BULLETIN 1965

BULLETIN 1965

De Belgische Natuur- en Vogelreservaten

v.z.w. onder de hoge bescherming van wijlen H.M. Koningin Elisabeth

Uitgegeven met de steun van het Ministerie van Nationale Opvoeding en Kultuur

Secretariaat:

Vautierstraat 31 - Brussel 4
tel. Brussel (02) 48.37.46

Bijdragen:

Studerend lid (tot 21 jaar)	25 F	Steunend lid	350 F
Werkend lid	200 F	Beschermend lid	1.000 F

Lid voor het leven: 20.000 F

Verrekening:

De Belgische Natuur- en Vogelreservaten
31, Vautierstraat - Brussel 4 - P.C.R. 834.31

of

Generale Bankmaatschappij
48, Meir - Antwerpen
P.C.R. 214 - Onze rekening nr. 3668

Redactie
H. Herberigs
P. Houwen - R. Snieders
E. Kesteloot - H. Wille

De ondertekende teksten verschijnen onder verantwoordelijkheid van hun auteurs

Links: Kleine karekiet (Acrocephalus scirpaceus) (Copyright S. Boutinot)

INHOUD

Boodschap van de Voorzitter 4

F. Houwen en J.P. Van De Weghe
Neusiedlersee, zwaar bedreigd 7

H. Wille
De resultaten van de nestkasten-operatie 1965 30

Ons Foto-album
Zwaluwen in nood 76
Boomvalk 81
De Heide 85

J. Noel
Het Moeras van Vance 94

Jos. Cuypers
De Ronde Put 105

H. Lehaen
De Reservaten van Noord-Limburg 111

Graaf L. Lippens
Het Zwinreservaat te Knokke 116

P. Houwen
De Blankaart - 1965 130
De IJzermonding - 1965 144

Y. Rouget
De vleermuizen en het probleem van hun bescherming 158

G. Huyskens
De Kalmthoutse Heide 1965 170
Het Reservaat te Genk 178

M. Loenders
„De Terhaagdoornheide" te Zonhoven 181

J. Cuypers
Snepkensvijver - 1965 193

H. Wille
De triomf van onze vogelreservaten in 1965 201

De vereniging stelt zich tot doel het vrijwaren van de natuurgebieden in België waarvan het behoud verzekerd dient te worden in het belang van de natuurwetenschappen in het algemeen en van de ornithologie in het bijzonder. De middelen hiertoe zijn: het verwerven in eigendom, het pachten, of het beheren van deze gebieden.

RAAD VAN BEHEER

HH.

Graaf LIPPENS	Voorzitter
Jos CUYPERS	Ondervoorzitter
Carlos VERLINDEN	Ondervoorzitter
Edgard KESTELOOT	Beheerder-Secretaris
Willy SUETENS	Beheerder-Schatbewaarder

Beheerders:

Mevrouw Y.M. ROBERT

HH.	Luc LAMBRECHTS
André CAPART	Thierry ROBYNS DE SCHNEIDAUER
Albert CLAESSEN	Louis ROMBAUT
Pierre DIDIER	Aimé ROWIES
André FLAUSCH	Paul SIMON
Ridder LAMALLE	Graaf ULLENS DE SCHOOTEN

BESTUUR EN STAF

HH.

Harold HERBERIGS	Bestuurder
Henri WILLE	Adjunct-Bestuurder
Mej. Ria SNIEDERS	Secretaresse
Georges DECREM	Bestendig secretariaat

Beëdigde medewerkers

HH.

Raphaël DE CROOCK, Adegem
PAUL TORDOIR, 164 rue des Cayats, Marcinelle, tel. 07/36.73.50
Paul HOUWEN, Blankaart, Woumen, tel. 051/54.262.
Harry WIJNANTS, Platte Weierstraat 10, Genk.
J. VAN HOUT, Neerpelt.

Een boodschap van onze Voorzitter

Geacht Medelid,

Met geestdrift heb ik in december 1964 het voorzitterschap van onze Vereniging aanvaard... want niets stemt geestdriftiger dan te weten dat de thans verrichte taak de opbouw betekent van de wereld van morgen: want onze eigen kinderen zullen meer dan wij een levensbehoefte hebben aan groene zones, bomen, bossen, heide, wilde dieren en vogels, vlinders, rivieren, vissen, moerassen en riet, kortom, aan gaaf gebleven natuurlandschappen... De mens van morgen zal dat alles minstens evenzeer, zoniet nog meer nodig hebben dan zijn dagelijks brood: nu reeds worden rust en verpozing een eerste levensbehoefte voor ons door het moderne levensritme afgejakkerd organisme. Het is duidelijk dat spoedig, wegens de enorme technische en de mens welstand brengende vooruitgang, geen plaats meer zal overblijven, waar de mens en het kind van morgen nog het natuurspektakel, zoals wij het heden kennen en bewonderen, zullen kunnen genieten, tenzij in onze reservaten en nationale parken...

Sinds haar vijftienjarig bestaan hield onze Vereniging nooit op aktief en met toewijding te werken aan deze opbouw van de toekomst. En het tijdrad wentelt zo snel dat wij nu reeds kunnen bevestigen dat er buiten de door ons gevrijwaarde, aangelegde en onder wetenschappelijk beheer geplaatste gebieden vrijwel geen plaatsen meer zijn waar men werkelijk wilde vogels in grote aantallen en verscheidenheid kan bewonderen. Wij zijn het inderdaad die de Snepkensvijver met zijn 20.000 broedvogels hebben gered, en hetzelfde geldt voor Genk, de Kalmthoutse heide, het Zwin, Damme met 8.000 wilde ganzen, Nieuwpoort, de Blankaart, Assenede, Zonhoven, Vance, de Ronde Put, Neerpelt, enz., enz.

Waar kan men in België nog evenveel vogels zien, elders dan in voornoemde gebieden? Bovendien geloven wij niet het einde van onze inspannig bereikt te hebben. Wij klampen ons geenszins vast aan het verleden. Heel wat mensen van goede wil verliezen hun tijd en hun beste krachten om ellenlange artikels te vullen met hun geweeklaag, om alles en nog wat te betwisten en af te breken, om veel papier en wind te maken, om komiteitjes en babbelgroepjes te vormen, om tijdschriften uit te geven waarin op vertrouwelijke toon het werk van hen die iets verwezenlijken wordt benijd en bekampt of waarin echte samenzweringen worden op touw gezet om die realisaties te doen mislukken. Wij geloven niet meer in de „goede oude tijd" van grootvader en wij zijn er evenmin van overtuigd dat het zin heeft de gang van de evolutie tegen te houden door een dood gewicht van verbodsbepalingen, kritieken en ijdele beperkingen. Wij geloven integendeel in de vooruitgang van de wereld

naar een steeds betere toekomst. En onze Vereniging zal daaraan medewerken. Onze wetenschappelijk ingerichte en beheerde reservaten maken reeds deel uit van die toekomst. Doch het gaat hier om een wedloop met de tijd die niet mag verloren worden: vooraleer het te laat is moeten wij nog een aantal reservaten oprichten en organiseren tot ware vogel-heiligdommen, waardoor de wereld van morgen er zoveel mooier en beter zal uitzien. Met uw aller hulp zullen wij daarin slagen. Wij zijn immers hoopvol gestemd omdat wij in een steeds betere toekomst geloven. Wij hebben vertrouwen in de wereld-evolutie. Wij zijn ervan overtuigd dat wij allen geroepen zijn tot dat ontzaglijk werk en dat onze Vereniging, door haar taak voort te zetten, op positieve wijze en met dynamisme en geestdrift meewerkt aan de opbouw van de wereld van morgen.

Om onze grote zending te kunnen vervullen hebben wij drie zaken nodig, drie dingen die U, trouwe leden, ons kunt verschaffen:

1. *Uw vertrouwen en uw getrouwheid.* Er zijn thans 6.000 leden in onze Vereniging, 6.000 op 9 miljoen Belgen. Blijft ons trouw, maakt in uwe omgeving nieuwe aanhangers en leden: in 1967 moeten wij met tienduizend zijn.

2. *Uwe fondsen.* Wij hebben die dringend nodig om nieuwe reservaten te kunnen inrichten. Met dat doel hebben wij het „fonds der reservaten" opgericht. Ik richt een pathetische oproep aan allen die ons kunnen helpen. Dat zij vandaag nog met de glimlach een gift doen, — groot of klein —, aan ons „reservaten-fonds", postcheckrekening nr. 834.31 van de Belgische Natuur- en Vogelreservaten, Vautierstraat 31, Brussel.

3. *Uw invloed:* overal waar U door het leven werd geplaatst kunt U uw prestige en invloed aanwenden om te handelen, om de wetten te verbeteren, om ons ideaal van natuur- en vogelbescherming te steunen. Helpt de beheerders van Uw Vereniging die deelnemen aan de werkzaamheden van alle Belgische organismen die zich met natuurbescherming bezig houden, ook op het Europees- en wereldvlak. Want evenals de vogels die geen grenzen kennen zal ook de wereld van morgen een geheel vormen, want nu reeds streven wij overal naar eenheid.

Beste Leden, de jaren 1966-67 zullen enorme krachtinspanningen vragen; met uw aller hulp zullen wij een nieuwe beslissende stap zetten om onze twee doelstellingen te bereiken:

— tienduizend leden aanwerven;

— een aantal nieuwe reservaten oprichten en wetenschappelijk inrichten.

Wij rekenen op uw aller geestdrift om met ons te bouwen aan die wonderbare wereld van morgen.

Leon LIPPENS.

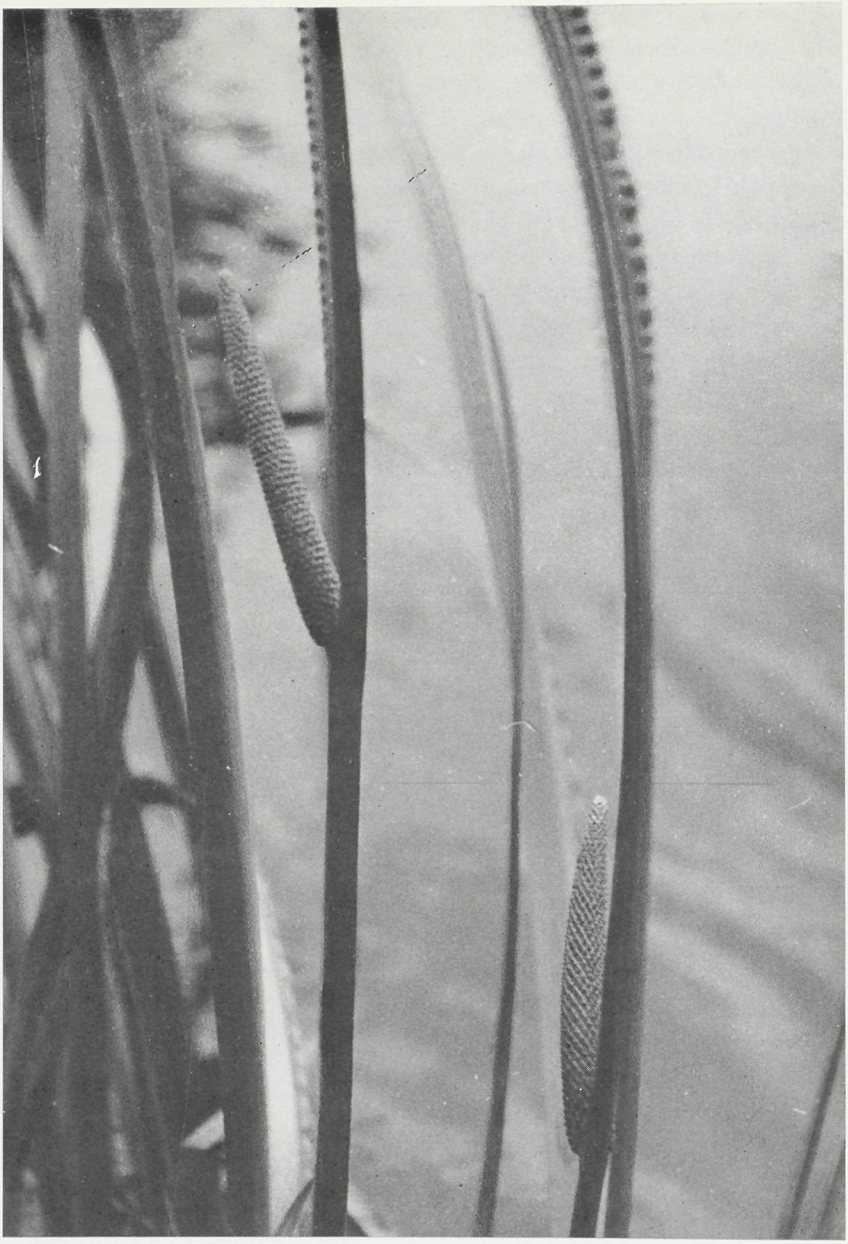

Acorus calamus - een zeldzame moerasplant. Natuurreservaat te Harchies. De Kalmoes komt hier en daar in Laag-België voor.

(Copyright - A. Lagrou)

Neusiedlersee, zwaar bedreigd

door P. HOUWEN en J.P. VAN DE WEGHE *

Een verblijf van 2 maanden in maart en april 1965 te Wenen was een unieke gelegenheid om wekelijks een tweetal dagen door te brengen in het Neusiedlerseegebied. Daarbij doorkruiste een enthousiast groepje Westvlaamse ornithologen hetzelfde terrein van 2 tot 9 juli, zodat een weliswaar nog onvolledige, maar toch reeds waardevolle indruk van de huidige situatie werd verkregen.

Vóór ons vertrek hadden we natuurlijk de voornaamste publicaties geraadpleegd en meenden wij ons een vrij goed beeld te kunnen vormen van wat de

* De pentekeningen zijn het werk van de mede-auteur J.P. Van de Weghe.

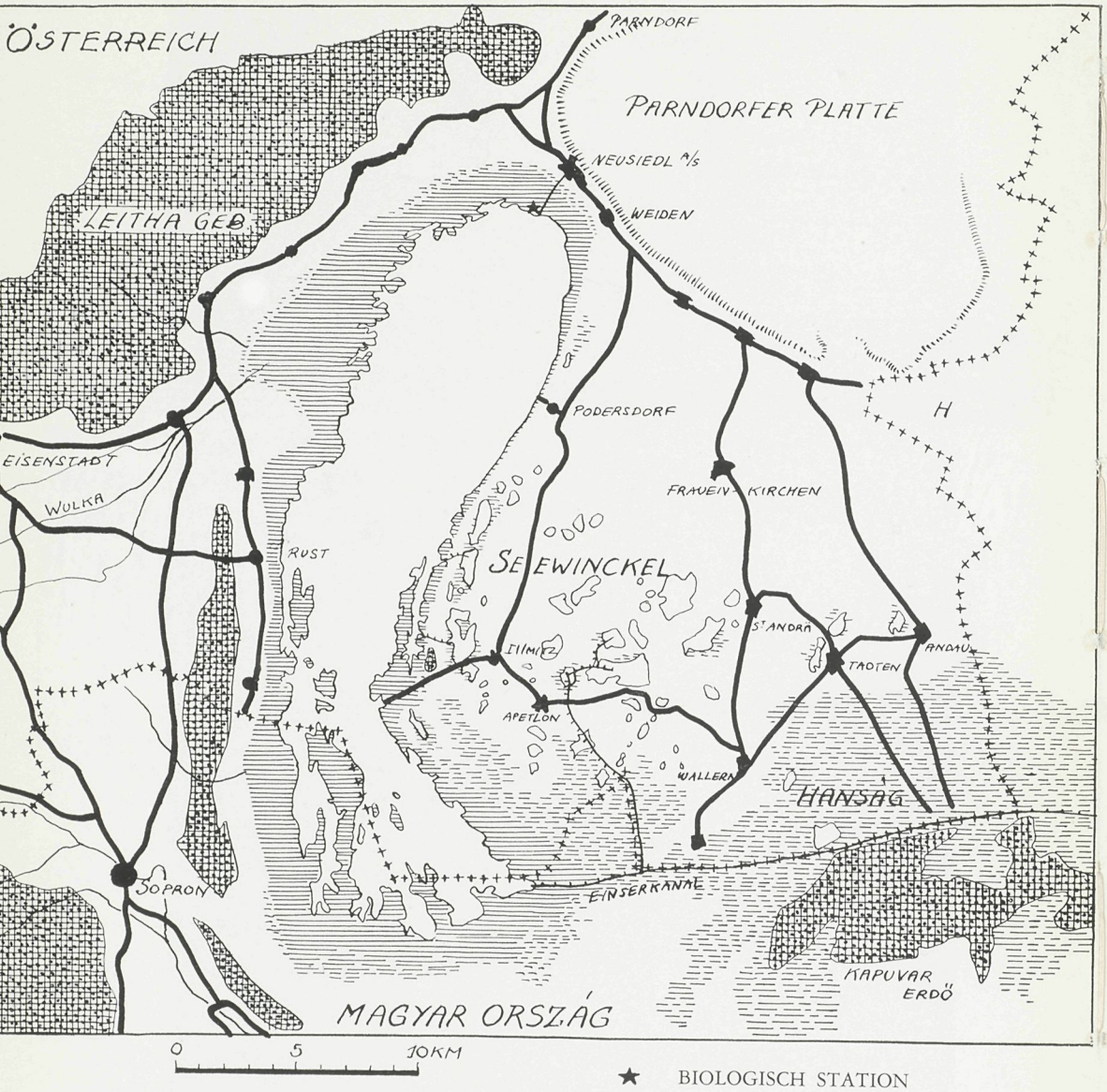

naam Neusiedlersee eigenlijk betekende op ornithologisch maar ook op algemeen zoölogisch, botanisch en geologisch vlak.

Onze ontsteltenis was des te groter toen wij geleidelijk aan kennis maakten met de werkelijke plaatselijke omstandigheden. De urenlange gesprekken met plaatselijke ornithologen lieten ons bovendien toe de oorzaken van deze werkelijkheid beter te doorgronden. Zo begrepen wij zeer vlug hoe dit machtig

natuurgebied, wellicht een van de rijkste moerasbiotopen van Kontinentaal Europa, onherroepelijk dreigt verloren te gaan.

Voege men daar nog aan toe dat geen enkele belangrijke ekonomische reden deze totale vernietiging verontschuldigt, maar dat de eigenlijke oorzaken veeleer te zoeken zijn in de onmacht van de beschermende organisaties tegenover de willekeur van grondeigenaars, de zwakheid van de regering en de kortzichtigheid van de plaatselijke bevolking. Zo begrijpt men het immens gevoel van droefheid en bezorgdheid, dat elke bezoeker van zich niet zal kunnen afwerpen.

* * *

1. Het Neusiedlersee-gebied:

De Neusiedlersee is een overblijfsel van de grote binnenzee, die in het tertiair een groot gedeelte van Centraal en Oost-Europa overdekte. Het meer ligt dus in de grote sedimentaire Hongaarse laagvlakte, meer bepaald in het noordwestelijk gedeelte ervan. De flora omvat de meest noordwestelijk verspreide elementen, eigen aan de Pannonische vlakte, waarvan de steppenflora, die men verder in de grote zuid-Russische steppenzone aantreft, als een geïsoleerde uitloper mag beschouwd worden.

In de huidige toestand heeft het meer een lengte van ongeveer 35 km en een maximum breedte van 12 km. Ondanks deze grote afmetingen overschrijdt de gemiddelde diepte nergens twee meter.

Bovendien heeft het geen natuurlijke verbinding met het Donaubekken, niettegenstaande deze stroom op nauwelijks 20 km voorbijvloeit.

Het hydrografisch regime van het meer en zijn talrijke satellietplassen (Lacken) is dus volkomen onafhankelijk. Vroeger kwamen aanzienlijke periodische niveauveranderingen voor, zodat op bepaalde tijdstippen het meer bijna volledig uitdroogde, terwijl het sommige jaren een veel grotere oppervlakte bereikte dan nu het geval is. Aan deze fluctuaties kwam een einde door het graven van het Einserkanaal, dat nu al het overtollige water langs Hongarije naar het Donaubekken afvoert.

Door het kontinentaal karakter van het klimaat treden echter ook belangrijke seizoenvariaties op. Door de steeds herhaalde sterke uitdamping in de zomer is een verzouting tot stand gekomen, die het sterkst tot uiting komt in bepaalde „Lacken" ten oosten van het meer.

De Neusiedlersee moet dus beschouwd worden als het grootste maar tevens als het enige omvangrijke steppenmeer van Centraal Europa.

De kern van het ganse gebied bestaat uit het meer zelf, maar de vlakte met de talloze „Lacken" en kleinere „Seen" ten oosten (Seewinkel) is er een onafscheidbaar deel van. Het geheel, één landschappelijk en biologisch complex,

Tussen de talrijke vogelsoorten die de rietvelden van Neusiedlersee bewonen valt het wonderlijke baardmannetje (Panurus biarmicus) *sterk op. De voorbije winter kende West-Europa en ons land een ware invasie van deze vogels: vele moerassen bij ons kregen vanaf de herfst het bezoek ervan, in 1 geval zelfs 50 exemplaren bijeen.*

vormt een mozaïek, waarin min of meer uitgestrekte wateroppervlakten met variërend zoutgehalte afwisselen met steppen.

Daar de hoogteverschillen gering zijn en de bodemglooiingen dus zacht, nemen de overgangszones tussen open water en land een enorme uitbreiding.

A) *Het eigenlijke meer*

Het meer zelf is slechts lichtjes brak zodat er zich een geweldige rietgordel (50 km^2) heeft kunnen ontwikkelen, vooral langsheen de west- en zuidoever. In het noordwestelijk gedeelte bereikt dit „rietwoud" zelfs een breedte van 6 à 7 km.

Aan de rand van het open water broeden *Futen* en *Meerkoeten* terwijl diep in de rietmassieven verscholen overal *Waterhoenen, Waterrallen, Kleine*

Waterhoenen en *Porseleinhoenen* in groot aantal voorkomen. *De Wouwaapjes* zijn er zeer talrijk. Verspreid nestelen ook nog heel wat *Grauwe ganzen, Roerdompen* en circa 20 paar *Bruine kiekendieven.* Deze roofvogels waren vroeger veel talrijker, maar door de voortdurende achtervolging — deze soort is totaal onbeschermd in Oostenrijk — is hun aantal fel teruggelopen. Veel beter stellen het de reigerachtigen, die in kolonieverband broeden. In enkele kolonies verspreid, vestigen zich immers jaarlijks op Oostenrijks grondgebied zowat 150 paar *Blauwe,* 250 paar *Purper-* en ongeveer 300 paar *Grote zilverreigers* Voor deze laatste soort betekent dit de grootste kolonie in Europa. Daarbij voegen zich ook nog 250 koppels *Lepelaars.*

Als zangvogels hoort men overal *Grote* en *Kleine Karekieten, Rietzangers, Snorren* en *Baardmezen.* Lokaal bereikt de *Zwartkoprietzanger* een ongelooflijke dichtheid. Rondom de rietgordel wordt de eigenlijke verlandingszone gevormd door een strook van zegge en biezenmoeras, waar hier en daar elzen en wilgen opschieten. Een deel van dit gebied wordt als vochtig weiland uitgebaat.

Als uitgesproken mediterrane soort, die echter ook in Oost-Europa voorkomt, verkiest de Zwartkoprietzanger (Lusciniola melanopogon) *dichte rietvelden als levensgebied.*

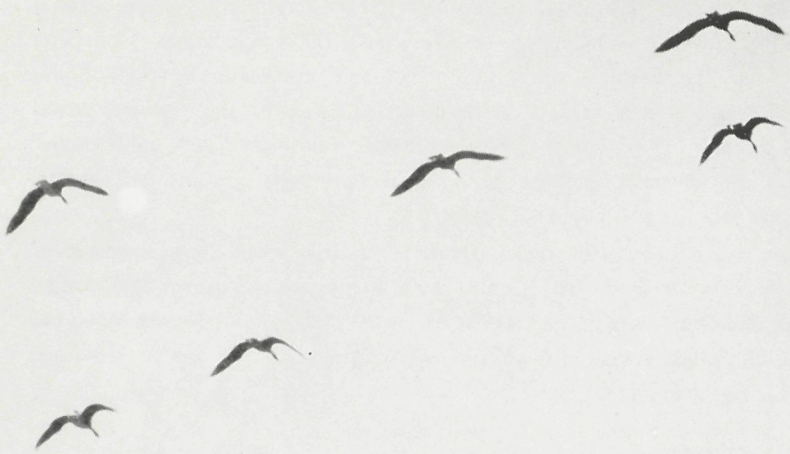

De grauwe ganzen (Anser anser) *komen jaarlijks tot broeden nabij Neusiedlersee.* (Copyright A. Lagrou)

Deze overgangszone is niet alleen het domein van *Rietzangers* en *Rietgorzen,* maar men vindt er ook *Blauwborstjes, Gele Kwikken, Sprinkhaanrietzangers* en *Buidelmezen,* enkele *Watersnippen* en een zevental paren *Grauwe Kiekendieven.* Dit is ook de broedplaats voor de zwemeenden, in hoofdzaak *Bolkeenden* maar eveneens *Zomertalingen, Slobeenden* en *Krakeenden.*

In het voorjaar, wanneer deze overgangszone blank staat is zij een voorname verzamelplaats voor doortrekkende eenden en limicolen. Ook de pas aangekomen lepelaars en grote zilverreigers komen er dan voedsel zoeken. Het is ook daar dat het muzikale geroep van een kikvors, de „Tieflandunke", massaal weerklinkt.

B) De „Lacken"

De Lacken van de Seewinkel met hun hoger zoutgehalte zijn slechts door beperkte rietvelden omringd. Toch broeden er nog heel wat grauwe ganzen en enkele bruine kiekendieven en purperreigers. De oeverzones bestaan vooral uit min of meer zoutminnende korte vegetatietypes, die hier hun meest westelijke

verspreiding kennen, zoals bepaalde kweldergrassen, zoutkers, enz. Ook andere halophiele planten, die tot het Pannonisch gebied behoren, komen hier voor, o.a. een oostelijke vorm van de zeeaster en van het kamfonteinkruid.

Daar is het dat de *Tureluurs* en *Grutto's, Kluten* en *Strandplevieren* zich vestigen. Deze relictpopulaties zijn echter zeer klein en dus ook zeer kwetsbaar. Op enkele Lacken broeden ook *Tafeleenden* en een zeldzaam paar *Witoogeenden;* op de diepste komen ook *Futen* voor terwijl elders *Geoorde Futen* en *Dodaarzen* nestelen. *Visdieven* en vele *Kapmeeuwen* vormen er enkele kolonies.

's Zomers drogen belangrijke delen van deze plassen volledig uit, zodat dan echte zoutsteppen ontstaan. In 1965 was het tegenovergestelde het geval: door de overvloedige regens was de wateroppervlakte sterk toegenomen. In juli en augustus vormen echter normaal de oevers van de Lacken een geschikt biotoop voor de doortrekkende waadvogels.

Buiten de broedtijd maken de meertjes zelf ook geliefkoosde pleisterplaatsen uit voor doortrekkende eenden en geschikte slaapplaatsen voor *Kol-* en *Rietganzen.* De „Lange Lacke" vormt de uitverkoren pleisterplaats voor de niet-broedende grauwe ganzen en een veilige ruifplaats voor meer dan 10.000 zwemeenden.

Enkele resten poesta waarop talrijke troepen vee grazen (omgeving van de „Lange Lack").

(Copyright A. Lagrou)

En zo verdwijnt de poesta

(Copyright A. Lagrou)

C) *Oostoever:*

Een groot gedeelte van de oostoever van het meer bestaat echter uit natuurlijke stranden. Slechts een schrale gras- of zeggebegroeiing onderbreekt er de kale zandvlakten. Zuivere rietmassieven nemen maar een kleine oppervlakte in hoewel zij in de laatste jaren een sterke uitbreiding nemen. Op kleinere schaal komen zulke natuurlijke stranden ook voor langsheen de Zicklacke bij St. Andrä en langsheen de noordoever van de Lange Lacke. Op deze schrale strandvlakten houden de *Grielen* moeilijk stand: meestal wordt tijdens het broedseizoen dit

strand door toeristen overrompeld; in 1965 echter kwam het door abnormaal hoge waterstand geheel onder water.

Paralleel met de oostoever van het meer loopt een smalle, lange strook van oude, vlakke duinen. Zij zijn bijna volledig begroeid met droog gras maar hier en daar komt het zand nog naakt te voorschijn. Men hoort er de *Grauwe Gors* en ziet er *Tapuit* en *Duimpieper*. Enkele paartjes *Torenvalken* broeden er.

In de omgeving vindt men ook de laatste restanten van de *„puszta"*, een oorspronkelijk boomrijk steppengebied, waar alle houtopslag reeds sinds voorhistorische tijden systematisch werd gekapt om er de kudden te weiden.

Het overige gedeelte van de „Seewinkel" bestaat uit een mozaïek van steppen; wijngaarden en akkers. Het akkerland beslaat enkel de vruchtbaarste en hoogste delen maar neemt toch een grote oppervlakte in. De wijngaarden daarentegen waren oorspronkelijk zeer beperkt maar nemen nu progressief de overhand. De steppenzones dienden als „Hutweiden" maar werden economisch van ondergeschikt belang zodat zij nu worden ingepalmd door de wijnbouw. De vochtigste gedeelten die 's winters onder water komen, dragen een rijke grasvegetatie terwijl de droge stukken uit een schrale associatie van grassen en mossen bestaan.

Leeuweriken bereiken in dit vlakke landschap een enorme densiteit; langs de wegen en aan de randen der wijngaarden ziet men er *Roodborsttapuiten* en overal de karakteristieke *Kleine Klapeksters*. In de onmiddellijke nabijheid van de dorpen huist de *Syrische Bonte Specht* en broeden *Putter, Groenvink* en *Europese Kanarie*.

Siesels (bodemknaagdieren van de familie der eekhoorns) vormen een typisch element in de drogere steppengedeelten zodat de Seewinkel eens een rijk jachtgebied was voor roofvogels. Nu nog ziet men er 's winters veel *Torenvalken, Buizerden,* en *Blauwe Kiekendieven*.

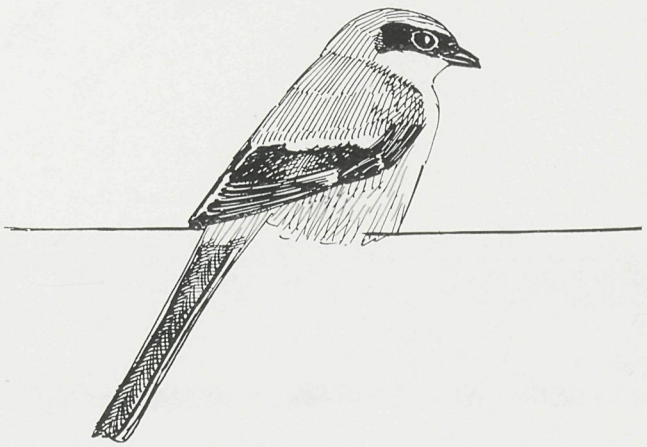

De kleine klapster (Lanius minor) *broedde vroeger zelfs bij ons.*

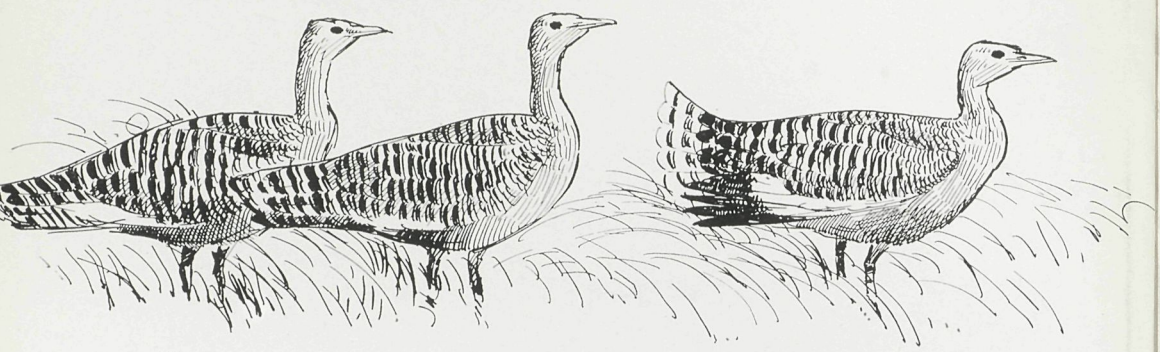

De grote trappen (Otis tarda) *te Hansag!*

Het akkerland en de oeverzone der Lacken worden bezocht door duizenden *Grauwe-, Riet-* en *Kolganzen* die er voornamelijk in oktober en november maar ook in maart en april doortrekken. Geïsoleerde boompjes groeien overal in het landschap, maar buiten het „Illmitzwaldchen" komen oudere aaneengesloten bossen er niet voor. Jonge bosschages werden echter aangeplant sedert de

De vrij eentonige streek van Hansag. Op de achtergrond een uitkijktoren op Hongaars grondgebied. In deze grensstreek komen de grote trappen bij voorkeur tot broeden.

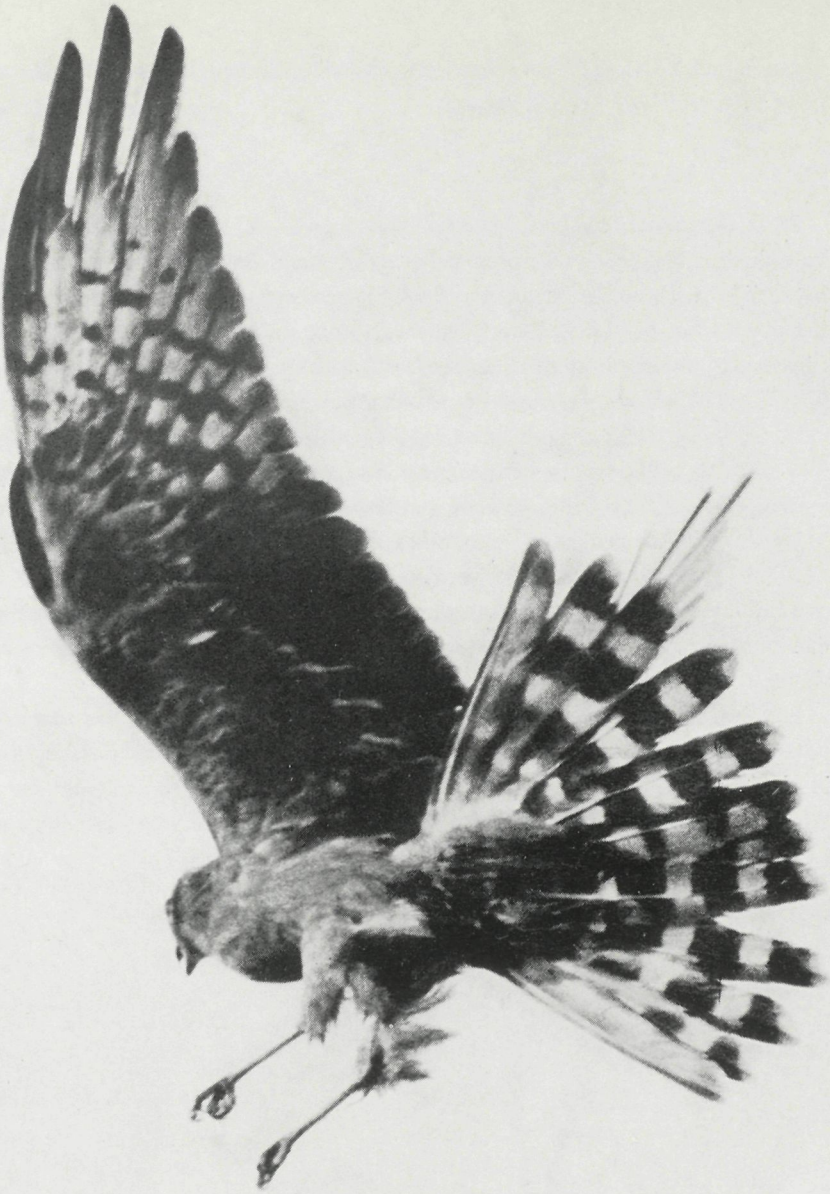

Grauwe kiekendief
(Circus pygargus - Theo Renckens)
Copyright

laatste wereldoorlog. Naast de gewone broedvogels van het lage struikgewas hoort men er ook de *Sperwergrasmus*.

D) *De „Hansàg"*

Naar het zuiden toe gaat de Seewinkel over in de Hansàg. Oorspronkelijk vormde deze vlakte een uitloper van het meer, die in de loop der eeuwen op een natuurlijke wijze verlandde. Dit verlandingsproces werd evenwel verhaast door het graven van het Einserkanaal, dat dwars door de Hansàg loopt. Tegenwoordig bestaat het terrein uit een uitgestrekte grasvlakte, waarin de zegge nog steeds domineert. Dit gebied wordt hoofdzakelijk als hooiweide uitgebaat. In het Oostenrijks gedeelte wordt deze vlakte alleen onderbroken door enkele alleenstaande wilgen en berken maar op Hongaars grondgebied wordt een groot deel ingenomen door het elzenwoud van Kapuvar.

De Hansàg is het laatste natuurlijk broedgebied van de *Grote Trap* in Oostenrijk. Begin maart 1965 werden er 220 eksemplaren gezien maar het is uitgesloten dat al deze vogels er nog tot broeden komen. In juli, toen meer dan de helft van het anders droge land onder water stond werden er nog slechts een tiental opgemerkt.

Het is ook een rijk roofvogelgebied. 's Winters ziet men er voornamelijk *Blauwe Kiekendieven, Torenvalken, Ruigpootbuizerden* en *Smellekens,* maar in de broedtijd kan men er de *Keizerarenden,* de *Schreeuwarenden* en de *Buizerden* van het Kapuvar-woud zien jagen. *Sperwers* en *Haviken, Wouwen* en *Wespendieven, Slecht- en Sakervalken, Boom- en Roodpootvalken* komen

Een koppel keizerarenden (Aquila heliaca) *strijkt neer.*

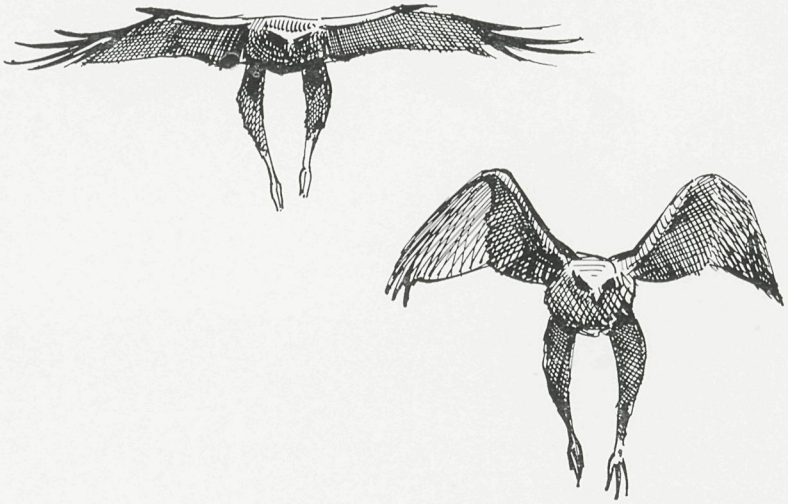

er als zwervers of trekkers voorbij. Zelfs het zeldzame *Nauman's valkje* wordt er waargenomen.

2. *De hoogvlakte van Parndorf*

De onmetelijke vlakte van water, moerassen en steppe — hetzij half-natuurlijke grassteppen, hetzij cultuursteppen — wordt op Oostenrijks grondgebied begrensd door twee interessante gebieden, die in niet geringe mate bijdragen tot de rijkdom van het geheel.

In het noordoosten ligt de „Parndorfer Platte" die zich ongeveer 70 meter boven het niveau van de Neusiedlersee en de Seewinkel verheft. Gescheiden van de rest van het gebied door zeer sterke hellingen in het westen en in het zuiden, bestond deze hoogvlakte tot in 1952 uit droge grassteppe, de „Parndorfer Heide". De Siesel kwam hier buitengewoon talrijk voor zodat deze Parndorfer Heide het beste roofvogelterrein was van de ganse streek.

Nu wordt het plateau zelf ingenomen door wijngaarden en slechts op de randen van de steile hellingen heeft de zeer belangwekkende, oorspronkelijke flora zich kunnen handhaven. Ook de Siesel hield er stand evenals de enke-

De Leitha-bergen (Copyright A. Lagrou)

le *Bijeneters* die er nestelen in steile zandgravingen nabij Neusiedlersee, Weiden en Gols.

3. *Het heuvelland van Rust en het Leithagebergte*

In het westen en het noordwesten wordt de Neusiedlersee begrensd door de heuvels van Rust en door het Leithagebergte. Tussen beide in ligt de vruchtbare vlakte van de Wulka, een natuurlijk verlande uitloper van het meer. De zachte hellingen tussen het meer en de eigenlijke heuvels worden hoofdzakelijk als wijngaarden uitgebaat. Hoger op zijn de heuvels echter volledig overdekt met een loofwoud, dat bijna integraal als hakhout dienst doet. Grote, zware bomen komen er dus practisch niet voor zodat nestgelegenheid voor roofvogels vrijwel volledig ontbreekt. In de „Tiergarten", een privaat jachtterrein broedt evenwel jaarlijks nog de *Scharrelaar.*

Merkwaardig voor het ganse gebied is de vooruitgang van de *Ooievaar.* Vroeger kwam deze alleen voor aan de westoever (ooievaarsstadje Rust), nu herbergt ook ieder dorp aan de Seewinkel één of meerdere paren.

In de dorpen van Seewinkel nemen de ooievaars flink toe. A. Lagrou nam een indrukwekkende foto van een ganse rij schoorstenen met boven erop de meestal kunstmatige nesten door de ooievaar bezet. Gelukkig land dat kan prat gaan op dergelijke natuurrijkdommen. Hopen wij maar dat de vestigingspogingen van de ooievaar in het Zwin met sukses mogen bekroond worden.

Het biologisch onderzoekstation (Seestation). (Copyright A. Lagrou)

Het biologisch station

Het is voor de bioloog noodzakelijk in nauw contact te komen met zijn studieonderwerp. Vaak voert zijn weg heel ver van de menselijke nederzettingen heen. Het is voor hem van het grootste belang zo lang mogelijk in ieder jaargetijde en op elk uur van de dag buiten te kunnen zijn. Een biologisch station ter plaatse is voor hem derhalve een eerste vereiste.

Ook aan de Neusiedlersee werd reeds lang geleden de behoefte aan een biologisch station aangevoeld. Vòòr de tweede wereldoorlog bestond aan de zuidrand van het meer op Hongaars grondgebied een klein ornithologentrefpunt. In Oostenrijk was er in die tijd niets dergelijks te vinden.

Plannen werden gemaakt om twee biologische stations op te richten, één aan de westoever in de omgeving van de Wulkamonding en één aan de overzijde bij Illmitz. Geldgebrek, oorlog en bezetting hebben dit opzet gedwarsboomd tot de gelegenheid zich voordeed om te Neusiedlersee een bestaande woning midden in het riet tot een biologisch station om te vormen. Dit geschiedde in 1950. Een ernstige moeilijkheid was echter dat niemand ter plaatse gevonden werd om de leiding van het station op zich te nemen. Daarbij

kwam nog dat door het gebrek aan kredieten, een brand in 1960, die het gebouw totaal verwoestte, en door de uitbreiding van de rietindustrie het inplanten van gelijkaardige samenwerkende stations elders in de omgeving van het meer in de eerste jaren onmogelijk was. Toch werd in 1963 te Rust een gebouw als onderzoekcentrum ingericht. Tevens heeft men plannen voor een doelmatig ingerichte bestelwagen en voor een woonboot, die overal op het meer kan worden verplaatst.

Naast biologisch-economische studies zoals visserijbiologie, onderzoekingen over rietaanwas en bestrijding, bezoedelingsproblemen enz. worden door de stations eveneens zuiver ecologische onderwerpen ter hand genomen.

In de onmiddellijke nabijheid van het ondertussen heropgebouwde biologisch Seestation te Neusiedl worden jaarlijks 6 à 8.000 vogels geringd, bijna uitsluitend kleine rietvogels, zoals *Buidel- en Baardmezen, Grote en Kleine Karekieten, Rietzangers* en *Zwartkoprietzangers, Snorren* en *Rietgorzen.* In de jaren 1955 tot 1962 maakten de *Baardmezen* zowat 45% van het totaal aantal geringde vogels uit. De vangresultaten zijn op zichzelf reeds zeer belangrijk. De oostelijke ligging van dit vogeltrekstation is zeer geschikt om meer gegevens te verkrijgen over minder gekende trekwegen. Toch valt een zekere eenzijdigheid t.o.v. de verscheidenheid der geboden mogelijkheden sterk op.

Houten loopbrug dwars doorheen het uitgestrekte rietland in de richting van het Seestation.
(Copyright A. Lagrou)

Recente ontwikkeling

Tot voor een tiental jaren was de Neusiedlersee en de Seewinkel een verlaten gebied gebleven, waar de natuur nog steeds de bovenhand had op de mens, niettegenstaande de sterke invloed van zijn primitieve veeteelt en bosontginning. Sinds 1920 maakte de streek deel uit van Oostenrijk, maar zoals gans Burgenland werd het beschouwd als een verlaten achterhoek. In feite bezaten de dorpen van de Seewinkel geen enkele goede verbindingsweg met het overige deel van Oostenrijk. Landschappelijk en biologisch sloot het beter bij Hongarije aan. Sedert het tot stand komen van het „ijzeren gordijn" was deze landstreek aldus in een bijna volledige isolatie gezonken.

In 1952 en 1953 werden echter de oude aardewegen door moderne asfaltbanen vervangen. Meteen kwam de ganse bevolking in contact met overig Oostenrijk. Het contrast is vermoedelijk zo hevig geweest dat de meerderheid zich hals over kop in de modernisering heeft geworpen. Niet alleen werden de oude klederdrachten en levensgewoonten verworpen maar alles wat maar enigzins „primitief" zou kunnen aandoen was veroordeeld te verdwijnen. Op het vlak van de landbouw begon dit onmiddellijk met het verlaten van de veeteelt. Reeds in 1953 werd de Parndorfer Heide ontgonnen. Aanvankelijk werden deze weilanden omgevormd tot akkerland maar zeer vlug overheerste de wijnbouw. Progressief wordt aldus alles in wijngaarden omgezet. Zowel het grootste ge-

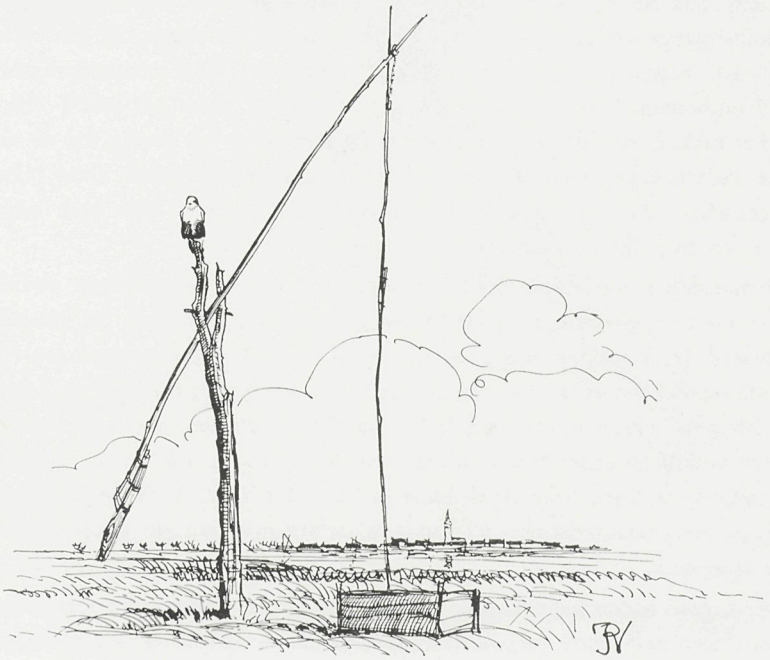

deelte van de steppenweiden als van de lage duinzone langsheen de Oostoever werd op deze wijze reeds ontgonnen.

Op zichzelf heeft dit voor gevolg dat het weidse pusztalandschap grotendeels verdwenen is, maar onrechtstreeks brengt de aanwezigheid van druiven met zich mede dat zich in de zomer en in het najaar tienduizenden *Spreeuwen* hier concentreren. Om deze uit de streek te verjagen huren de wijnbouwers de diensten van een vliegtuig zodat de Lacken niet meer de nodige rust kunnen verschaffen aan de duizenden ruiende eenden en honderden grauwe ganzen.

Bovendien worden de laatste stukken van de moerassige overgangszone tussen het bebouwde land en het water steeds maar kleiner. Gepaard met de voortdurende ontwatering en verzoeting door drainage, brengt dit het verlies mede van de broed- en voedselbiotopen van verscheidene vogelsoorten en de teloorgang van steeds zeldzamer wordende plantenassociaties.

Vroeger werd jong riet gemaaid om als veevoeder te dienen en tijdens de wintermaanden werd op het ijs riet geoogst voor plaatselijke doeleinden. Nu echter geschiedt het maaien mechanisch, onafhankelijk van een eventuele ijslaag. Het transport wordt verzekerd door tractoren, die in de rietkraag brede sleuven trekken, waar jarenlang geen riet meer groeit. Jaarlijks worden meer dan 500.000 rietschoven van 3 à 5 meter lang en 1 meter omtrek verhandeld naar binnen- en buitenland, tot zelfs naar Amerika. Dit betekent dat per jaar 10 tot 20% van het winterse riet wordt geoogst.

Alhoewel nog steeds beroepsvissers aan de Neusiedlersee hun brood verdienen aan gemiddeld 200.000 kg vis per jaar, is de visstand fel verminderd. De kunstmatige verlaging van het waterpeil door afvoer langs het Einserkanaal heeft aan bepaalde soorten (*Meerval, Snoekbaars*) de levensmogelijkheden totaal ontnomen. De uitbreiding van het riet, 5 à 8 meter per jaar (resultaat van het zakken van het waterpeil) heeft op zijn beurt tot gevolg dat de vissen en de ondergedoken waterplanten minder levensruimte genieten. Deze plantengemeenschap met fonteinkruid, vederkruid, enz. is voor het kuit schieten van de vissen praktisch onmisbaar.

Herhaaldelijk werd *Spiegelkarper* uitgezet, hetgeen verscheidene visziekten in het meer binnenbracht. In 1958 werden 200.000 *Palinkjes* uit Nederland ingevoerd. Deze hebben zich goed aangepast en hebben ondertussen een flinke grootte bereikt ten koste van viskuit. Tenslotte heeft zich ook nog de bezoedeling laten voelen: enerzijds werd de Wulka door afvalwaters van suikerfabrieken tot een volkomen anaerobisch milieu herleid, terwijl nu ook aan de noordzijde een conservenfabriek haar afvalwaters in het meer loost. Voor het eerst wordt dan ook het karakteristieke schuim van detergentia aan de randen van het meer opgemerkt.

Vervolgens neemt het toerisme hier een geweldige uitbreiding zodat de eerste mooie dagen betekenen dat voortaan geen enkel rustig plekje nog in de ganse

Seewinkel te vinden zal zijn. De duizenden toeristen en de honderden ornitho logen, die zonder de minste scrupules het gehele land plat lopen, tevergeefs op zoek naar wat ze in de handboeken hebben gelezen of hetgeen de publicitaire folders hebben beloofd, dragen er zeker niet toe bij de rust te vrijwaren.

Ook de Hansàg is sedert 1962 ten offer gevallen aan de ontginning. Een aanzienlijke partij er van werd reeds in akkerland herschapen zodat het broedgebied van de *Grote Trap* en het jachtterrein van de *Keizerarend* weldra zullen verdwijnen.

Het droevigst is het feit dat zowel de ontginning van de Seewinkel als die van de Hansàg totaal willekeurig verloopt zodat de versnippering van het voorlopig overblijvend oorspronkelijk biotoop inmiddels totaal is.

De keizerarend (Aquila heliaca).

In tegenstelling hiermede is het meer en zijn rietgordel tot nu toe veel beter bewaard. De uitbreiding van de rietindustrie en de constante toename van het toerisme en de watersport dreigen echter ook hier uiteindelijk de rust en de integriteit van de rietgordel in het gedrang te brengen. Ieder dorp wil immers

zijn eigen „Badeanlage" bezitten. Weldra zal zelfs een nieuwe dijk vanaf Breitenbrunn dit rietveld in zijn mooiste plaats doorsteken.

De Oostoever heeft reeds een betekenisvol part van zijn biologische waarde ingeboet door de niets ontziende exploitatie van zijn natuurlijke stranden.

De jacht op waterwild, die vroeger enkel werd uitgeoefend op het land en op de rand van het meer, heeft zich uitgebreid tot de vroegere vrijplaatsen op het open water.

Het grootste gevaar ligt echter in de plannen voor een eventuele volledige drooglegging van het meer terwijl anderen spreken over petroleumboringen...

Sedert 1939 is reeds de *Zwarte Ibis* als broedvogel verdwenen. Vervolgens bleven de *Lachsternen* weg, vermoedelijk gedurende de oorlog. In recente jaren verdween ook de *Kemphaan,* de *Zwarte Stern* en de *Dwergstern.*

Indien geen efficiënte maatregelen worden genomen, zullen binnenkort ook de *Griel, de Grote Trap* en de *Duinpieper hetzelfde* lot ondergaan. Ook is reeds een duidelijke achteruitgang vast te stellen van de *Kluten* en de *Strandplevieren.* Het aantal roofvogels is reeds dramatisch verminderd.

Natuurbescherming

De Oostenrijkse natuurbeschermingsorganisaties zijn niet bij de pakken blijven zitten. Hun taak wordt evenwel enorm bemoeilijkt door sociale toestanden, politieke druk en de algemene vijandigheid van de plaatselijke bevolking tegen elke ingreep van hogerhand.

Wel worden verscheidene zones als „Landschaftschutzgebiet" verklaard. Als men echter vaststelt dat dit geen tegenaanwijzing is voor bungalowbouw, dan begrijpt men dat dit slechts weinig betekent. Toch werd bekomen dat bui-

ten de bestaande weekend-huisjes in het riet, er geen meer mogen opgericht worden tussen Rust en Neusiedl.

Voor enkele jaren werd ook een poging gedaan door het World Wildlife Fund om een representatief reservaat in te richten. Een prachtig gebied, de steppe ten noorden van de Lange Lacke, zal oordeelkundig als Hutweide worden uitgebaat; vroeger voerde de natuurbescherming hier een verkeerde

Aalscholvers op hun nest.
(Phalacrocorax carbo sinensis)

politiek: terwijl het vertrappen van nesten door het vee wel eens werd aangeklaagd, rijden nu op diezelfde plaatsen pesticiden-verspreidende tractoren tussen de wijnstokken door.

De jacht op een gedeelte van het meer, palend aan de Seewinkel, werd gepacht met de bedoeling van het jachtrecht geen gebruik te maken teneinde er aan de ganzen uiteindelijk gastvrijheid te verlenen.

De talrijke plassen van Seewinkel worden door gedomesticeerde eenden en ganzen bewoond. Getuige hiervan deze hoeve te Apetlon.

(Copyright A. Lagrou)

Op dit ogenblik zijn enkele zuiveringstations in aanbouw die de bezoedeling door afvalwaters zullen milderen.

Daar de wijnprijzen fel zijn gezakt en veel wijngaarden soms geruime tijd onder water komen, heeft men uit economisch oogpunt het uitbreiden van de wijngaarden verboden, hetgeen tot het behoud van het oorspronkelijk landschap bijdraagt.

Ook mag men geenszins verzwijgen dat jaarlijks tijdens de broedtijd verscheidene natuurreservaten, waaronder de Illmitzer Zicksee en de Kirchsee streng bewaakt worden.

Het wordt hoog tijd dat strikte maatregelen worden genomen, want indien men de vrijheidsliefde van de plaatselijke bevolking kan bewonderen, dan moet men toch begrijpen dat het in deze tijd van „demografische ekspansie", „technische ontwikkeling" en „sociale promotie", niet meer mogelijk is iedereen zo maar zijn gang te laten gaan.

Tenslotte mag men ook bedenken dat indien morele en esthetische argumenten de huidige „Homo economicus" niet altijd meer voldoen, er ook de moge-

lijkheid bestaat dat de Neusiedlersee met de Seewinkel veel meer zou kunnen opbrengen in zijn natuurlijke staat dan als mager landbouwgebied. Gelegen op korte afstand van de grote stad Wien, zou dit als een machtig recreatiegebied kunnen dienst doen: behoud van natuur, landschap en eigen volksaard in het kader van een nationaal park kan duizenden toeristen aantrekken. Op voorwaarde dat het gereserveerde gebied zo groot mogelijk zou genomen worden, zou dit niet met natuurbescherming strijdig zijn. Het zou immers mogelijk zijn bepaalde stukken als integraal reservaat te beheren, terwijl het overige als bufferzone zou kunnen dienst doen tussen deze reservaten en de landbouwgebieden.

Dit zou toelaten de verschillende biotopen onaangeroerd te laten zonder de landbouw te schaden. Daarbij zouden de bufferzones voor een goed georganiseerd toerisme kunnen toegankelijk gesteld worden, hetgeen in belangrijke mate zou kunnen bijdragen tot een spontane waardering van het geheel. Op deze manier, vertrekkende van de behoeften van de mens en van de waarde van de natuur voor de mens, kan deze unieke brok natuur in het hart van Europa voor de toekomst worden bewaard.

Rond het meer van Neusiedl, op de verre grens van Oostenrijk en Hongarije, rijzen natuurbeschermingsproblemen op. Vele ervan zijn ook op ons land van toepassing. Laten wij er de besluiten uit trekken en onze verantwoordelijkheid opnemen.

Jonge aalscholver (Phalacrocorax carbo sinensis).
(Copyright Pierre Didier)

De resultaten van de nestkasten-operatie 1965

door H. WILLE
adj. Directeur

Goede wijn behoeft geen krans doch hetgeen wij tijdens het verlopen jaar wisten te ondernemen heeft onze stoutste verwachtingen ver overtroffen: waar wij op het einde van 1964 met 7.660 gekontroleerde nestkasten in 98 Belgische gemeenten reeds een indrukwekkende aktie over gans het nationaal grondgebied hadden tot stand gebracht, en zulks na amper drie jaren experimenteren, konden wij in 1965, spijts wat lokaal verlies aan medewerkers in de Provincie Luik, toch het totaal aantal gekontroleerde selektieve nestkasten opvoeren tot niet minder dan 10.449, opnieuw over gans ons land verspreid in niet minder dan 112 gemeenten. Maar hetgeen wij in voorbereiding van het broedseizoen 1966 aan nieuwe nestkasten konden geplaatst krijgen overtreft in 1 jaar alles wat wij de vorige drie jaren met alle toewijding en geestdrift hadden verwezenlijkt: inderdaad, bedroeg het totaal door onze zorgen in België aangebrachte selektieve nestkasten bij het begin van de broedtijd 1965 naar vrij nauwkeurige schatting nagenoeg 20.000, dan zullen wij nu voor de broedtijd 1966 *niet minder dan 40.000* woongelegenheden ter beschikking stellen voor onze holtebewonende insektenetende vogels...

Zoals steeds verwekt dergelijk ongelooflijk snel uitgevoerd aktieplan precies wegens het zo schitterende resultaat reakties in diverse zin: de meest verwonderlijke opwerping is wel deze dat door onze realisatie het natuurlijk evenwicht bij onze bosbewonende vogels en dieren zou kunnen verbroken worden! Het tegendeel grijpt echter plaats, want nog geen vijftig jaren geleden bevonden er zich in ons Belgisch bos nog een massa natuurlijke nestholten die thans niet alleen tot een angstwekkend klein aantal zijn geslonken omdat de meeste bosbouwers er om begrijpelijke redenen voor zorgen dat hun bos zo weinig mogelijk „zieke" bomen overhoudt, doch terzelfdertijd worden

In onze moderne goed-onderhouden kultuurbossen rest er de holte-bewonende vogels (vooral onze zeer nuttige insektenetende mezensoorten) geen andere oplossing dan het bewonen van kunstmatige door de mens aangebrachte nestkasten. Hier vond dit pimpelmezen-koppel één onzer 40.000 in de Belgische bossen en wouden aangebrachte selektieve nestkasten. Zonder deze nestkasten verdwijnen deze insekteneters uit het bos en gaan vaak een vergiftigingsdood tegemoet wanneer ze hun toevlucht nemen tot een of andere holte gelegen nabij onze kultuurgebieden, velden of tuintjes waar insektenverdelgende chemische produkten gebruikt worden die de dood kunnen veroorzaken van ganse mezenfamilies: jaarlijks gaan aldus duizenden mezenbroedsels teniet, terwijl het veilig Belgisch bos nog plaats biedt voor minstens 600.000 nestkasten. Wie helpt ons om dat doel te bereiken, ten bate van onze boslandschappen en van het algemeen nut?

(Copyright Ch. Foccroulle)

die laatste overblijvende nestplaatsen steeds meer ingenomen door de in het bos indringende kultuurvolgende vogel- en diersoorten die aldus onze nuttigste insektenetende vogels alhier het leven in de ware zin van het woord zo goed als onmogelijk maken! Nemen wij slechts 1 geschikte boomholte per hektare bos die aldus door de meest kunstmatige werking van de mens tijdens die vijftig jaren zou verdwenen zijn, dan geeft zulks voor ons land niet minder dan 600.000 te vervangen nestgelegenheden voor onze holtebewonende vogels: iedere nadenkende bosbouwer en ornitholoog weet maar al te best dat de werkelijkheid veel harder is want met die 600.000 nestkasten zal het probleem van de voornoemde kultuurvolgende vogels (spreeuwen, ringmussen, zelfs koolmezen om er nog maar enkele te noemen) bijlange niet overwonnen zijn. Het is tenslotte vooral wegens hun zoveel grotere selektiviteit ten gunste van de

De boomkruiper (Certhia brachydactilla) *zoekt vooral zijn voedsel — insekten en spinnen tussen de reten van de boomschors waar zijn fijn scherp snaveltje tussen kan om aldus zijn talrijke prooien op te spietsen. Net als de spechten loopt dit vogeltje vertikaal langs alle boomstammen op zoek naar zijn geliefd en voor andere vogelsoorten onbereikbaar voedsel. Zoals onze cijfers het tonen worden ook onze selektieve nestkasten regelmatig door boomkruipers bewoond, dit in tegenstelling met alle grotere nestkasten, die voor deze zo nuttige vogelsoort uiterst weinig betekenen.*

Parus major — Koolmees

Reproduktie van een werk, door de Heer J.R. Laenen uitgevoerd op aanvraag van de Belgische Natuur- en Vogelreservaten. — Alle herdruk verboden voor alle landen met inbegrip van de Sovjet-Unie.

Parus caeruleus — Pimpelmees

Reproduktie van een werk, door de Heer J.R. Laenen uitgevoerd op aanvraag van de Belgische Natuur- en Vogelreservaten. — Alle herdruk verboden voor alle landen met inbegrip van de Sovjet-Unie.

meest bedreigde insektenetende vogels (de kleinere mezensoorten vooral) dat onze 40.000 ingevoerde nestgelegenheden een weliswaar bescheidene, doch onbetwistbaar doelmatige stap in de goede richting van het *herstel van het thans* verbroken natuurlijk evenwicht in onze Belgische bosgebieden betekent... tot spijt van al wie zulks benijdt...

Bij dit heerlijk sukses willen wij niet nalaten hier in de allereerste plaats een warme hulde te brengen aan onze dierbare vriend-medewerker de Heer Bradfer, die ons zo brutaal is ontvallen. Het is vooral aan hem te danken dat wij voor dit prachtig natuurbeschermingswerk een geestdriftige en zeer doeltreffende medewerking konden vinden bij nagenoeg alle ambtenaren en beambten van het elitekorps van het Departement van Landbouw, de voor onze biologische boshuishouding zo verdienstelijke Dienst van Waters en Bossen bij dewelke Eerst-aanwezend Ingenieur Bradfer zijn verdienstelijke loopbaan tijdens het verlopen jaar 1965 afsloot om zich onmiddellijk met al zijn steeds jeudig gebleven krachten voor ons ideaal in te zetten, waardoor wij erin slaagden ons werk van openbaar nut in korte tijd tot hoge bloei te brengen. Dank zij zijn onvoorwaardelijke en enthousiaste steun is onze nestkasten-aktie tot in de verste uithoeken van ons land doorgedrongen. Wij zijn er van overtuigd dat zijn werk door zijn talrijke vrienden en medewerkers verder zal worden uitgebreid.

Ons buurland Nederland, dat ons op natuurbeschermingsgebied een halve eeuw voor is, heeft niet geaarzeld ons initiatief en konkrete verwezenlijking als voorbeeld te stellen.

Wij laten nu onmiddellijk onze in 1965 verzamelde nestkastgegevens volgen, geklasseerd per bewerkte gemeente (met 1 of met verschillende gevaloriseerde vogelreservaten) en per provincie.

1. Provincie West-Vlaanderen (13 gemeenten)

Lokaliteit	Nestk.	Km	Pm	Mm	Gm	Zm	Kfm	Gr	Wk	Bkr	Rm	Tot.*
1. Sint-Andries:	325	82	45	26	2	17	1	7	3	—	52	235
2. Loppem:	40	13	8	1	—	—	—	—	2	—	7	31
3. Sint-Michiels:	26	10	5	3	—	—	—	2	—	—	2	22
4. Beernem:	471	103	95	43	—	11	3	3	12	2	131	403
5. Wingene:	143	36	19	8	—	2	—	3	—	—	69	137
6. Zillebeke:	35	4	14	—	—	—	—	1	—	1	2	22
7. Hollebeke:	16	6	7	—	—	—	—	—	—	—	—	13
8. Waregem:	36	2	2	1	—	—	—	1	—	—	—	6
9. Anzegem:	138	27	26	9	1	—	—	2	8	—	—	73
10. Oostkamp:	55	13	20	6	—	—	—	—	2	—	5	46
11. Wijtschate:	26	6	5	2	—	—	—	—	—	—	—	13
12. Geluwe:	10	3	3	—	—	—	—	—	—	—	2	8
13. Ploegsteert:	11	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	4
Totaal:	1.332	305	253	99	3	30	4	19	27	3	270	1.013

* Km: Koolmees; Pm: Pimpelmees; Mm: Matkopmees; Gm: Glanskopmees; Zm: Zwarte mees; Kfm: Kuifmees; Gr: Gekraagde roodstaart; Wk: Winterkoning; Bkr: Boomkruiper; Bkl: Boomklever; Bvl: Bonte Vliegenvanger; Rm: Ringmus; Hm: Huismus; K: Koekoek.

Beernem:

Het hoeft zeker geen betoog dat ook onze kuifmezen (parus cristatus) *steeds minder dergelijke afgerotte boomstompen vinden in onze steeds netter onderhouden kultuurbossen. Nochtans is de kuifmees met de zwarte mees* (parus ater) *de enige mezensoort die de schadelijke rupsen in de toppen van onze dennen en sparren weet op te sporen, want de andere mezen jagen lager bij de grond.*

Hier gaat het voedselbrengend wijfje (waarvan de jongen zich in deze boomstomp bevinden) met de vleugels trillen net als een hulpeloos jong, wanneer het mannetje dicht bij haar komt post vatten: dergelijk „spel" is meestal de inleiding tot de copulatie zelfs wanneer deze zoals hier geen zin meer heeft.
(Copyright R. Blansaer)

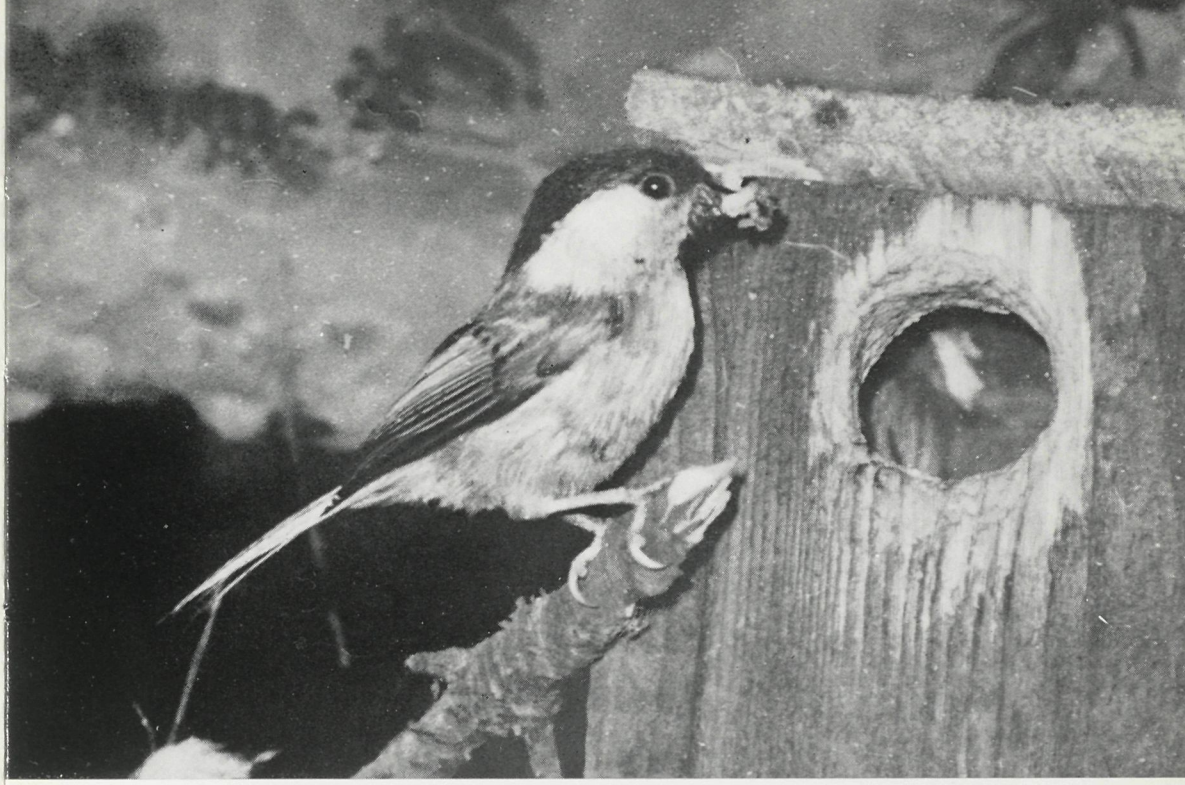

Een matkopmees brengt voedsel aan voor de jongen (Parus montanus). *Bemerk hoe de randen van de vliegopening door deze vogel bewerkt zijn geworden. Deze mezensoort neemt bij voorkeur ongeverfde nestkasten aan, wellicht omdat het naakte hout het best overeenstemt met de halfrotte wilgentronken waarin vroeger de nestholte door deze mees zelf werd uitgehakt.*

(Copyright R. Blansaer)

Zeer opmerkelijke resultaten: voor het eerst bekomen wij meer dan 1.000 broedgevallen in 1 enkele Provincie, dank zij onze selektieve nestkasten. Een wereldrekord is overigens zonder de minste twijfel het aantal broedparen van de *matkopmees* dat voor 1 enkele gemeente 43 bedraagt, namelijk te Beernem, hetgeen fel afsteekt met alles wat de wereldlitteratuur over deze soort vermeldt, vermits er zo goed als geen broedgevallen in nestkasten bekend zijn van deze zo merkwaardige mees.

Beernem boekt overigens nog een aantal Belgische rekords, met de koolmees (103 broedgevallen), pimpelmees (91 broedgevallen), winterkoning (12 broedsels in nestkasten!) en ringmus (131), dit laatste geval echter een zeer weinig benijdenswaardig hoogtepunt waartegen wij met alle macht zullen reageren, willen wij de andere nestkastbewoners beveiligen: een uitstekende oplossing ligt voor de hand met een super-selektief nestkastje (binnen-afmetingen 15 cm × 7 × 7, vliegopening steeds 3 cm diameter) waarmee alhier dit jaar

reeds afdoende gegevens werden bekomen: op 61 dergelijke kastjes werden er slechts 2 door ringmussen bezet (1 ervan ging tot broeden over), terwijl er anderzijds 12 matkopmezen en 10 pimpels hierin tot broeden kwamen; ook de totale afwezigheid in deze nestkastjes van de koolmees is wellicht een winstpunt als men de geweldige toename van deze soort te Beernem in 1 jaar tijd in aanmerking neemt: 103 koppels tegenover slechts 23 in 1964!

Het verschijnen van 2 koppels glanskopmezen te Sint-Andries (domein Zevenkerken) is eveneens een merkwaardig feit dat echter verdere bevestiging verdient.

De grote slachtoffers van de felle toename van ringmus en koolmees in West-Vlaanderen waren vooral zwarte mees en kuifmees waarvan de aantallen in vergelijking met 1964 terugliepen niettegenstaande het dubbel aantal gekontroleerde nestkasten. Als waarschijnlijke oorzaken van dit geweldig indringen van de koolmees en vooral van de ringmus in de West-Vlaamse bossen kunnen wij vermelden: de wintervoeding van de fazant en het massaal weghakken van oude knotwilgen in de velden, vooral tengevolge van ruilverkavelingswerken. Het ergst geteisterde gebied in dit opzicht was ontegensprekelijk Wingene waar vele mezenbroedsels door de woekerende ringmussen werden vernield: zelfs nesten met vlugge jongen kwamen om doordat ringmussen gewoon boven de jongen gingen zitten en aldus alle voederwerk der ouders onmogelijk maakten. Wie zoiets heeft gezien zal de door sommigen zodanig bewierookte ringmus stellig niet meer aanlokken.

2. Provincie Oost-Vlaanderen (16 gemeenten)

Lokaliteiten	nestk.	Km	Pm	Mm	Gm	Zm	Kfm	Gr	Wk	Bkr	BVl	Rm	Tot.
1. Maldegem:	200	41	44	21	—	11	—	3	2	—	—	16	138
2. Ursel:	102	15	12	16	—	7	—	—	8	—	—	—	58
3. Lembeke:	128	42	13	9	—	5	1	—	2	—	—	33	105
4. Bachte-Maria-Leerne:	76	19	23	12	—	—	—	—	4	1	—	4	63
5. Wortegem:	183	50	43	9	—	—	—	3	2	—	—	—	107
6. Kruishoutem:	24	13	3	1	—	—	—	—	—	—	—	5	22
7. Huise;	98	29	42	7	—	—	—	—	1	—	—	4	83
8. Petegem/Schelde:	22	—	4	4	—	—	—	—	1	—	—	—	9
9. Oudenaarde:	15	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10. Ruien:	121	37	28	6	8	—	—	2	1	2	—	2	86
11. Opbrakel:	58	20	12	—	2	—	—	—	—	—	—	31	65
12. Melle:	100	9	6	7	—	—	—	3	—	1	1	1	28
13. Nokere:	41	9	12	2	—	—	—	—	2	—	—	3	28
14. Orroir:	38	16	4	3	1	3	—	3	—	—	—	—	30
15. Aalter:	200	44	20	11	—	10	1	1	8	—	—	13	108
16. Wannegem-Lede:	20	4	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	7
Tot.:	1.426	348	268	109	11	36	2	15	31	4	1	112	937

Het ornithologisch feit van het jaar in Oost-Vlaanderen was wel het unieke broedgeval van de bonte vliegenvanger te Melle, dat door de Heer Blansaer werd gevolgd tot aan het uitvliegen der 5 jongen op 19, 20 en 22 juni 1965. Er was ook 1 dood nestjong en 1 onbevrucht ei, zodat er 7 eieren geweest zijn: het eerste ei verscheen op 14 mei. De mooie foto's

Wijfje van de Bonte vliegenvanger brengt voedsel aan haar bijna vlugge jongen te Melle (Oost-Vlaanderen). Deze in Afrika overwinterende insekten-etende vogelsoort komt vrij laat in ons land en dient in de maand mei geschikte

(vervolg blz. 40)

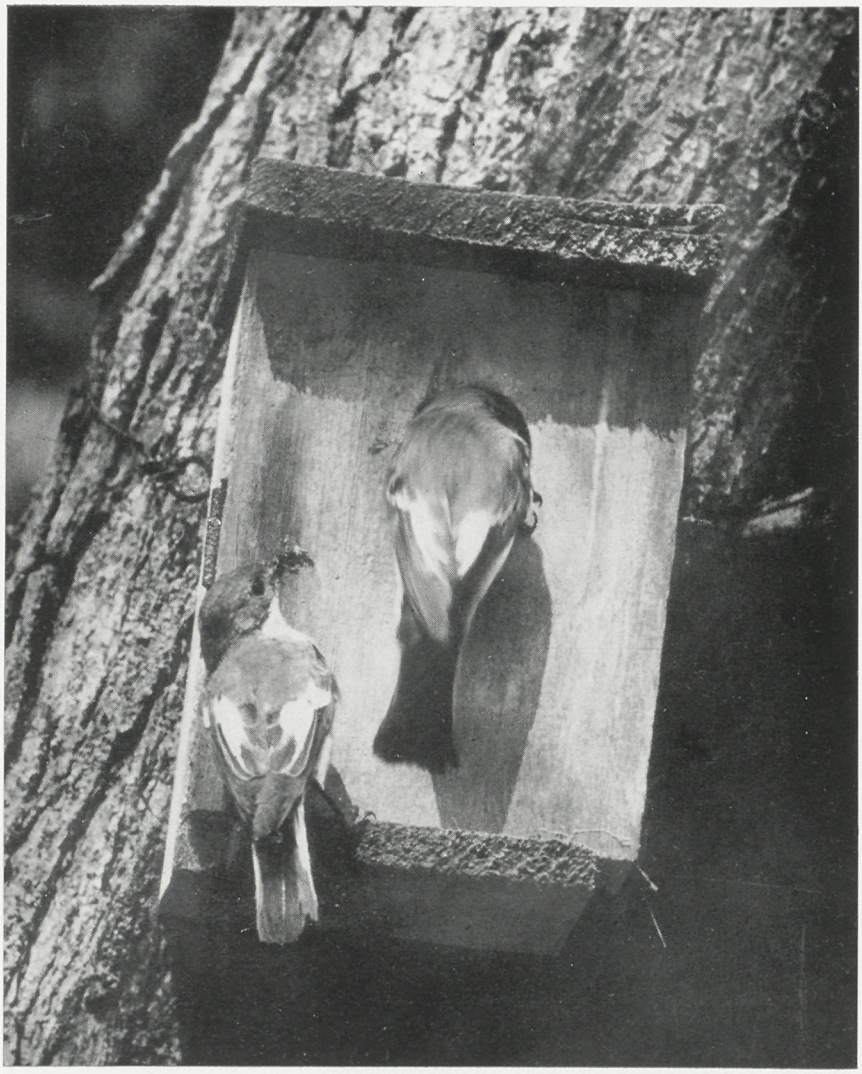

boomholten op te zoeken in vrij lichtrijk loofbos. In België bevonden er zich dergelijke geschikte woonplaatsen slechts in het lommerig woud van Anlier, waar de andere vogels eerder dun gezaaid zijn en aldus nog enkele passende natuurlijke holten overlieten voor deze overal elders verdrongen vogelsoort. Onze selektieve nestkasten brachten hier een radikale ommekeer, precies omdat de bezetting in de provincie Luxemburg zeer zwak is voor alle andere holtebewonende vogelsoorten: vermits slechts 30 % van deze nestkasten bewoond worden blijft er een aanzienlijk aanbod aan geschikte nestplaatsen voor de bonte vliegenvanger, met als gevolg: explosieve uitbreiding en kolonisatie van andere streken in ons land, waar de soort vroeger totaal onbekend was als broedvogel... tot in 1965.

(Copyright R. Blansaer)

werden verwezenlijkt door M. Blansaer die wij hier hartelijk feliciteren voor zijn prestatie.

Ook alhier stelden wij ringmussen-indringing vast op enkele plaatsen: Lembeke en vooral Opbrakel werden hevig aangetast met op eerstgenoemde plaats waarschijnlijk verlies van een nest vlugge kuifmeesjongen, alle 9 op 17 mei geringd en waarvan geen enkel spoor meer op 23 mei toen het nest overbouwd was door een ringmus die reeds het eerste ei had gelegd. Mooie vooruitgang echter van de zwarte mees in deze provincie, in tegenstelling met de toestand in West-Vlaanderen; er kwam echter wel een nieuw gebied met 10 nesten van deze soort, namelijk te Aalter. Ook de gekraagde roodstaart en de winterkoning boekten mooie toename. Dat wij in onze lijsten werkelijk alle gegevens vermelden (en niet alleen de gunstigste zoals maar al te vaak gebeurt) wordt hier best geïllustreerd door de 15 langs de Oudenaardse vestingen aangebrachte nestkasten die zonder uitzondering onbewoond bleven dit jaar: er bevinden zich hier trouwens zeer veel natuurlijke holten in de oude knoestige bomen.

3. Provincie Antwerpen (16 gemeenten)

Lokaliteiten	Aantal nestk.	Km	Pm	Mm	Gm	Zm	Kfm	Gr	Wk	Bkr	BVl	Rm	Tot.
1. Kalmthout:	268	79	47	3	—	28	2	13	—	—	—	6	178
2. Wuustwezel:	9	6	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9
3. Boechout:	93	24	30	1	—	—	—	—	—	—	—	23	78
4. Hove:	61	7	5	—	—	—	—	—	—	—	—	43	55
5. Turnhout:	130	18	24	18	—	13	6	1	—	2	—	2	84
6. Oud-Turnhout:	33	2	1	2	—	2	1	—	—	—	—	—	8
7. Weelde:	124	22	11	11	—	18	2	3	—	—	—	1	68
8. Mol/Postel:	90	18	24	7	—	9	2	3	—	—	—	—	63
9. Lichtaart:	270	61	67	2	—	9	1	5	—	1	—	2	148
10. Wijnegem:	25	11	9	—	—	—	—	—	—	—	—	2	22
11. Beerse:	51	18	1	2	—	—	—	—	—	1	—	23	45
12. Oelegem:	68	20	19	1	—	—	—	—	—	—	—	—	40
13. Merksplas:	45	11	7	—	—	—	—	—	—	—	—	5	23
14. Kapellen:	136	46	14	—	—	8	—	3	—	—	—	—	71
15. Brasschaat: / 16. Brecht:	355	117	40	9	—	21	3	28	—	3	1	7	229
Totaal:	1.758	460	300	56	—	108	17	56	—	7	1	114	1.121

Het is in de Provincie Antwerpen dat de zwarte mees klaarblijkelijk haar beste biotopen vindt in de Kempische dennenbossen, want nergens in België konden wij ooit een densiteit voor deze soort vaststellen zoals dit jaar vooral te Turnhout (13 broedgevallen in 130 nestkasten = op 10), te Kalmthout (28 nesten in 268 broedkasten = 1 op 9) en te Weelde (18 broedsels met 124 nestkasten = 1 op 7). De 28 nesten van Kalmthout betekenen voor België een absoluut rekord voor deze soort. Maar ook de kuifmees en de

gekraagde roodstaart zijn zeer typisch als nestkastbewoners in deze streek; vooral laatstgenoemde soort bekleedt hier een unieke plaats vergeleken met alle andere Belgische Provincies.

In tegenstelling met deze soorten maakt de winterkoning hier echter bijna nooit gebruik van onze nestkasten (uitzonderlijk waren er vorig jaar 2 nesten te Weelde en 1 te Kalmthout) terwijl er in beide Vlaanderen steeds gemiddeld een 2-tal winterkoninkjes nestelen in elke reeks van 100 selektieve nestkasten: de verklaring ligt volgens ons wel bij de dichte onderbegroeiing van bramen die onder zowat alle dennenbossen in Vlaanderen te vinden is, in tegenstelling met de vrij kale bodem onder onze Kempische koniferen. Er is

De Matkopmees, (Parus montanus) *op insektenjacht in haar geliefd levensgebied: de dichte vegetatie van het moerasbos waar deze soort zich liefst ophoudt omdat zij daar nog rotte boomstompen kan vinden waar ze met haar zwak mezensnaveltje een holte kan boren net zoals de spechten doen in de hardere boomstammen. Alle ornithologen ter wereld hielden het voor onmogelijk deze mezensoort in nestkasten te doen wonen totdat wij hierin slaagden, sinds 1948, met behulp van onze zoveel kleinere en ongeverfde selektieve nestkasten. In 1965 meer dan 300 broedgevallen in België alleen !*

ook een broedgeval van de bonte vliegenvanger geweest dit jaar in een onzer nestkasten te Brasschaat.

Samen met de winterkoning is eveneens de matkopmees in de Antwerpse Kempen heel wat dunner verspreid dan zulks in beide Vlaanderen het geval is: ook dat weten wij sinds verschillende jaren met volstrekte zekerheid doch weinig ornithologen schijnen deze voor ons land toch belangrijke densiteit van een overal elders vrij zeldzame vogelsoort voldoende te kennen, want in de vaklitteratuur wordt hierover nooit iets vermeld.

4. Provincie Limburg (8 gemeenten)

Lokaliteiten	Aantal nestk.	Km	Pm	Mm	Gm	Zm	Kfm	Gr	Wk	Bkr	K	Rm	Tot.
1. St.-Huibrechts-Lille:	110	22	14	10	—	6	—	—	—	—	—	1	53
2. Hamont:	250	31	42	8	—	9	4	1	—	3	—	7	105
3. Neerpelt:	80	15	8	2	—	5	4	3	—	—	1	7	45
4. Bocholt:	180	66	31	10	—	3	2	—	—	—	—	1	113
5. Lanaken:	222	45	30	4	6	6	2	2	—	—	—	8	103
6. Rekem:	64	8	—	3	—	3	3	—	—	—	—	5	22
7. Leut:	58	7	3	1	1	—	—	—	2	—	—	10	24
8. Bree:	141	32	43	4	—	4	—	1	—	—	—	8	92
Totaal:	1.105	226	171	42	7	36	15	7	2	3	1	47	557

Voor jagers van zeldzaamheden die wij tenslotte toch allemaal zijn is het natuurlijk een sensationele gebeurtenis een jonge koekoek aan te treffen in een nestkast: dat bijna ongelooflijk feit deed zich voor te Neerpelt: op 19 mei broedde hier in kastje 20 van het buitengoed van de Heer Van der Looy een gekraagde roodstaart; op 12 juni trof men hier echter een jonge koekoek aan die op 22 juni kon worden geringd en tussen 6 en 21 juli uitgevlogen is. Onze uitstekende medewerkers Hubert Lehaen en Jaak Van Hout moesten het deksel verwijderen en het nestkastje wat schuiner plaatsen om het uitvliegen van deze „kanjer" mogelijk te maken... Hoe echter het koekoeksei in dit nestkastje geraakte doorheen de vliegopening zonder bij zijn val te breken of de dunne eitjes van de gekraagde roodstaart te beschadigen is een ander verhaal waarover wij slechts gissingen kunnen maken.

Wat ons echter als vogelbeschermer moet interesseren is het feit dat ook in Limburg dit jaar de gewonere soorten zoals koolmees, pimpelmees en vooral de ringmus er met reuzenschreden op vooruitgingen (respektievelijk 226, 171 en 47 broedgevallen tegenover 118, 98 en 6 in 1964 met eveneens meer dan 1.100 nestkasten), doch zulks klaarblijkelijk ten nadele van de voedselspecialisten onder onze mezensoorten, die hier moeizaam hun statu-quo van 1964 behielden: 42 matkopmezenkoppels tegenover 39 in 1964, 7 glanskopmezen tegenover 5 in 1964, 36 koppels zwarte mezen tegenover 38 en 15

kuifmezenkoppels tegenover 17 het vorig jaar. Dat is trouwens voor gans België de toestand geweest in 1965 vergeleken bij vorig jaar, en in niet-selektieve nestkasten was de evolutie in die zin nog veel brutaler. Dat betekent ondubbelzinnig dat wij alle middelen zullen dienen aan te wenden tijdens de volgende jaren om te vermijden dat deze zo nuttige en merkwaardige voedsel-specialisten onder de mezen totaal zouden verdwijnen uit ons land. En ook bij andere vogelgroepen gaat de evolutie even snel in dezelfde zin van ontaarding ten nadele van de minder aanpassingsrijke voedselspecialisten, terwijl enkele soorten precies door hun betere aanpassingsmogelijkheden werkelijke woekervormen aannemen en derhalve op gevaarlijke wijze gaan overheersen: als voorbeelden kunnen wij aanstippen: de kraaiachtigen, sommige meeuwen-soorten, spreeuw, houtduif en Turkse tortel, mussen en mogelijk zelfs de merels en de blokeenden: door hun overheersing en door de voedsel-concurrentie storen deze soorten op ernstige wijze de ontwikkeling van alle aanverwante en tegenover de menselijke aktiviteiten minder goedgewapende soorten: het is een dwingende plicht voor elke natuurbeschermer dergelijke stoornissen van het natuurlijk evenwicht zoniet tegen te gaan, dan toch stellig niet nog meer te bevorderen door onoordeelkundige en meestal op sentiment gebaseerde vogelbeschermingsaktiviteiten.

Om naar Limburg terug te keren kunnen wij met genoegen wijzen naar de mooie toename van bijna alle nestkastbewoners te Lanaken en te Rekem niettegenstaande een aanzienlijk lager aantal gekontroleerde nestkasten: slechts 286 in 1965 tegenover 486 in 1964, hetgeen prachtig de mogelijkheden van onze nestkast-operatie illustreert.

5. Provincie Brabant (12 gemeenten)

Lokaliteiten	Aantal nestk.	Km	Pm	Mm	Gm	Zm	Kfm	Gr	Wk	Bkr	Bkl	Rm	Tot.
1. Terhulpen:	151	47	53	2	6	1	1	—	—	—	—	4	114
2. Huldenberg:	11	7	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11
3. Loonbeek:	11	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7
4. Stokkel:	11	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
5. Opwijk:	100	9	9	2	—	—	—	5	4	—	—	28	57
6. Lembeek:	124	13	18	6	—	3	2	3	3	1	1	—	50
7. Oisquercque:	100	18	7	—	4	—	1	—	—	—	—	—	30
8. Lasne:	45	7	4	—	2	—	—	—	—	—	—	7	20
9. Liedekerke:	65	8	9	8	—	—	—	—	—	—	—	3	28
10. Asse:	26	15	4	—	—	—	—	—	—	—	—	3	22
11. Watermaal-Bosv.	86	21	22	—	1	—	—	—	—	—	—	—	44
12. Huizingen:	350	79	34	—	1	7	1	—	—	—	2	1	125
Totaal:	1.080	236	164	18	14	11	5	8	7	1	3	46	513

In vergelijking met vorig jaar valt onmiddellijk op dat de toename aan gekontroleerde nestkasten (van 604 in 1964 tot 1.080 in 1965) eveneens

een aanzienlijke verhoging van zowat alle soorten tot gevolg heeft gehad, op 1 enkele uitzondering na: de glanskopmees waarvan wij vorig jaar nog 21 koppels telden. In drie gebieden waar deze soort in beide jaren voorkwam evolueerden de aantallen als volgt: Terhulpen: nu 6 broedparen tegen 8 vorig jaar, echter met 23 nestkasten meer; Oisquercque: nu slechts 4 tegen 8 vorig jaar met een zelfde aantal nagekeken nestkasten! Te Lasne tenslotte dit jaar nog 2 koppels tegenover 5 vorig jaar, met slechts 15 nestkasten meer. Ook blijkt uit een zeer nauwkeurig verslag dat wij van de Heren Bal en Mathot in dank mochten ontvangen en waarin alle te Huizingen sinds drie jaren bekomen resultaten met nestkasten worden behandeld, dat ook daar deze voor Brabant zo typische mezensoort dit jaar sterk in aantal afnam: nog amper 1 koppel in 365 nestkasten, tegenover 3 koppels vorig jaar, dan wanneer de totale bezetting aldaar in 1965 tot 147 nestkasten opliep tegenover 91 in 1964. Alle andere nestkastbewoners gingen er zowel te Huizingen als in de rest van Brabant aanzienlijk op vooruit: koolmees: nu 79 tegen 49 in 1964, pimpelmees: 34 tegenover 25, zwarte mees: 7 tegen 3, kuifmees: 1 tegen 0, matkopmees: 18 tegen 10, boomklever: 2 tegen 1. Deze laatste soort bezette te Lembeek zelfs een selektief nestkastje met binnenafmetingen 20 cm × 9 × 9: zulks greep voorheen nooit plaats in Brabant, doch wel in de provincie Luik en te Rochefort in 1964. De te Huizingen door boomklevers bewoonde nestkasten hadden grotere afmetingen; in de slechts 130 (op 365) precies aan voornoemde afmetingen overeenstemmende nestkastjes woonden er te Huizingen slechts 8 van de 79 koolmezen, doch daarentegen 24 van de 34 pimpelmezen, 5 van de 7 zwarte mezen, evenals beide unieke broedgevallen van kuifmees en glanskopmees: overduidelijk bewijs van het streng selektief karakter van onze nestkastjes zonder dewelke er thans geen sprake meer kan zijn van een evenwichtig soortenverhouding tussen onze holtebewonende insektenetende vogels, veruit de talrijkste en doelmatigste insektenbestrijders in onze boslandschappen!

6. Provincie Henegouwen (12 gemeenten)

Lokaliteiten	Aantal nestk.	Km	Pm	Mm	Gm	Zm	Kfm	Gr	Wk	Hm	Rm	Tot.
1. Flobecq:	42	3	13	1	1	2	—	—	—	5	50	392
2. Harchies:	20	1	5	—	1	—	1	—	—	—	19	39
3. Stambruges:	59	16	15	—	1	6	—	2	—	—	—	8
4. Marcinelle:	63	18	13	1	3	—	—	1	—	—	—	40
5. Nalinnes:	23	5	6	—	1	—	—	—	—	—	—	36
6. Rance:	50	10	4	—	—	—	—	—	—	—	—	12
7. Aiseau:	35	15	10	—	1	—	—	2	—	—	—	14
8. Belœil:	175	56	43	—	17	1	—	—	2	—	—	28
9. Grandglise:	10	4	4	2	—	—	—	—	—	5	26	150
10. Lobbes:	82	19	7	—	1	—	1	2	1	—	—	10
11. Couillet:	31	1	8	—	1	—	—	—	—	—	4	35
12. Roux:	24	2	4	—	3	—	—	—	—	—	—	10
Totaal:	614	150	132	4	30	9	2	7	3	—	1	10

Uiterst merkwaardig resultaat te Belœil met de glanskopmees: 17 broedparen in 1 enkel gebied werd nog nooit ergens in België bereikt met onze selektieve nestkasten. In tegenstelling met hetgeen in de provincie Brabant dit jaar gebeurde is hier de glanskopmees er trouwens sterk op vooruitgegaan vergeleken met 1964: 30 koppels tegen 12 met meer dan half zoveel nestkasten (331). Maar met de matkopmees wordt het in Henegouwen een bedenkelijke zaak: slechts 4 koppels meer met bijna een dubbel aantal nestkasten als in 1964 toen er toch nog 6 koppels waren; het is enkel in de provincie Luik dat deze soort even zeldzaam is. Maar ook de zwarte mees, de kuifmees en de gekraagde roodstaart kenden in Henegouwen dit laatste jaar een vrij slechte beurt, hetgeen ons niet kan verbazen als wij weten dat ook hier de drie gewoonste soorten sterk toenamen, vooral de ringmus die nu haar effektieven in onze nestkasten viermaal vermeerderde, alhoewel deze soort steeds niet doorgedrongen is in de streek ten Zuiden van Charleroi. Dat te Belœil ook 5 huismuskoppels onze nestkasten kwamen bezetten kan als een uitzonderlijk voorval beschouwd worden, want deze soort is als nestkastbewoner een grote zeldzaamheid... gelukkig maar!

7. Provincie Namen (15 gemeenten)

Lokaliteiten	Aantal nestk.	Km	Pm	Mm	Gm	Zm	Kfm	Gr	Wk	Bkr	Rm	Tot.
1. Cerfontaine:	110	6	11	—	7	—	2	—	—	—	—	26
2. Yves-Gomzée:	90	18	15	9	6	—	—	—	—	—	—	48
3. Pry:	100	26	14	6	6	—	—	—	—	—	—	52
4. Onhaye:	29	9	5	—	5	—	—	—	—	—	—	19
5. Dinant:	18	3	3	—	2	—	1	—	—	—	—	9
6. Oignies:	439	93	34	5	10	6	4	—	—	—	—	152
7. Waillet:	128	47	22	8	9	—	7	—	—	2	—	95
8. Felenne:	29	7	2	2	—	—	—	—	—	—	—	11
9. Javingue:	379	50	20	6	19	3	5	—	—	2	—	105
10. Winenne:	234	55	28	4	16	7	4	—	—	1	—	115
11. Berzée:	10	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	4
12. Awagne:	10	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1
13. Denée-Maredsous:	38	11	2	—	—	—	—	—	—	—	—	13
14. Noville-les-Bois:	16	6	6	—	2	—	—	—	—	—	1	15
15. Rhisnes:	11	1	2	—	3	—	—	—	—	—	4	10
Totaal:	1.641	335	165	40	86	16	23	—	—	5	5	675

Met een weinig meer nestkasten doch in verschillende nieuwe biotopen opererend bekwamen wij dit jaar voor de meeste soorten grotere aantallen dan in 1964; enkel de matkopmees maakt hierop duidelijk uitzondering, want vorig jaar waren er in totaal 51 broedparen, tegenover slechts 40 dit jaar 1965: deze toestand bevestigt hetgeen wij ook in de provincie Henegouwen hebben vastgesteld; ook in de provincie Luxemburg was er dit jaar voor deze soort achteruitgang. Nu moeten wij hierbij echter wel opmerken dat in sommige gebieden (Yves-Gomzée, Pry, Oignies, Waillet) zelfs vooruitgang was te noteren van deze mees; tenslotte is het vooral de opzienbarende verdwijning

Zo was het vooral vroeger: een pimpelmees (Parus caeruleus) *verlaat haar nest met vele jongen (soms 14 of 15) die zich veilig in een boomspleet bevinden.*

Ook de boomklever (Sitta europea) *vond vroeger meer nestgelegenheden in het loofbos dan nu nog het geval is. Deze vogelsoort metst „haar" boomholte toe om grotere rivalen (spreeuwen, kauwen, enz.) te beletten haar nest nog in bezit te nemen...*

(Copyright Theo Renckens)

De moderne bosbouwer ruimt echter meer en meer dergelijke „aangetaste" bomen op en bovendien zijn er thans veel meer andere vogels of zoogdieren (eikel- en hazelmuizen) of zelfs insekten (hommels, wespen) die thans in het bos dergelijke boomholten kunnen bezet houden.
Zelfs in onze kleine selektieve nestkasten kunnen vrij grote vogelsoorten zoals hier de boomklever tot broeden komen en hun jongen groot brengen wanneer geen andere geschikte boomholten meer te vinden zijn. Het metalen plaatje kan de specht beletten de vliegopening stuk te hakken.

(Copyright De Deyne - Van Heule - R. Peeters)

van de 16 broedparen in 1964 te Cerfontaine die de totale vermindering voor gans de provincie verklaart: hier werden er echter niet minder dan 29 nestkasten die door mezen bewoond waren, door roofdieren bezocht, zodat hier slechts nog wat veren van jongen en ook van adulten konden gevonden worden; er is trouwens een sterk vermoeden dat wij hier voor vernielingswerk vanwege de eikelmuis staan want deze zoogdiersoort kwam te Cerfontaine talrijk voor, en ook op andere plaatsen in de Ardennen hebben wij hun schadelijke invloed op de vogels die nestkasten bewonen kunnen vaststellen; niet enkel zullen deze dieren de vogels verdrijven door het feit dat de nestkasten door hen worden ingenomen, doch bovendien vertoont zelfs de hazelmuis na zonsondergang heel wat agressiviteit en een bloeddorstig instinkt dat wij niet vermeld vinden in de meeste handboeken. Dat alles verklaart natuurlijk nog niet waarom te Cerfontaine enkel de matkopmees zo erg werd getroffen: hiervoor dient verder onderzoek verricht te worden tijdens de eerstvolgende jaren, doch nu reeds kunnen wij erop wijzen dat de achteruitgang van de kleinere mezensoorten in de Ardennen dit jaar gepaard ging met sterke toename van dit zoogdiertje, dat ook op andere plaatsen in deze provincie meer nestkasten in beslag had genomen dan de meeste vogelsoorten: bvb. 53 te Winenne, 43 te Javingue en 7 te Felenne. Wat betreft de soortenverdeling der mezen in deze drie gebieden houden wij eraan te doen opmerken dat het hier ten uitzonderlijken titel gaat om een schatting die verricht werd na de broedtijd, in tegenstelling met de nauwkeurige tellingen die overal elders gebeurden; de duizenden mezennesten die wij vooral de laatste drie jaren hebben mogen zien in alle streken van ons land laten ons wel toe in vele gevallen de soort te bepalen op grond van nestvorm en gebruikt nestmateriaal, doch onvermijdelijk zullen er wel enkele foutieve interpretaties bij deze schattingen gebeurd zijn, zodat wij deze cijfers toch niet als nauwkeurig feitenmateriaal kunnen gebruiken, alhoewel ze zeer goed de algemene tendens weergeven.

Tenslotte willen wij er eveneens op wijzen dat de enige broedparen van de ringmus in deze Provincie zich in Haspengouw, ten Noorden van de Maas bevonden; er is dus nog geen sprake van „besmetting" van onze Ardennen, want de 6 koppels ringmussen te Lessive-Eprave nabij Rochefort in 1964 bleven gelukkig dit jaar zonder opvolgers!

8. Provincie Luik

De enige Belgische Provincie waar wij in 1965, niettegenstaande een verhoogd aantal nestkasten, toch minder gegevens konden inwinnen vergeleken bij vorig jaar; de oorzaken van deze plaatselijke verslapping zijn voldoende bekend, doch deze zullen ons nooit beletten ook hier, — en met nog meer ijver dan elders, — onze inspanningen door te zetten met het oog op een meer rationele en dan ook heel wat efficiënter vogelbescherming, die nu

De gekraagde roodstaart (Phoenicurus phoenicurus) *is eveneens een soort die bij ons slechts 's zomers verblijft. Ook deze vogelsoort kan enkel „genieten" van natuurlijke holten die niet door andere vogels vooraf bezet worden. Gekraagde roodstaarten nemen echter slechts genoegen met holten waarin toch behoorlijk wat licht doordringt, zoals hier in deze wijd-openstaande boomholte waarvan de mezen precies veel minder houden, ook omdat ze hier minder veilig zijn voor hun natuurlijke vijanden (wezels, eikelmuizen, boommarters, enz.). In onze selektieve nestkasten komen er vooral gekraagde roodstaarten wanneer de kasten minder goed sluiten, hetzij omdat de deksels op een kier stonden, hetzij omdat een der wanden brede barsten vertoonden. Verwijder dus niet te vlug uw nestkasten, zelfs wanneer deze in vervallen staat verkeren.*

(Copyright L. Demarche)

(Copyright P. Didier)

(Zie blz. 53)

Parus ater — Zwarte mees

Reproduktie van een werk, door de Heer J.R. Laenen uitgevoerd op aanvraag van de Belgische Natuur- en Vogelreservaten. — Alle herdruk verboden voor alle landen met inbegrip van de Sovjet-Unie.

Parus cristatus — Kuifmees

Reproduktie van een werk, door de Heer J.R. Laenen uitgevoerd op aanvraag van de Belgische Natuur- en Vogelreservaten. — Alle herdruk verboden voor alle landen met inbegrip van de Sovjet-Unie.

8. Provincie Luik (7 gemeenten)

Lokaliteiten	Aantal nestk.	Km	Pm	Mm	Gm	Zm	Kfm	Gr	Wk	Bkr	Bkl	Tot.
1. Theux:	5	2	2	—	—	—	—	—	—	—	1	5
2. Eupen:	25	9	2	—	—	5	—	—	—	—	—	16
3. Polleur:	78	15	10	—	4	7	—	1	—	—	—	37
4. Stembert:	22	10	4	—	2	3	1	—	—	—	1	21
5. Fraipont:	17	4	4	—	1	—	—	—	—	—	—	9
6. Robertville:	50	4	—	—	—	—	—	—	—	—	7	5
7. Amblève:	20	—	1	—	4	4	—	—	—	—	—	9
Totaal:	217	44	23	—	11	19	1	1	—	—	3	102

reeds, ook in deze Provincie, haar vruchten heeft afgeworpen: in Luik bevinden zich veruit de meest uniforme naaldhoutbossen waar weinig vogels meer leven en dus de bedreiging van zware insektenschade zeer ernstig en aktueel is; onze eerder schaarse resultaten stemmen ons echter wel hoopvol want ze duiden toch op een zeer waarschijnlijke vooruitgang van de zwarte mees, wellicht de beste insektenverdelger in het naaldhout, waar geen enkele andere soort zo vaardig de boomtoppen en bottende scheuten bewerkt op zoek naar de zo schadelijke rupsen en insekten. Te Polleur, met 78 tegenover 54 nestkasten vorig jaar, waren er in 1965 zelfs 7 nesten van deze interessante mezensoort tegen geen enkel in 1964! Ook schijnt de boomklever hier meer en meer belangstelling te betonen voor onze eigenlijk veel te enge nestkastjes: te Stembert en te Robertville waar er dit jaar dus 2 broedgevallen plaats grepen was de soort vorig jaar nog onbekend.

De boomkruiper (Certhia brachydactilla) *komt vrij zelden in onze selektieve nestkasten enerzijds, omdat deze soort liever nestelt onder loshangende boomschorsen, waar weinig konkurrentie bestaat vanwege de andere vogelsoorten, anderzijds omdat ook deze soort meestal het veld ruimt wanneer de sterkere kool- en pimpelmezen aanrukken.*

Toch zijn er jaarlijks verschillende broedgevallen van deze soort in onze nestkasten, zelfs wanneer deze zoals hier, geen overlangse spleet vertonen langswaar de boomkruiper gemakkelijker kan naar binnen sluipen.

Het is overigens een goede zaak dat er toch niet teveel boomkruipers voorkomen in onze nestkasten, want zoals in alles kan ook hier de overdaad schaden het is immers bewezen dat bijna alle spinsoorten waarmee deze vogel zich bij voorkeur voedt nuttige dieren zijn in de strijd tegen de voor de bomen zo schadelijke insekten.

De Heer Didier onze Beheerder lukte erin deze voor onze vereniging zo sprekende foto te maken in zijn buitenverblijf te Comblain-au-Pont in de provincie Luik.

9. Provincie Luxemburg (13 gemeenten)

Lokaliteiten	Aantal nestk.	Km	Pm	Mm	Gm	ZM	Kfm	GR	WK	Bkr	Bkl	BVl	Tot.
1. Tintange:	150	1	4	5	5	4	3	—	—	—	—	—	29
2. Anlier:	426	16	17	—	10	—	2	—	—	—	—	41	86
3. Rulles:	100	—	8	—	1	1	1	—	—	1	—	17	22
4. Mellier:	100	6	15	—	8	3	2	—	—	—	—	1	35
5. Villers s.Semois:	100	9	19	—	7	—	—	—	—	—	—	22	57
6. Habay-la-Vieille:	50	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
7. Rance:	12	—	1	5	—	—	—	—	—	—	—	—	6
8. Bonnert:	49	11	5	—	9	8	3	—	—	—	—	—	36
9. Marche:	107	33	15	4	3	—	—	—	—	—	—	—	55
10. Roy:	60	8	—	2	—	4	—	—	—	—	—	—	14
11. Harsin:	40	5	2	3	—	—	1	—	—	—	—	—	11
12. Erezée:	52	20	3	1	—	2	1	—	—	—	—	—	27
13. Waha:	30	10	5	—	3	—	—	—	—	—	—	—	18
Totaal:	1.276	120	95	20	46	22	13	—	—	1	—	81	398

Schitterende verrijking van onze kennis inzake de uitbreidingsmogelijkheden van de bonte vliegenvanger, waarvan wij vorig jaar 6 broedparen hadden vastgesteld in het woud van Anlier, met behulp van 92 geplaatste nestkasten. Dat aantal werd in 1965 opgevoerd tot meer dan 700 nestkasten, aangebracht in de beste biotopen van datzelfde woud, alsook in het Zuidelijk gedeelte van de aanpalende wouden van Rulles en Neufchateau: het resultaat geeft nu 81 broedgevallen voor 726 nestkasten, hetgeen op ongeveer 22 broedparen op 100 hektaren woud zou wijzen. Deze densiteit wordt echter beslist overtroffen in het meest Westelijk deel van dit uitgestrekte woud. Zulks kan best duiden op verdere ekspansiemogelijkheden bij deze soort, hetgeen misschien in 1966 aan het licht kan komen. In elk geval is het nu reeds foutief de bonte vliegenvanger als zeldzame broedvogel in het Zuiden van ons land te betitelen, want in de geschikte levensgebieden is de verhouding tot de andere holtebewonende vogels de volgende: 81 koppels bonte vliegenvangers, tegenover slechts 31 koolmezen, 59 pimpelmezen, 26 glanskopmezen, 4 zwarte mezen en 5 kuifmezen! Wij zijn overtuigd dat in deze zeer uitgestrekte biotopen (het woud van Anlier alleen beslaat reeds 5.384 hektaren!) geen enkele andere vogelsoort zo talrijk voorkomt! Maar deze situatie danken wij uitsluitend aan onze aktie...

Wat echter eveneens merkwaardig lijkt is het voorkomen van enkele koppels zwarte mezen en kuifmezen in dit loofwoud, iets wat wij elders in België op slechts weinig plaatsen hebben kunnen vaststellen, maar vergeten wij niet dat enkele eeuwen geleden er in ons land helemaal geen naaldhout aanwezig was en deze soorten toen noodzakelijkerwijze loofhoutbewoners zijn geweest! Ook de totale afwezigheid van de matkopmees in dit woud valt fel op, vooral wanneer wij weten hoe talrijk deze soort precies voorkomt in het

Noorden en Zuiden ervan: in 1964 te Tintange 18 broedparen op 221 nestkasten, in 1965 in het moeras van Vance 5 koppels met slechts 12 nestkastjes! Enig oorzakelijkheidsverband tussen voormelde vaststellingen lijkt ons helemaal niet uitgesloten...

Wijzen wij tenslotte op de (te) sterke toename van koolmees en pimpelmees in deze bij uitstek woudrijke Provincie: driemaal meer gecontroleerde nestkasten gaven immers dit jaar meer dan 13 maal meer kool- en pimpelmezen vergeleken bij 1964 (respectievelijk 120 en 95 koppels tegenover 9 en 7 vorig jaar); doch eens te meer heeft ook hier deze veel te snelle aangroei van deze gewone soorten terzelfdertijd een onrustwekkende achteruitgang van alle andere mezensoorten met zich gebracht. Met niet-selektieve nestkasten zou deze tegenstelling nog heel wat scherper hebben gewerkt, in die zin dat de zeldzamere voedselspecialisten zo goed als geen kans meer zouden gekregen hebben.

Besluit

In 1965 konden wij in België met 10.449 gecontroleerde selektieve nestkasten het voorkomen vaststellen van:

2.224 koppels koolmezen (afkorting: Km)
1.573 koppels pimpelmezen (Pm)
388 koppels matkopmezen (Mm)
208 koppels glanskopmezen (Gm)
287 koppels zwarte mezen (Zm)
82 koppels kuifmezen (Kfm)
113 koppels gekraagde roodstaarten (Gr)
70 koppels winterkoninkjes (Wk)
24 koppels boomkruipers (Bkr)
6 koppels boomklevers (Bkl)
83 koppels bonte vliegenvangers (BVl)
1 broedgeval van de koekoek (K)
5 koppels huismussen (Hm)
en 644 koppels ringmussen (Rm)

In totaal dus 5.708 broedgevallen, hetzij 54,63 % bezetting.

Hoe de toestand echter de jongste jaren evolueerde in onze nestkasten, leren wij vooral uit volgend overzicht, dat per jaar het aantal holtebewonende vogelsoorten geeft dat zich per *100* bezette nestkasten had gevestigd:

	1962	1963	1964	1965	Vergelijking 64-65	Vergelijking 62-65
Koolmezen	26	24	40	39	—1	+13
Pimpelmezen	36	29	26	28	+2	—8
Matkopmezen	19	21	9	7	—2	—12
Glanskopmezen	6	9	6	4	—2	—2
Zwarte mezen	4	6	7	5	—2	+1
Kuifmezen	2	3	3	1	—2	—1
Gekraagde roodstaarten	1	3	2	2	—	+1
Winterkoninkjes	2	2	1	1	—	—1
Bonte vliegenvangers	—	—	—	2	+2	+2
Ringmussen	4	3	6	11	+5	+7

In vergelijking met 1964 kunnen wij dus gerust vooropzetten dat de betrekkelijk ernstige achteruitgang van matkop- en glanskopmees, zwarte mees en kuifmees gepaard ging met uiterst sterke aangroei van de ringmus in

Dat de bosuil (Strix aluco) *in ons land geen zeldzame verschijning is staat vast. Het is echter in Midden- en vooral in Hoog-België dat deze soort haar zeer nuttige rol — het verdelgen van schadelijke knaagdieren in bos en woud — amper naar behoren kan vervullen wegens het steeds schaarser worden van grote natuurlijke boomholten. Om hieraan te verhelpen plaatste onze vereniging reeds vele grote nestkasten die meestal onmiddellijk door deze soort werden bewoond, zoals deze foto het aantoont: de bosuil koestert hier zijn pasgeboren jongen (wit-donzige kuikens zoals bij alle prooi-vogels)*
De plaatsing van deze nestkasten dient echter oordeelkundig te gebeuren door terzake bevoegde personen
(Copyright Theo Renckens)

Laag- en Midden-België, en van de bonte vliegenvanger in Hoog-België, terwijl de koolmees overal licht afnam tengunste van de pimpelmees.

Sinds 1962 mogen wij besluiten dat ringmus en vooral koolmees het sterkst in aantal toenamen, met pimpelmees en vooral matkopmees als negatieve tegenhangers; ook de opkomst van de bonte vliegenvanger ging gepaard met even grote vermindering van de glanskopmees; tenslotte nam ook de zwarte mees in het naaldhout even licht in aantal toe als dat de kuifmees terugliep en hetzelfde gebeurde met de gekraagde roodstaart ten overstaan van de winterkoning..

Parus palustris — Glanskopmees

Reproduktie van een werk, door de Heer J.R. Laenen uitgevoerd op aanvraag van de Belgische Natuur- en Vogelreservaten. — Alle herdruk verboden voor alle landen met inbegrip van de Sovjet-Unie.

Parus montanus - Matkopmees

Reproduktie van een werk, door de Heer J.R. Laenen uitgevoerd op aanvraag van de Belgische Natuur- en Vogelreservaten. — Alle herdruk verboden voor alle landen met inbegrip van de Sovjet-Unie.

Evolutie 1964-1965:

Om nu echter nog duidelijker de vergelijking door te voeren tussen 1964 en 1965 hebben wij alle domeinen onderling vergeleken die *en* in 1964 *en* in 1965 door onze medewerkers werden nagezien: in totaal slaat zulks op niet minder dan 68 Belgische gemeenten met in 1964 juist geteld 5.773 selektieve nestkasten tegenover 6.996 in 1965. Al deze nestkasten bevonden zich dus beide jaren in dezelfde middens. Hoe evolueerde aldaar nu de stand van de holtebewonende vogels?

Alle gegevens werden gerangschikt in de 4 grote natuurlijke gebieden die België telt: Vlaanderen, Kempen, Centraal-België (Brabant en Henegouwen) en Ardennen. Wij bekomen volgende situatie:

Gebieden		nestk.	Km	Pm	Mm	Gm	ZM	Kfm	GR	WK	Bkr	Bkl	BVl	Rm	Tot.
Vlaanderen	(1964):	1.492	283	274	137	8	44	6	9	18	7	—	0	43	801
»	(1965):	2.337	555	447	183	13	53	5	30	46	7	—	1	352	1.692
Kempen	(1964):	2.080	299	196	71	8	89	27	33	6	0	—	0	24	753
»	(1965):	2.127	487	313	89	7	123	31	54	2	8	—	1	121	1.237
Centr. België	(64):	843	168	131	16	31	18	5	3	2	1	0	—	20	395
»	(65):	845	181	161	12	20	12	5	13	7	1	1	—	58	471
Ardennen	(1964):	1.358	203	80	56	63	48	24	4	3	0	2	6	—	489
»	(1965):	1.687	263	147	33	67	25	20	1	0	2	3	41	—	602
BELGIE	(1964):	5.773	953	681	280	110	199	62	49	29	8	2	6	87	2.438
»	(1965):	6.996	1.486	1.068	317	107	213	61	98	55	18	4	43	531	4.002

Om nu echter nog beter de vergelijking te kunnen doortrekken tussen de verschillende gebieden onderling voor beide jaren, hebben wij hiervan de gemiddelde aantallen berekend per 100 nestkasten. Zulks geeft volgend overzicht:

Gebieden	Aantal	nestk.	Km	Pm	Mm	Gm	ZM	Kfm	GR	WK	Bkr	Bkl	BVl	Rm	Tot.
Vlaanderen	(1964):	100	19	18	9	1	3	0,4	1	1	0,5	—	0	—	55,90
»	(1965):	100	24	19	8	1	2	0,2	1	2	0,3	—	0,04	15	72,54
Kempen	(1964):	100	14	9	4	0,5	4	1	2	0,3	0	—	0	1	35,80
»	(1965):	100	23	15	4	0,4	6	1	3	0,1	0,3	—	0,05	6	58,90
Centr. België	(64):	100	20	16	2	4	2	1	0,4	0,2	0,1	0	—	2	47,70
»	(65):	100	21	19	1	2	1	1	2	1	0,1	0,1	—	7	55,20
Ardennen	(1964):	100	15	6	4	5	4	2	0,3	0,2	0	0,1	0,4	—	37,—
»	(1965):	100	16	9	2	4	1	1	0,1	0	0,1	0,2	2	—	35,40
BELGIE	(1964):	100	17	12	5	2	3	1	1	1	0,1	0,03	0,1	—	43,23
»	(1965):	100	25	15	5	2	3	1	1	1	0,3	0,1	1	—	62,41

Onmiddellijk valt hierbij op dat overal de totale nestkastbezetting toenam in 1965, behalve in de Ardennen, waar de reeds lage densiteit van 37 voor 100 nestkasten nog daalde tot 35,4. De oorzaak van deze ongunstige evolutie moet ongetwijfeld gezocht worden bij de steeds toenemende bezetting van de

nestkasten door de hazelmuis: in 1965 was deze invasie in sommige gebieden reeds een even erg probleem geworden als die van de ringmus in Laag- en Midden-België. Willen wij in de toekomst hierin verbetering brengen, dan zullen wij in de Ardennen regelmatig alle nestkasten moeten nazien en reinigen vooraleer de broedtijd aanbreekt.

Zo jaagt de koolmees (Parus major) *meestal op voedsel, rupsen en andere schadelijke insekten die zich op takken en twijgen bevinden van vele loofboomsoorten. Jammer dat deze nuttige mezen niet wat meer overwinterende insekten blijven opruimen doch meer en meer plantaardig voedsel opzoeken tijdens het koud seizoen. Jammer ook dat een te grote aangroei van deze mees de andere nog nuttiger vogelsoorten kan beletten zich op de rijkste voedselplaatsen te vestigen.*
In de ongenadige strijd om de steeds zeldzamer wordende boomho'ten is de grotere en sterkere koolmees immers bijna steeds de baas boven haar kleinere en zwakkere soortgenoten die wij echter nog meer nodig hebben om de schadelijke insekten in onze bossen in toom te kunnen houden (Copyright A. Lagrou)

Ons Foto-album

Naast de zes kleurplaten van onze meesachtigen (eerste reeks) hebben wij in de hiernavolgende bladzijden het werk van verschillende natuurfotografen samengebundeld.

Deze dokumenten vervolledigen de tekeningen en de foto's die alle artikels van dit Jaarboek opluchten. Het schijnt werkelijk ongelofelijk hoe het mogelijk is in ons klein land zoveel waardevol materiaal te verzamelen. Onze fotografen hebben begrepen dat onze Vereniging ervoor kan zorgen de hoedanigheid en de wetenschappelijke waarde van hun werk tot een goed recht te brengen.

Vele honderden exemplaren van ons Bulletin worden naar het buitenland gestuurd; vooral de landen van het Oostelijk blok hechten zeer veel waarde aan onze publikatie, die enig is in Europa.

Wij gaan er fier op aldus te kunnen bijdragen en tot de verspreiding van het beste werk onzer natuurfotografen en vooral tot het doen doordringen van alle natuurbeschermingsideeën die in onze Jaarboeken worden verkondigd en door deze unieke illustraties nog duidelijker worden voorgesteld. Het zwaar financiële offer dat wij hiervoor dienen te brengen heeft ons nooit afgeschrikt, doch wij durven in ruil daarvoor toch rekenen op een nog betere samenwerking van al onze landgenoten die het werkelijk oprecht menen met de zaak van natuurbescherming.

Een *Zweefvlieg* (Eristalis tenax) rustend op een madeliefje (© J.P. Laureys)

J.G. Maes

Sommigen hebben de natuurfotografen verweten op goedkope manier hun dokumenten te verwezenlijken door vogels naar kunstmatige drinkplaatsen te lokken. Dat verwijt geldt stellig niet voor J.G. Maes; die met flink resultaat vogels in een rivier wist te fotograferen. Bewonder deze prachtige en schilderachtige toneeltjes waarbij het voorbij spoelende water het ware karakter ervan nog verhoogt. Boven links zien wij een *fluiter* (Phylloscopus sibilatrix) bij de baadplaats en hiernaast een *grasmus* (Sylvia communis): het vogeltje staat half in het water en waterdruppeltjes glinsteren op zijn verenkleed: in de achtergrond een bloeistengel van de *grote waterkers* (Veronica Beccabunga); hierboven tenslotte een jonge *roodborsttapuit* (Saxicola torquata).

Charles Foccroulle

Iedereen kent de naam van dit gevleugeld juweeltje dat langs onze beekjes en vijvers leeft: het *ijsvogeltje* wordt echter steeds meer door de waterbezoedeling bedreigd, want als viseter bij voorkeur moet Alcedo atthis visjes kunnen vinden in zijn gebied en het is ook om die reden dat bij strenge en aanhoudende vorst deze soort een der eerste slachtoffers is van het dichtvriezen onzer waterlopen.

IJsvogels zijn geenszins zo gevaarlijk voor de viskweek als men soms durft beweren: slechts uitzonderlijk kunnen sommige exemplaren hinderlijk zijn wegens het verorberen van jonge vis in kweekvijvers. Doch in het algemeen verkiezen deze zo zeldzame vogels waterkanten met een meer afgewisselde waterfauna: want naast waterinsekten die visbroed eten, worden ook de stekelbaarzen met hun zo slechte faam bij de viskwekers als uitverkozen prooi en in groot aantal door ijsvogels weggevangen. Ook zieke visjes worden vaak aan de oppervlakte opgepikt, zodat wij de soort als schadeloos en zelfs als eerder nuttig voor de viskweek kunnen beschouwen. Deze drie typische opnamen geven mooi verschillende houdingen weer: boven links: op uitkijk; eronder: rust; tenslotte hierboven: bekroonde jacht.

Copyright

Theo Renckens

Het doet wel wat vreemd aan op enkele kilometers van onze hoofdstad verkeersborden te vinden waarop de autovoerders aangemaand worden tot voorzichtigheid om geen groot wild te kwetsen. En toch gebeurden er reeds ongevallen met reebokken in het Zoniënwoud, niettegenstaande deze verwittigingen. Evenals bijna alle zoogdieren volgen de reeën dagelijks dezelfde paden die ze door en door kennen. Waar die paden de autowegen kruisen gebeuren die botsingen. Bovendien wordt een zeer intensieve jacht gevoerd op dit jachtwild. Gelukkig zijn er nog mensen die deze dieren besluipen en trofeeën weten te bemachtigen zonder te moeten doden! Hun fierheid is dan ook verdiend, te oordelen naar deze mooie foto's: links zien wij dat het gewei door een fluwelen huid is bedekt tijdens de groei van beide takken; nadien scheurt diezelfde huid in stukken en wordt weggegooid. Niettegenstaande alle vervolgingen houden de reeën flink stand in ons land; maar oordeelkundige jachtmethodes verbeteren spoedig het ras door sterke natuurlijke selektie ten voordele van de best gevormde dieren: daar ligt de opbouwende rol van elke ware jager. (Capreolus capreolus).

Copyright

Theo Renckens toog aldus met sukses ten aanval tegen het echte „grof" wild in onze Ardennen: de herten die wij hier op deze foto onderaan zien, namelijk *twee prachtdieren met fluweel rond het groeiend gewei.*

Hieronder een prachtig schouwspel: „Om gelukkig te leven dienen wij verstopt te leven." Nochtans zal niemand het de fotograaf kwalijk willen nemen dit mooie toneeltje te hebben afgespied (Cervus elaphus).

Charles Foccroulle — Theo Renckens

Twee Luikenaars die Reintje de Vos hebben gefotografeerd: er wordt hardnekkig getwist over nut of schadelijkheid van de vos! Door velen wordt hij verafschuwd, door anderen geprezen wegens zijn belangrijke rol in de natuur. Het is een feit dat Vulpes heel wat woelmuizen en andere knaagdieren in bos en veld opruimt en bovendien verlekkerd is op een afwisselend voedselregiem: insekten, slakken, allerlei bessen, en noem maar op. Maar, bij voedselgebrek en vooral wanneer de welpen slechts enkele weken oud zijn ontpopt de vos zich als een onverbeterlijke rover van vogels en wild: fazanten, koerhoenders, jonge reetjes. Het is dus wel verstandig een te grote uitbreiding van de vossenstand tegen te gaan, maar toch zou het nadelig zijn een non-stop-offensief te ontketenen. In woudstreken is de vos zelfs een waardevolle bondgenoot door het verdelgen in groot aantal van alle knaagdieren die de boomaanplantingen erg kunnen toetakelen. Hiernaast links twee documenten van Charles Foccroulle die de vos tonen bij zijn jacht op veldmuizen. Hierboven het beeld van een onervaren kleine deugniet.

Copyright

J.P. Laureys

J.P. Laureys schonk ons enkele uitstekende foto's; ongetwijfeld een beloftevol debuut. Deze haas bv. tussen de schoven vlas vormt een mooi beeld van de rijpe zomer.

Theo Renckens

Theo Renckens bezocht een buizerdnest (*Buteo buteo*). Zoals bij al de roofvogels bij ons hebben de jongen een wit donskleed dat geleidelijk verdwijnt tegen de dag van het uitvliegen. Daardoor komt het dat de jonge vogels er eerder gestreept uitzien wanneer ze de twee derden van hun normale grootte bereiken.

Copyright

De buizerd, waarvan de stand na de strenge winter 1963 fel was afgenomen, herstelt thans zijn effektieven in onze Ardennen. Alhoewel de soort niet zeldzaam mag genoemd worden, blijven er toch steeds gebieden onbewoond waar er na de laatste wereldoorlog wel buizerden voorkwamen als broedvogels Enerzijds zijn er de verbrokkeling van zijn levensgebieden en de rustverstoring aldaar, anderzijds het afschieten en het roven van de nesten, evenals het uitleggen van gift-eieren en vergiftigd vlees, en tenslotte het plaatsen van de door de wet verboden paalklemmen. Maar de modernisering van onze landbouw en het aanwenden van gechloreerde koolwaterstoffen bij de insektenbestrijding zijn wellicht de grootste oorzaken van de recente achteruitgang van de buizerd en van alle Europese roofvogels.

Nochtans verklaarde onlangs nog de Franse Minister van Landbouw dat er jaarlijks vele miljarden (nieuwe) franken dienen uitgegeven te worden wegens door de landbouw geleden schade veroorzaakt door de knaagdieren; daarom zijn thans reeds alle grote en middelgrote roofvogels in Frankrijk volledig beschermd, en dat in een land met twee miljoen jagers! Maar er bleef geen andere afdoende uitkomst!

Copyright

In alle landen waar veeteelt en akkerbouw een hoofdbestanddeel vormen van de nationale ekonomie moet de overheid alle vooroordelen en eenzijdige opvattingen indien nodig kunnen opzij zetten. telkens wanneer er dringende beslissingen moeten getroffen worden. Zulks geldt vooral voor het Departement van Landbouw en het is overbodig hierover langer uit te wijden.

Onthouden wij echter dat België een der laatste landen is waar de Buizerd nog mag vernield worden. Maar bovendien bewijzen de tientallen buizerdkrengen met afgesneden poten die als vogelschrikken in onze velden worden gebruikt hoe jammer genoeg zelfs een wettelijke beschikking, eerste stap in de goede richting, een dode letter blijft voor de meeste onzer landgenoten. De buizerd is nu immers wettelijk beschermd tijdens de broedtijd, doch voornoemde feiten werden net tijdens die periode vastgesteld. En hoeveel jagers en jachtbewakers zouden er tenslotte zijn die de verschilpunten tussen de buizerd en de wespenbuizerd (deze laatste gans het jaar door... *wettelijk!!!* beschermd) werkelijk door en door kennen?

Gedaan met ijdele redetwisten en woordenkramerij: *België moet alle roofvogels gans het jaar door beschermen, de zaak is uiterst hoogdringend.*

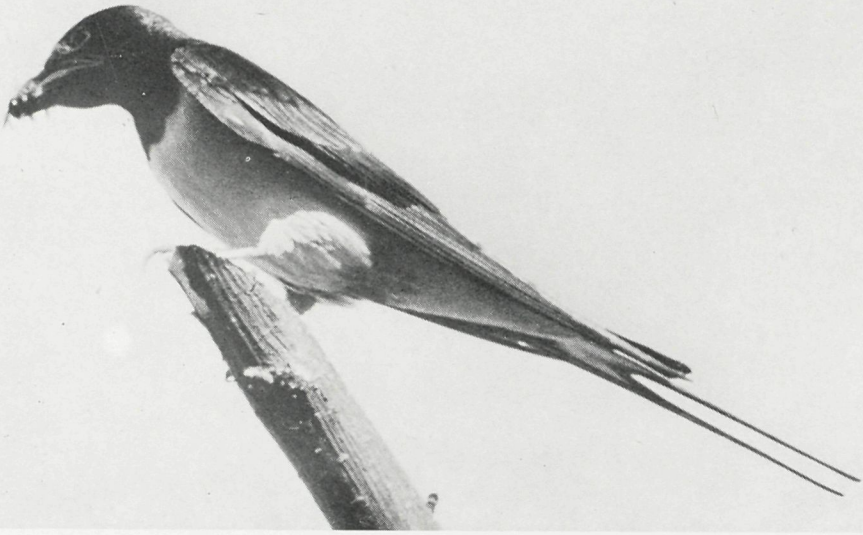

Dobrski

Onze zwaluwen in gevaar

De buitengewone foto's die onze oproep illustreren werden ons bereidwillig geschonken door de Heer Dobrski: deze beelden spreken veel meer dan elke beschrijving.

(Copyright)

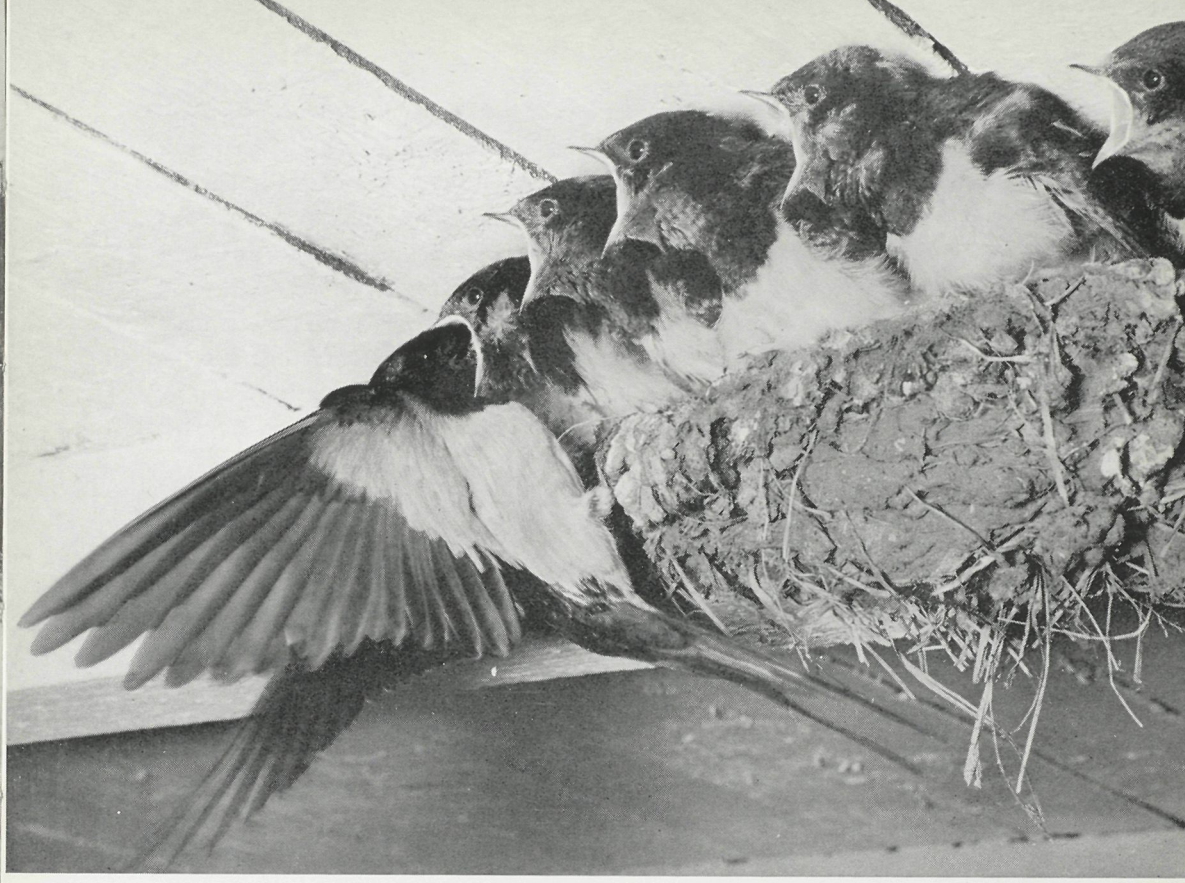

De dag van vandaag is er stellig niemand die het nut van de meeste pesticiden in twijfel trekt; doch anderzijds kan men geenszins de ernstige gevaren loochenen die voortspruiten uit het zorgeloos gebruik van sommige dezer produkten, wij bedoelen zeer speciaal de gechloreerde koolwaterstoffen. Niet enkel wordt door deze stoffen het natuurlijk evenwicht in gevaar gebracht, doch door hun langdurige werking dringen ze overal door waar ze werden uitgestrooid: in alle organische weefsels worden ze verder opgebouwd tot zeer giftige stoffen die het leven bedreigen van alle levende wezens die dergelijk besmet voedsel opnemen, en op hun beurt nog een hogere giftigheidsconcentratie in hun eigen lichaam bekomen vooraleer af te sterven. Wee dan de

volgende consumenten, vooral zij die het laatst komen in de voedselketting: als typische voorbeelden hiervan zijn er de roofvogels vooral, maar ook de vis- en insektenetende vogels. Onder deze laatste zijn vooral de boerenzwaluwen (*Hirundo rustica*) fel blootgesteld, vermits ze meestal hun voedsel zoeken nabij landbouwuitbatingen met soms zware besmettingsuitstraling tengevolge van jarenlang gebruik van voornoemde stoffen. Nog rechtstreekser is het gevaar aanwezig in de stallen die door de landbouwers steeds meer ontsmet worden met allerlei vloeibare oplossingen — ondermeer met kalk — waarin insecticiden worden gemengd. Meestal worden deze vloeistoffen op de muren gespoten zodat vele jonge boerenzwaluwen in of nabij hun nest het slachtoffer worden van dodelijke vergiftigingen.

Het Koninklijk Instituut van Natuurwetenschappen heeft een uitstekende omzendbrief opgesteld ten behoeve van onze landbouwers. De te nemen voorzorgen worden erin uitgelegd om jaarlijkse massasterfte van boerenzwaluwen te voorkomen, hetgeen voor de landbouwers zelf een ekonomisch verlies betekent, als men bedenkt dat 1 koppel zwaluwen zowat een 150.000 insekten tijdens één enkel seizoen kunnen vernietigen in de omgeving van hun hoeve. Het is nodig tijdens de ontsmettingswerkzaamheden elk nest met plastiek of oude kranten af te dekken om nesten, eieren en jongen te beschutten tegen de uitgespoten vloeistof. Maar zulks dient slechts op het laatste ogenblik te gebeuren, bij de aankomst van de persoon die de stal komt ontsmetten. En dadelijk na het spuiten moeten deze nesten opnieuw totaal vrijgemaakt worden, terwijl deuren en vensters worden geopend om de stal te verluchten. Enkel tijdens de werkzaamheden zelf is het nuttig de oude vogels uit de stallen verwijderd te houden. Wanneer echter hun afwezigheid te lang duurt kunnen de eitjes koud worden of de jongen omkomen van honger en koude.

Vermijdt vooral de stallen te ontsmetten bij killig of nat weder...

Iedereen kan ons helpen deze mooie en nuttige vogels te beschermen.

W. Suetens — P. Van Groenendael

De Boomvalk (Falco subbuteo): een uiterst elegant en snelvliegend valkje dat zeer laat uit Afrika terugkeert en bij ons vooral in de Kempen woont, op een oud kraaiennest, bij voorkeur nabij een vochtig gebied. Op de foto

hieronder zien wij dergelijk uitverkoren gebied (Reservaat „De Heide"). Grote aantallen libellen worden door de boomvalk vliegend buitgemaakt tijdens de zomer; vliegend worden deze prooien van hun vleugels ontdaan, zodat men soms plaatsen kan vinden waar die vleugels liggen te glinsteren in het zonlicht. Bij gebrek aan libellen zal de boomvalk ook kleine vogels jagen, zelfs zwaluwen kan hij achterhalen in de vlucht: zijn lange scherpe vleugels zijn best zichtbaar op beide foto's rechts.

Een der vennen van het reservaat „De Heide".

Copyright Dr Van Heule — De Deyne — et Roger Peeters

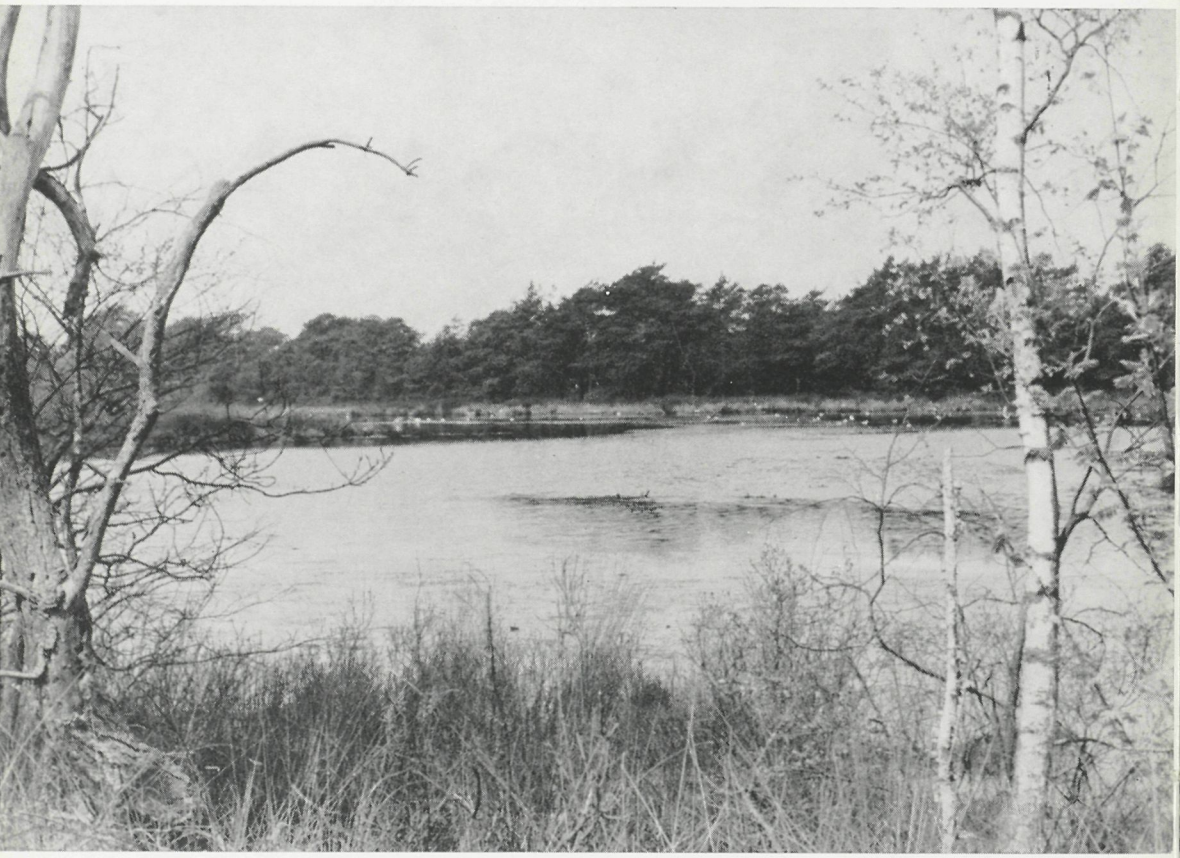

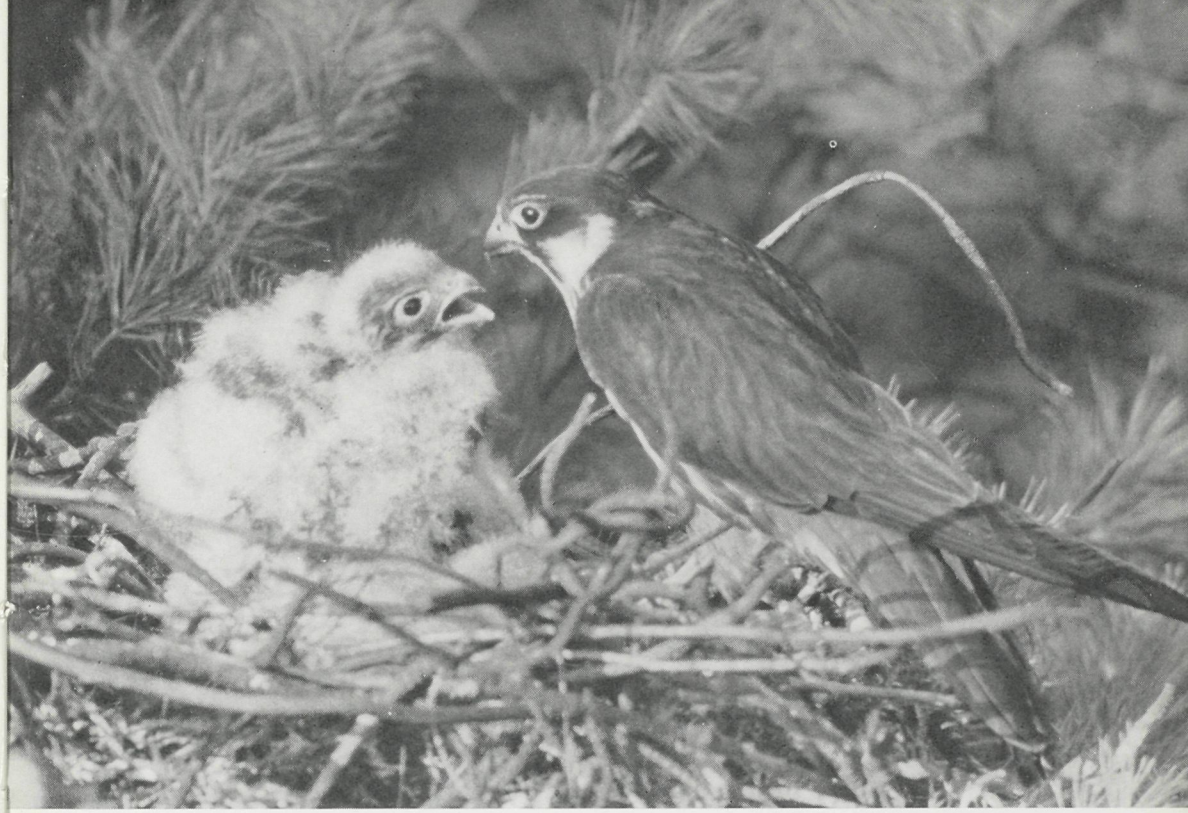

Deze twee boomvalkjongen gaan binnenkort hun nest verlaten: bemerk de verschilpunten met de adulten van de vorige foto's.

(Copyright Suetens-Van Groenendael)

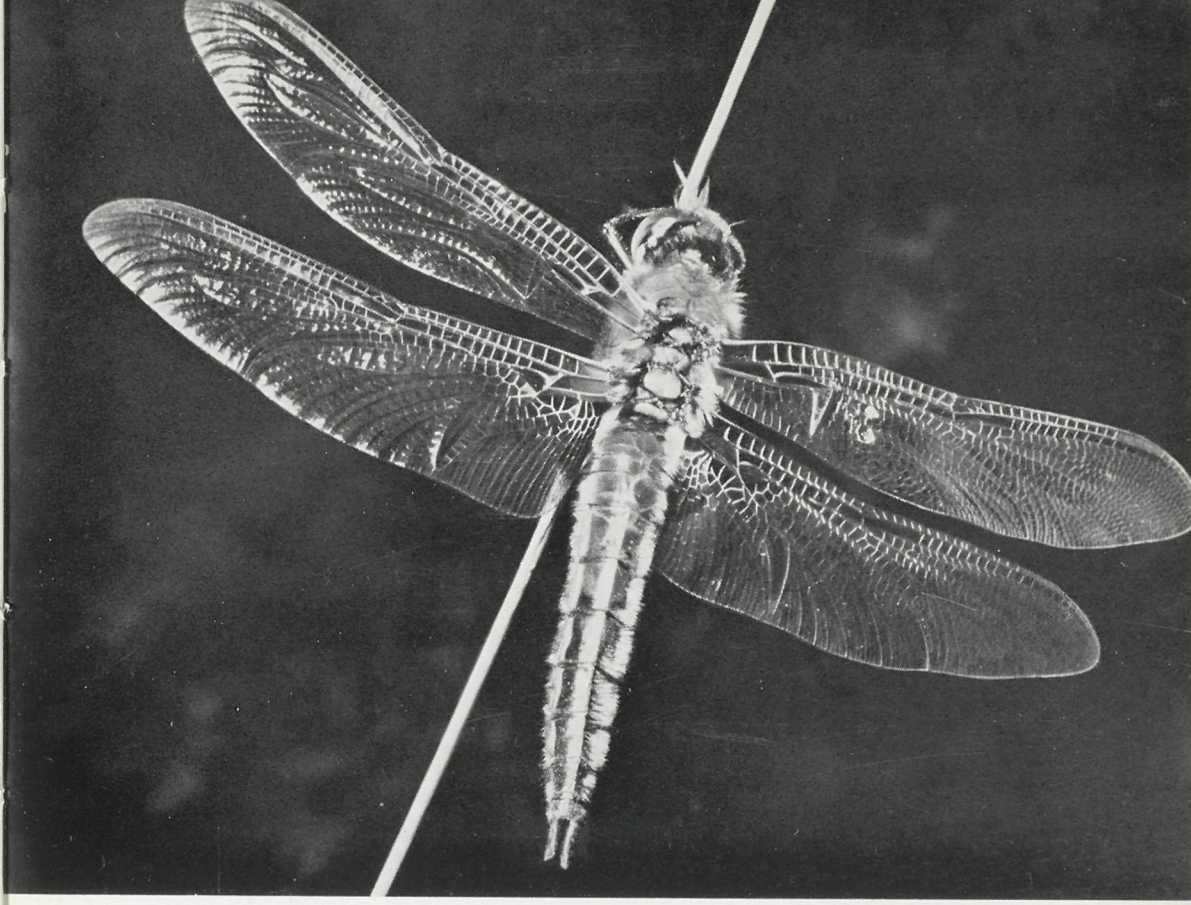

M. Brillon
De Odonates (*Libellen*) vormen het voedsel van de boomvalk.

(Copyright)

De Heide

Jos CUYPERS
Conservator

In ons bulletin 1964, blz. 155, stelden wij U het domein „De Heide" te Lichtaart voor.

„De Heide" werd reeds als een onzer eerste vrije reservaten sinds het jaar 1953 onder de bescherming van onze vereniging gesteld; in het jaar 1964 sloten wij met de eigenaar, ons ere-lid de heer J. Jansen, een huurovereenkomst af, waardoor wij met hem alles wat er leeft en groeit konden verdedigen en behouden en waardoor wij tevens een nog meer efficiënte bescherming van ons eigen reservaat „De Snepkensvijver" konden verzekeren.

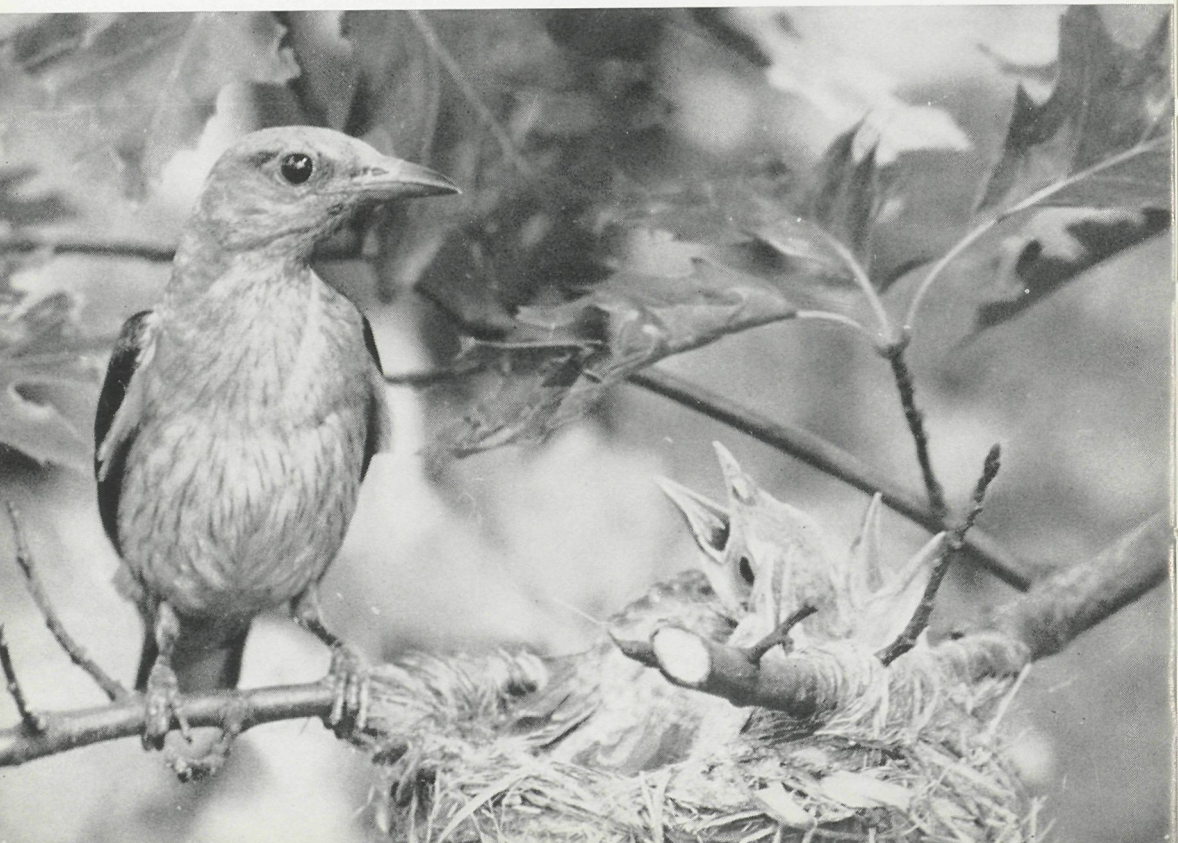

Dr. Van Heule, F. De Deyne en R. Peeters

Het domain „De Heide" biedt een afwisselend biotoop dat vele vogelsoorten aantrekt. Links een wijfje wielewaal (Oriolus oriolus) bij haar nest. Bemerk de streepjes op de borst die het heldergele mannetje niet heeft. Hierboven het volledig legsel van de nachtzwaluw (Caprimulgus europaeus), zomaar op de grond gelegd tussen wat droge dennennaalden. Op sommige plaatsen verdween deze soort door het beplanten van de opene plaatsen tussen het bos.

Met de publicatie van een zo volledig mogelijk overzicht van flora en fauna in dit zo uitzonderlijk merkwaardig gebied, hopen we ons bulletin van 1966 te illustreren.

* * *

Thans hebben we een droeve plicht te vervullen en onze leden het afsterven van de heer J. Jansen mede te delen.

Vanaf het eerste uur stelde hij zich met raad en daad mede op de bres bij de oprichting en volgde verder met belangstelling de groeiende activiteit van onze vereniging.

Gedurende zijn laatste levensjaren liet hij zich aan zijn ziekbed nog herhaaldelijk op de hoogte houden over de bloei van de vogelwereld in zijn domein

Voor dit alles zullen we hem altijd dankbaar blijven.

Nogmaals bieden wij de Zeer Geachte Familie, namens de Raad van Beheer en de leden van onze vereniging, de uitdrukking der oprechte gevoelens van ons innig medeleed aan.

Van Heule, De Deyne, Peeters

De parken van Bouwel en Grobbendonk zijn twee onzer talrijke private reservaten. Regelmatig wordt daar een nestkastje door de draaihals (*Jynx torquilla*) bewoond: het is een trekvogel die weinig opvalt door zijn passende schutkleuren waardoor hij als het ware versmelt met de boomstam waarop hij zit. Bij ons is het een sporadische broedvogel met grillige gewoonten. Zijn jongen worden bij voorkeur met miereneieren gevoed: de gekende mierenlarven. Net als de spechten bezit de draaihals een lange kleverige tong waarmee mieren en andere prooien gemakkelijk bemachtigd worden. De tenen zijn paarsgewijze geplaatst: bewijs van nauwe verwantschap met de spechten.

(Copyright)

Jos Cuypers

De zwarte specht (*Dryocopus martius*) hakt onvervaard stukken van de schors van de dode bomen waar hij houtkevers opspoort die hij onder de schors heeft horen wroeten. Zo ziet er dan de grond uit onder een vliegden in het reservaat „De Heide", nadat deze onverschrokken houtkapper aan het werk is geweest: een massa verse houtspaanders wijst op een suksesvolle jacht.

(Copyright)

A. Lagrou

De grote lijster (*Turdus viscivorus*) is wel een onzer vroegste Lentezangers: geen wonder dan ook dat deze forse lijster reeds begin april zijn jongen voedsel aanbrengt.

(Copyright A. Lagrou)

M. Brillon - Simonne Lejeune

Bewonder deze uiterst merkwaardige foto van het allerkleinste onzer broedvogels, het vuurgoudhaantje *(Regulus ignicapillus)* dat echter op verre na niet zo zeldzaam is in ons land als zou blijken uit het ontbreken van waarnemingen en grondige studies in onze ornithologische litteratuur. In werkelijkheid is het vuurgoudhaantje in onze Ardennen talrijker dan het gewoon goudhaantje *(Regulus regulus)* en ook in Laag- en Midden-België zijn er jaarlijks meer broedgevallen dan algemeen wordt vermoed.

Vermits de soort als levensgebied vooral de sparren verkiest *(picea, abies, taxus, pseudotsuga)* boven de dennensoorten waar het gewoon goudhaantje domineert (bvb. in onze Kempen) is het geenszins verwonderlijk dat dit dwergvogeltje de jongste jaren in aantal toeneemt, zelfs in beide Vlaanderen in de vele kompleksen douglassparren. Het verschil in geluid is het beste herkenningsmiddel van deze 2 soorten.

Als eigenaardigheid bij deze foto kunnen wij erop wijzen hoe deze oudervogel (wellicht het mannetje) bij het verwijderen van een drekpropje van 1 zijner jongen bovenop de gesloten vleugel van zijn partner plaats grijpt alvorens heen te vliegen.

(Regulus ignicapillus — Copyright M. Brillon, 15 juni 1965)

De houtsnip is geen zeldzame broedvogel van onze Ardeense loofbossen. Haar verenkleed is gevlekt en gestreept met allerlei tinten bruin, geel, rossig, grijs, zwart en geelwit waardoor deze vogel zich uitstekend kan verstoppen tussen de droge bladeren en de begroeiing rond het nest.

(Scolopax rusticola — Copyright Simonne Lejeune, juli 1965)

Het Natuurreservaat: „Het Moeras van Vance" in 1965

door Julien NOEL
Conservator

Het reservaat van Vance is vooraf een uitzonderlijk botanisch gebied waar echter ook merkwaardige vogelsoorten wonen. De foto's bij dit artikel zijn het werk van de Heer R. Moreaux: ze geven een overzicht van de verschillende levensgebieden van dit landschap. Links een oud elzenbos. Hieronder een algemeen zicht op het moeras.

Hierboven krijgen wij een duidelijk beeld van twee totaal verschillende biotopen: het elzenbos in de achtergrond en een rietveld vooraan. In de minder vochtige delen groeien er prachtige berken (foto hiernaast) (Copyright)

Hiernaast:
Aan de rand van het reservaat bevinden er zich enkele jonge aanplantingen epiceas, waar vele zangvogels een veilig onderkomen vinden.

(Copyright)

De geelgors is een algemene broedvogel in ons land waarvan het nest meestal dicht bij de grond staat; maar zoals onze foto het toont bevinden er zich ook nesten heel wat hoger op, bvb. in een sparretje.

(Emberiza citrinella — Copyright J.G. Maes)

Een uitzicht op het reservaat waarop de verschillende plantensuccessies mooi tot hun recht komen.

(Copyright)

1965. Eerste levensjaar van het natuurreservaat „Het Moeras van Vance".

In zijn geheel genomen een zeer vochtig jaar, en daardoor niet zeer gunstig voor de vogels.

Wanneer wij nochtans de ornithologische balans van het moeras van Vance opmaken, mogen wij het als een volledig sukses beschouwen en de toekomst met optimisme tegemoet zien.

Het is logisch aan te vangen met die vogel die men als het ornithologisch embleem van Vance zou kunnen beschouwen: de *Grauwe Kiekendief.*

— op 27 maart en 2 april werd een mannelijke Grauwe Kiekendief waargenomen.

— op 3 mei, waarneming van twee mannetjes en een wijfje.

— op 8 mei werden twee koppels langdurig waargenomen tijdens hun baltsvlucht waarbij zij in voltige en behendigheid met elkaar wedijveren; het is overbodig deze bruidsvluchten uitvoerig te beschrijven, aangezien zij door alle ornithologen genoeg gekend zijn.

— op 30 mei werd de plaats van een nest ontdekt. Het tweede broedsel werd nooit gevonden, alhoewel ook omtrent dit geval zekerheid bestaat. Men moet echter toegeven dat het uiterst moeilijk is midden dit dichtbegroeide struikgewas de juiste plaats te bepalen waar een vogel neerstrijkt.

Het eerste nest bevatte vijf eieren, waarvan slechts twee werden uitgebroed. Slechts één van deze twee jongen overleefde; het andere verdween op tamelijk geheimzinnige wijze

Eindelijk, tot onze grote vreugde, heeft op 15 juli het wijfje van het andere paar in gezelschap van drie jongen het moeras overvlogen.

Balans voor de Grauwe Kiekendief: twee broedgevallen en vier gezonde jongen.

Dit vochtig weilandencomplex is een uitverkoren plaats voor de *Watersnippen* die onvermoeid hun „geblaat" lieten horen bij het vallen van de avond, wanneer de rust over de vlakte was neergedaald.

Aldus hadden zich op 2 april minstens vier paren met zekerheid in Sampont gevestigd, tussen de riet- en carexpollen; de naburige modderpoelen voorzien mild in de nodige voedselbevoorrading.

Dank zij de overstromingen zijn de *Wilde Eenden* ter plaatse gebleven en het is een welslagen over heel de lijn, want een vijftiental paren hebben er gebroed.

De *Talingen* zijn nog goed vertegenwoordigd, zoals eveneens de *Waterrallen.*

Het is belangrijk de aandacht te vestigen op het experiment dat tijdens de zomer in het Moeras te Vance werd gedaan met selectieve nestkasten

De resultaten zijn als volgt:

Pimpelmees (Parus caeruleus): 8 %.

Matkopmees (Parus montanus): 42 %.

Deze laatste uitslagen, vergeleken met deze vastgesteld in het nabije woud van Anlier, zijn zeer betekenisvol, aangezien in de ongeveer 600 nestkasten die in dit woud werden aangebracht, zich geen enkel paar matkopmezen heeft gevestigd.

De nestkasten werden op de rand van het moeras aangebracht midden een wilgen- en elzenbegroeiing.

Het bestaan van een belangrijke bevolking matkopmezen is aldus wetenschappelijk bewezen voor de watermiddens van de Gaume.

Tijdens dit jaar hebben ten minste twee paren *IJsvogels* op de oevers van de Tortrue en de Semois gebroed.

Het moeras van Vance heeft een grote vermaardheid verworven wat de rijkdom van zijn flora betreft.

Dank zij de ligging heeft het klimaat een tamelijk sterke continentale inslag. Lotharingen heeft een uitzonderlijk klimaat in de zomer, en het dorp Torgny deelt dit voorrecht; maar in de winter staat het noordelijk deel van de Gaume onder invloed van de koude die neerdaalt van de Ardeense hoogten.

Vance is hierdoor blootgesteld aan twee klimaattypen: warme zomers en koude winters zoals in de Ardennen. Daarbij komen periodes van overvloedige regens met als gevolg periodieke overstromingen van de vallei.

Het moeras van Vance vormt in werkelijkheid een floristische mozaïek van verscheidene gemeenschappen.

Deze interpenetratie van associatie is gebonden aan de tegenwoordigheid van twee typen van ondergrond (mergel en zand) en aan het watergehalte. Het water is naargelang kalkrijk of zuur. De zuurtegraad schommelt dikwijls rond de neutraliteit, soms is hij lager.

De grootste oppervlakte is zeer dicht begroeid met *Riet* (Phragmites communis) en met elzenbossen. Deze *Elzen* vestigen zich over het algemeen op plaatsen waar turf ontgonnen werd, meer bepaald op de vroegere dijken tussen de kuilen. Aangezien de lichtsterkte vermindert verdringt de lommerte het riet naar de buitenzijde. Het is hier dat de turflaag het dikst is: tot 3 m en meer.

Op de plaats van de vroegere kuilen vindt men *lidsteng* (Equisetum palustre) in overvloed.

In de rietbeplanting vestigen zich plaatselijk *wilgen* en *berken.*

De volgende associatie is de meest typische; zij bevindt zich tegen de randen op minder vochtige plaatsen waar bronwater opwelt: het is het zegge-veenmosgebied, opbouwer van turf.

Eveneens, op de grens van het reservaat, op zandachtige en weinig vochtige grond, bevinden zich *pijpestro* en *biezen,* die zeer dikwijls slechts één gemeenschap vormen.

Het beginstadium van de turfvorming vangt aan met het riet waarin zeldzame planten voorkomen: *Fonteinkruid* (Potamogeton trochoïdes), *Egelskop* (Sparganium sp.), *Parnassuskruid* (Parnassia palustris), *Moeraswespenorchis* (Epipactus palustris), *Blaasjeskruid* (Utricularia).

Dit stadium vervolledigt zich door ontwikkeling van mossen. Op deze plaatsen is het water lichtjes zuur.

Deze *veenmossen* (Sphagnum plumulosum, Sphagnum palustre) vormen wankele tapijten van meerdere aren. De *Veenbes* (Oxycoccos palustris) vestigt zich op deze kussens en ontwikkelt zich tot een dichte haardos.

Spijtig genoeg komt de *Drosera,* waarvan de aanwezigheid door de plantenkundigen wordt gemeld, niet meer in Vance voor.

Dit kruidachtig gedeelte kenmerkt zich nog door de verschillende zeggen; en verder door *Breedbladige orchis* (Orchis latifolia), *Hondsviooltje* (Viola canina) en *Knoopskruid* (Centaurea pratensis) om slechts weinig voorkomende planten te noemen.

(Copyright Jos Cuypers)

De Ronde Put

door J. CUYPERS

Conservator

't Gebeurt zelden, maar als ik eens rustig de tijd heb, dan breng ik die graag door in de uitkijktoren, met de valdeur achter mij dicht en de ramen open, om mij voor een paar sublieme uurtjes in de fluwelen intimiteit van de Ronde Put te laten meevoeren.

Neen, mijn beste lezer. niet monkelen, want ik heb mijn romantische periode al een hele tijd achter de rug... zo denk ik tenminste.

Zeker weet ik nochtans, dat de grootsheid en de aangrijpende schoonheid van dit bekoorlijk landschap U niet onberoerd zal laten... als ge ook eens rustig de tijd hebt.

Met dit nooit volprezen stuk natuurschoon, dat beneden U tot ver in de achtergrond ten toon ligt, voelt ge U in een klein paradijs, waar alles zo gemoedelijk, zo eerlijk, zo echt is.

Mij gaat dan immer een stukje verleden tijd door mijn gedachten en verheug mij erover dat onze Belgische Natuur- en Vogelreservaten de stevige moed en de stoere volharding hebben kunnen opbrengen, om deze Ronde Put tot een

der schitterendste natuurreservaten van ons land te organiseren... en dan heb ik een beetje medelijden met hen die zich steeds als alarmkrijsers op de minaretten van onze veroordeelde natuurmonumenten lieten toejuichen, maar die, vanaf het ogenblik dat, zonder wierookwalmen of persoonlijke aureolen, door onze vereniging positieve resultaten voor diezelfde bedreigde stukken natuurschoon behaald kunnen worden, zich achter hun coulissen terugtrekken, om daar hun schreeuwersrepertoire op een andere notenbalk te componeren.

In de loop der jaren werd op alle soort papier en in alle stijlvarianten de wetenschappelijke waarde van menig natuurlandschap aan de goede gemeente voorgehouden.

Om nu maar alleen bij de voorgeschiedenis van de Ronde Put te blijven, zoek ik nu tevergeefs tussen al die zogenaamde Belgische natuurbeschermers, naar een stukje monter proza... waarbij alle natuurbeschermers opgeroepen werden om dit enig mooie, dit waardevolle, dit nimmer te vervangen landschap niet te laten verloren gaan.

Ik vind ze er niet bij!

Het is dan toch waar dat in ons klein land een krenterige monopoliepolitiek, persoonlijke aangelegenheidjes en kleinmenselijke rivaliteitjes primeren bij de moeizame verwezenlijking van wat toch alle natuurliefhebbers, unaniem en zonder réserve, met ongemengde gevoelens van blijdschap zouden moeten begroeten.

Hoe jammer, dat voor een gemeenschappelijk doel niet alle krachten in een toch zo eenvoudige eensgezindheid en solidariteit kunnen samengebundeld worden... en blijven.

Zoveel natuurschoon ging reeds onherroepelijk verloren omdat zoveel kostbare tijd verknoeid werd aan onderling gekibbel en een ondertussen spreekwoordelijk geworden kritikastersmentaliteit.

En vanuit de uitkijktoren, overstelpt met al de spontane schoonheid die de Ronde Put zo kwistig ten toon spreidt, zou ik aan ieder die het horen wil en beweert van goede wil te zijn, als een gebiedende plicht willen toeroepen: Laat ons niet uitzoeken naar wat ons kan scheiden, maar zoeken we groothartig naar alles wat ons moet verenigen.

Waren onze natuurliefhebbers der laatste twintig jaren zich in een belangloze overtuiging bewust geweest van de noodzaak der veiligstelling van de meest representatieve natuurlandschappen en ware de onontbeerlijke daadwerkelijke samenhorigheid tot verwezenlijking hiervan tot ieder van hen doorgedrongen, dan stond nu het signaal op groen en hoefden we ons geen zorgen meer te maken om de steeds moeilijker wordende redding van de enkele laatste natuurgebieden die nog overbljven.

Laten we tenslotte allen eraan denken dat de generaties die na ons komen het bilan van onze waargenomen en verloren kansen zullen opmaken. Hun

(Copyright Jos Cuypers)

oordeel zal goedhartig zijn of hard, naargelang wij de laatste gelegenheden aanpakken of onverschillig laten liggen, want zij hebben het volste recht, wat er dan nog van ons overblijft met ondankbare gevoelens te overladen, wanneer

wij ons nu niet eendrachtig inzetten om hen de mogelijkheden te bezorgen als schone mensen in een stuk heerlijke natuur te kunnen vertoeven.

Zeg niet, ik zal het niet horen. Denk aan de sarong van Adinda: „Ik zal het horen!"

Als ik U vroeg, mijn beste lezer, mij niet voor een romantieker de baan in te sturen, verslijt me dan ook niet voor een wormstekige knorpot... want ik ben overtuigd van het tegendeel.

Immers, er waait, heel zoetjes nog maar, een gezondere geest door de rangen van de meeste natuurbeschermers.

Het doet telkens zo goed, na een bezoek aan de Ronde Put, bij alle deelnemers een spontane geestdrift en een optimisme te zien uitstralen, die rotsvast in een gelukkige toekomst doet geloven. Daar wordt het geduldig vertrouwen gestaald, om nog meerdere jaren samen te ijveren naar de schone voleinding van de verheven doelstelling die we onverpoosd uitbouwen. Daaraan werken we allen mee zonder voorbehoud. Met die uitkomst voor ogen drijven spoedig de zwaarmoedige nevels boven de Ronde Put uiteen en bloeit hij in schoonheid open.

Binnen het rustige kader van donkere dennenbossen en een feeërieke gordel van oude witte berken die tegen zware eiken aanleunen ligt De Ronde Put.

Daar ontspringt de Kleine Neet uit een rimboe van *Veenmos, Riet, Gagel* en *Waterwilg*. In dit schrijn leeft en groeit een wereld van schoonheid. Groots in haar eenvoud van slijk en water openbaart deze schatkamer van oeroude waarden nog voortdurend nieuwe rijkdommen.

Een *Buizerd* zweeft hoog in de vrieslucht. Statig drijven drie rechtgenekte *Kleine Zwanen* op 't spiegelgladde water. Samen met honderden *Wilde Eenden* dutten vijftig *Wintertalingen* vooraan tussen de eerste stengels van het uitgestrekte rietveld. Een waakzame *Reiger* slaat onberoerd de drukke bedrijvigheid gade van de *Meerkoeten* in zijn buurt. Wat een zondagvoormiddag in volle winter! Sober en mooi!!!

De nieuwe lente werd op 21 maart door tientallen baltsende *Kieviten* begroet. De *Wulp* jodelde haar rollers tussen de tien-minuten-adempauzen van de *Roerdomp* boven het indrukwekkende rietveld uit. Op de grote plas spiegelden zich de preutse mannetjes *Slobeenden* en *Pijlstaarten* in het glasheldere water. Een *Grutto* stond op zijn paaltje in de weide.

Op 4 april stapten ze alle vier, de grutto's, twee aan twee door 't gras. Het gruttopaaltje stond even netjes met een *Tureluur* er bovenop. Zijn maat foerageerde een eindje verder. Uit de kruin van een waterwilg spetterden de blijde toontjes van een *Blauwborstje* en in de donkere dennenbossen weergalmde luid de trage lach van de *Zwarte Specht*.

Een dodaarsje (Podiceps ruficollis) *gefotografeerd door S. Boutinot - St-Quentin - France.* →

Acht dagen later had zich het eerste paar *Tafeleenden* geïnstalleerd. Overal hoorden we blauwborstjes en de twee blauwe reigers, waarvan we sinds lang een broedgeval verwachten, stonden er nog steeds bewegingloos over na te denken.

De eerste mei wiekelen de *Torenvalkjes* boven de vlakte. De *Dodaarsjes* tikken met hun kastagnetten. Een *Scholekster* roept in de verte. De *Rietzangers*, echte babbelkousen, overstemmen de bescheiden trillertjes van de *Snor* en de *Sprinkhaanrietzanger*. De *Fluiters* begroeten de zon in volle overgave. Het was reeds een goed begin.

Er stonden ons nog heerlijke dagen te wachten. De ontmoetingen met *Buizerd, Torenvalk, Boomvalk, Bruine kuikendief* en *Havik* (zeg het niet aan drieste eier- en jongenrovers) waren uniek en hoopvol. De wijfjes *Tafeleend*, die respectievelijk met 8, 6 en 4 jongen stoeiden maakten ons gelukkig. Bij de onbegrijpelijke wisselvalligheid der aantallen *Zwarte Sternen* vallen al onze bedenkingen stil. De *Kleine* en de *Grote Karekieten* doen het rietveld trillen.

Al de belevenissen met nog vele tientallen andere even mooie vogelsoorten zou ik kunnen uitrafelen, om hiermede met klem de nadruk te leggen op de grote waarde van de Ronde Put. Want mooi is hij waar aan de berken en de elzenpropjes de *Mezen* en *Sijsjes* bengelen, waar *Groenpootruiters, Kemphaantjes, Bosruiters, Witgatjes* en *Pleviertjes* op hun tengere pootjes over de slijkbanken rennen, waar *Watersnippen* en *Roerdompen* wandelen over de pareltapijten van de *Zonnedauw*.

De Ronde put is inderdaad een der schoonste juwelen in de reeks der mooie natuurgebieden waarop de volledige inspanningen van onze beschermingsactiviteit geconcentreerd zijn.

Neem eens rustig de tijd... en kom eens mee op een van onze geleide bezoeken!

Torenvalk
- S. Boutinot -

Copyright Theo Renckens.

Flash op de Reservaten van Noord-Limburg

door Hubert LEHAEN
Conservator

Nota van de redaktie:

Hubert Lehaen heeft ons een interessante reeks waarnemingen doen geworden, die in het Hageven-reservaat en andere gebieden werden gedaan waar hijzelf en zijn talrijke medewerkers een permanente kontrole en bewaking verzekeren. Het lijkt ons moeilijk in-extenso deze lijvige dokumentatie te publiceren, daarom geven we slechts een beknopt verslag omtrent de belangrijkheid van de beschermde gebieden.

* * *

Het „Hageven" te Neerpelt:

Onder de meest interessante broedgevallen melden we in de eerste plaats deze van de grutto's, de tureluurs, negen koppels wulpen, alsook blauwborsten. Acht broedsels van het korhoen werden waargenomen. In de omgeving van het nest van een ransuil werd einde april het komen en gaan van een koppel met jongen vastgesteld. Tussen 20u.20 en 22 u. werden zeven knaagdieren aangebracht. Meestal nam het wijfje de prooi in ontvangst die het mannetje had bemachtigd en zij verdeelde ze onder de jongen. In totaal werden acht koppels van deze uilen waargenomen in het Hageven en 29 in de hierna beschreven gebieden.

Inktzwammen (Coprinus comatus) (Copyright A. Lagrou)

Tegen einde april werden de wintertalingen opgemerkt. Ook verschillende reebokken vestigden zich in dit merkwaardig gebied. Het is vooral misschien het geslaagde broedgeval van de grauwe kiekendief dat het nut van dit reservaat beter doet uitkomen. Visstortingen werden gedaan. Deze herbevolking zal ongetwijfeld de beste weerslag hebben op de visetende soorten: Roerdompen, Wouwaapjes, Reigers, Futen, enz.

Doelmatig werk werd verricht door de uitstekende groep ornithologen van Neerpelt. Sinds vele jaren ontbrak er water, en een reeks vijvers van een twaalftal hektaren die sedert geruime tijd verdroogd waren, werden opnieuw onder water gezet. Grachten werden gegraven om in de onontbeerlijke waterbevoorrading te voorzien. Buiten deze belangrijke werken werden nieuwe borden aangebracht die de oude vervangen, en de kontrole van de bezoekers is versterkt. Ook werd een nieuwe beëdigde bewaker-ornitholoog aangesteld, de Heer J. Vanhout.

Links, een familietafereel: een ransuil omringd door een drietal donzige jongen - Reservaat te Neerpelt (Asio otus). *Rechts: een kerkuil* (Tyto alba)

(Copyright Hubert Lehaen)

Hamont

Een groep eigendommen, verscheiden in uitzicht, maakt het voorwerp uit van speciale beschermingsmaatregelen. Het geheel werd voorzien van 250 nestkasten, waarvan 105 werden bewoond. De zwarte specht heeft met sukses gebroed. Talrijke nesten voor torenvalken werden in de dennenbossen aangebracht; tijdens de periode 1966 zal dit experiment op grote schaal worden doorgevoerd. 2.500 vogels werden er geringd. Mevrouw de l'Escaille en de Heren Spaas en Heyben steunen zeer nadrukkelijk onze inspanningen.

Hoort

Dit gebied ligt gedeeltelijk in Nederland. Het strekt zich uit over 160 ha, waarvan 75 ha bestaan uit moerassen en vrije waters. Het overige is een mengsel van struikgewas en heide. Een rivier stroomt door dit landschap en bevoorraadt de grote vijver, 'de Hoort' genaamd. De grote vijvers en de heide van

Budel leunen tegen dit kompleks aan. Deze zone is bijzonder rijk op ornithologisch gebied; volgende namen getuigen hiervan voldoende: Roerdomp, Porseleinhoen, Snip, Grutto, Visdiefje, Zwarte Stern, Grauwe Kiekendief, Wielewaal, Kuifeend, Pijlstaart. Een botanische studie is in voorbereiding. Nestkasten werden in het gebied aangebracht.

„De Bever" te Achel

Deze gemeentelijke eigendom omvat loofbossen, heide en een vijver. Het wordt doorstroomd door twee rivieren: de Oude Beek en de Warmbeek. 50 nestkasten werden er aangebracht. Als interessante soorten 4 koppels IJsvogels, de zwarte specht, de grauwe klauwier en zekere roofvogels. Het is dank zij de gemeentelijke overheid van Achel dat het gebied een daadwerkelijke bescherming geniet.

„De Wateringen" te Neerpelt

Deze 40 ha horen toe aan de Union Allumettière en de Gemeente Neerpelt. Het betreft vooral aanplantingen van Canada's met onderbegroeiing van elzen, doorkruist met irrigatie-kanalen. In het gebied werden nestkasten aangebracht

Pas uit het ei en reeds behendige zwemmers: een familie meerkoeten (Fulica atra)
(Copyright A. Lagrou)

en in 1965 bevonden er zich o.m. IJsvogels, Waterrallen, Grauwe Klauwieren. Wij danken de Heer Wirinckx te Zonhoven voor zijn waardevolle medewerking.

„De Hoek" te St.-Huibrechts-Lille

110 ha bos met verschillende waterwegen. In deze eigendom werden 110 nestkasten aangebracht, waarvan 43 in 1965 werden bewoond.

Wij vinden alle soorten spechten, te beginnen met de zwarte specht. Ook ijsvogels (2 koppels). Deze eigendom hoort toe aan de Heer Spaas.

Gans de nacht door bracht de bosuil voedsel aan voor zijn jongen, die echter in dit geval nog veel te klein waren om die reusachtige voorraad woelmuizen aan te kunnen: minstens 15 dergelijke schadelijke knaagdieren liggen als toekomstige voorraad in een kring rond de wit-donzige bosuilenjongen. Dit enig dokument toont overduidelijk het enorme nut van onze aktie ten bate van deze voor de bosbouw zo nuttige vogelsoort. Het is vooral tijdens jaren met grote aangroei van woelmuizen dat onze bosuilnestkasten hun rol prachtig vervullen.

(Strix aluco - Copyright Theo Renckens)

(Copyright A. Lagrou)

Het Zwinreservaat te Knokke - 1965

door Graaf LIPPENS

Conservator

Als natuur- en vogelreservaat bestaat het Zwin sinds 1952. Het is een feit dat een beschermd gebied slechts na enkele jaren tastbare resultaten oplevert, vooral op ornithologisch gebied. De vogels moeten zich aanpassen aan het landschap en de inrichting; zij moeten de ervaring opdoen dat binnen de grenzen van het reservaat geen enkel door de mens geschapen gevaar meer bestaat. Dan eerst, na verschillende generaties van vogels, komt een stabiele bevolking tot stand, hetzij een broedvogelstand, pleisterende trekvogels of overwinteraars. Telkenjare komen ze er terug met hun jongen en lokken andere trekvogels aan die, door de alhier heersende rust en het aantal vogels die het

milieu bezoeken, tot een meerdaags oponthoud gebracht worden. Dit is heden de toestand in het Zwin, waar de dichtheid en de verscheidenheid van de vogels jaarlijks nog toenemen.

DE BEZOEKERS:

Iemand heeft onlangs gezegd: „buiten de terreinen die door « De Belgische Natuur- en Vogelreservaten » worden beheerd, waar kan men in ons land nog grote aantallen echt in 't wild levende vogels zien?" Het antwoord hierop is vrij eenvoudig: „Bijna nergens meer!"

In elk geval, in West-Vlaanderen zijn onze reservaten „Het Zwin", Damme, Beernem, Meetkerke, Nieuwpoort, De Blankaart, enz. heerlijke toevluchtsoorden voor de vogels, en de ornithologen van gans het land en ook uit het buitenland kennen ze en waarderen ze. Ze worden ook door meer en meer bezoekers bezocht. Deze mogelijkheid die het grote publiek wordt geboden is van enorm belang voor een beter begrip van de natuurbescherming, voor de noodzakelijkheid van deze bescherming en ten slotte, voor het besef dat de natuur- en vogelstudie voor de jongeren een zeer aantrekkelijke en boeiende vrijetijdsbesteding is.

In het *Zwin* neemt het aantal bezoekers steeds toe. In 1965 werden 193.006 toegangskaarten uitgereikt, waaronder 70.637 aan kinderen waarvan 44.926 deel uitmaakten van schooluitstappen. Dit betekent een aanzienlijke stijging in verhouding tot 1964. Twee maal per week belegt de conservator, de Heer

Kleine Mantelmeeuwen overvliegen het strand. Twee volwassen vogels omringd door jongen in donker vederkleed.

(Larus fuscus — Copyright Struye de Swielande)

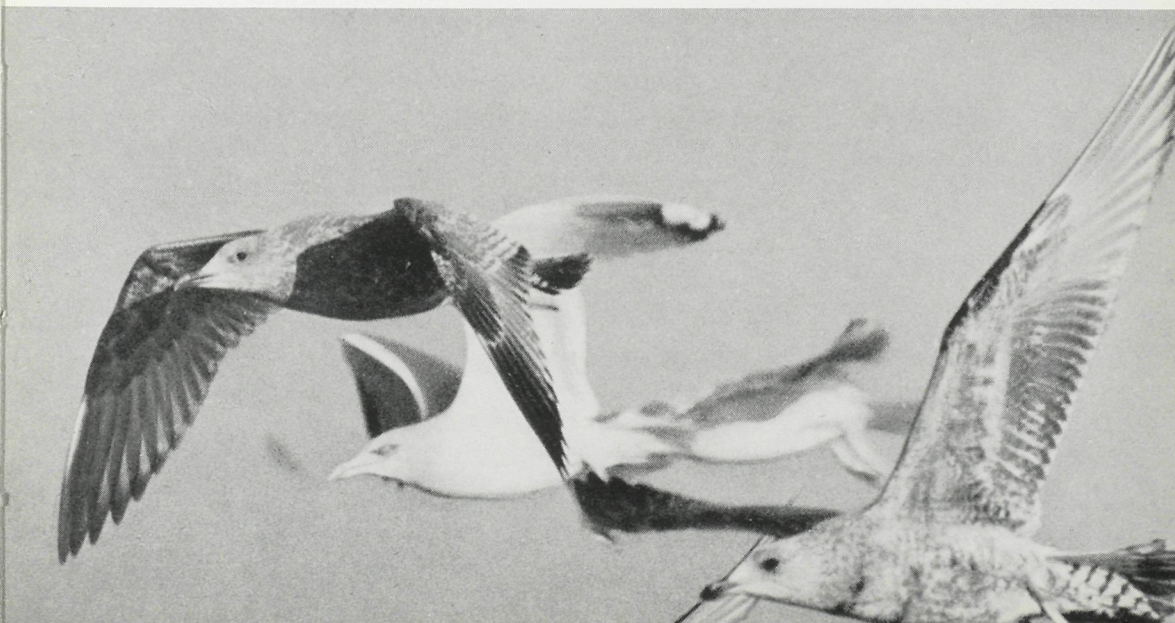

De twee foto's hiernaast werden genomen op dezelfde plaats: boven, het mannetje van de kievit, onder, het wijfje dat een meer bescheiden pak draagt. In het Zwin en in de polderstreek komen kieviten talrijk voor. Hun buitelvluchten en hun gejodel geven aan dit landschap een feestelijke stemming. (Vanellus vanellus)

De Zilvermeeuw (Larus argentatus) *is een vogel die beter niet te talrijk voorkomt tijdens de broedperiode. Hij is beslist een zwever die prachtig afsteekt tegen onze grauw-bewolkte hemel, maar tevens is hij een geducht rover van jonge steltlopers en bergeenden.* (Copyright Charles Foccroulle)

Thierry Robyns de Schneidauer, geleide bezoeken in het Zwin, waardoor de liefhebbers in de gelegenheid gesteld worden de voorbehouden zone te betreden, die normaal niet toegankelijk is. Al deze bezoekers nemen ruim de gelegenheid te baat die hen aldus wordt geboden om zich beter vertrouwd te maken met de ornithologie en de bescherming der vogels. Zij hebben de gelegenheid ontelbare vogels in de natuur waar te nemen, om nadien de verschillende soorten in de kooien en op de vijvers die aan de Zwin-ingang werden aangebracht, van dichtbij te bestuderen en te vergelijken. Tenslotte geeft de tentoonstelling van het World Wildlife Fund hen een beeld van de problemen van de natuurbescherming op wereldvlak.

In 1965 hadden we verscheidene vooraanstaande bezoekers:
Z.K.H. Prins Albert, H.K.H. Prinses Beatrix van Nederland en haar verloofde de Heer Claus von Amsberg, Z.E. Sir Rod. Barclay, Ambassadeur van Engeland en Lady Barclay, die de tentoonstelling van het World Wildlife Fund in het Zwin hebben geopend en die er sindsdien verscheidene malen opnieuw een bezoek brachten; Z.E. de Heer Knight, Ambassadeur van de Verenigde Staten van Amerika, de Heren Jean Delacour, François Edmond-Blanc, Lebret, Tekke, J.C. Roché, ter Haar Romeny, Voorzitter van de stichting van het Zeeuws Landschap. Bij gelegenheid van de 7de Internationale Biënnale van de Poëzie hebben talrijke dichters en letterkundigen van 43 verschillende landen een bezoek aan het Zwin gebracht evenals beeldhouwer Zadkine, verschillende ministers en parlementairen en de Heer Haulot, Commissaris-Generaal voor Toerisme.

In september heeft de Pan American Airways een ornithologische reis naar Europa ingericht voor de Audubon-vereniging van Florida. Vijfendertig Amerikaanse ornithologen hebben aldus Engeland en Nederland doorkruist; in België had men één enkele twee-daagse etappe voorzien: „Het Zwin".

Zij hebben er een aantal Europese vogels waargenomen die zij noch in Nederland noch in Engeland hadden gezien, en ze waren opgetogen over hun te kort verblijf te Knokke.

De voorzitter van „Aves" de Heer J. Nagels, vergezeld van meerdere leden van zijn Beheerraad, heeft het Zwin bezocht op 22 mei. Bij deze gelegenheid hebben wij de basis kunnen leggen van een opbouwende samenwerking tussen onze beide verenigingen. Er werden films gemaakt over het Zwin door de Duitse, de Belgische, de Nederlandse en de Franse televisies; miljoenen telekijkers hebben aldus de inspanning gezien die in België wordt gedaan ten bate van de natuurbescherming.

ORNITHOLOGISCH JAAR:

De lente 1965 werd gekenmerkt door het broedgeval van een koppel *Sneltkluten* in het aanpalende „Hazegras-reservaat": het eerste geval voor Knokke. In het Zwin zelf was er, dank zij een doelmatige inrichting, een sterke

Dank zij de talrijke beschermingsmaatregelen die werden genomen in het Zwin, zijn merkwaardige soorten sterk aangegroeid sedert de stichting van dit reservaat. Hier een groep bergeenden die op grote afstand werden gefotografeerd. Meer dan 50 koppels hebben in het Zwin gebroed.
(Tadorna tadorna — Copyright Pierre Didier)

stijging van het aantal *Scholeksters* (20 koppels), *Kluten* (40 koppels), *Tureluurs* (40 koppels), *Bergeenden* (50 koppels). Het *Visdiefje* heeft gebroed temidden van de *Kapmeeuwen,* maar de vogels werden noch geringd noch geteld op het eiland waar de kolonie zich bevindt teneinde de rust niet te verstoren. Ik schat nochtans het aantal nesten op 150 ongeveer. De *Dwergstern* (Sterna albifrons) heeft dit jaar niet gebroed in het Zwin, en ook niet de *Zilvermeeuw.* In de nabijheid van het Zwin heeft de *Witgesterde Blauwborst* (Cyanosylvia svecica Cyanecula) voor de eerste maal genesteld. Wat de trekvogels betreft, hebben we in het Zwin meerdere zeldzame invasies gehad. Eerst en vooral het voorkomen van de *Steltkluut.* Daarna andere zuiderse vogels zoals de *Kleine Zilverreiger* waarvan een exemplaar in het Zwin en zijn omgeving verbleef vanaf 5 juni tot 4 augustus. Bovendien nog de *Kwak* (Nycticorax Nycticorax) die op 3 april, 15 mei, 18 juni, 24 juli, 9 en 10

november 1965 werden waargenomen. Tijdens het najaar werden *Baardmanetjes* (Panurus biarmicus) opgemerkt vanaf 17 oktober; *Pestvogels* (Bombycilla garrulus) in november; tenslotte een verbazend talrijke trek van *Goudhaantjes* (Regulus regulus) en vooral van de *Sijsjes* (Carduelis spinus) waarvan er meer dan 4.000 werden geringd vanaf 1 november tot 15 januari 1966, met een rekord van 1.203 voor de drie dagen van 14, 15 en 16 december 1965.

De overwintering van de watervogels op de vijvers van het Zwin wordt een verbazend schouwspel. Duizenden eenden van verschillende soorten brengen hun dagen door op deze brakke watervlakten: een meerderheid van *Wilde Eenden* en *Smienten* maar ook *Kuifeenden, Slobeenden, Pijlstaarten, Talingen, Brilduikers en Krakeenden* (18 exemplaren op 8 maart). Tussen deze watervogels ziet men *Futen,* soms *Duikers, Meerkoeten* enz. Op de oevers talrijke *Wulpen, Scholeksters, Strandlopers, Steenlopers, Kemphanen* enz. Ook de ganzen beginnen zich in het Zwin te vestigen. Twee opeenvolgende

De laatste jaren werden een reeks vijvers in het Zwin aangelegd. Buiten meer gewone eendsoorten werden vele duikeenden waargenomen. De laatste tijd verzamelen er zich duizenden eendachtigen. Pierre Didier heeft een kuifeend (Aythia fuligula) *gefotografeerd. De kuif en de witte flanken zijn zeer kenmerkend voor het mannetje.* (Copyright)

jaren reeds werd een groep gezien van 50 tot 150 *Kolganzen.* Ook meerdere *Rotganzen* (Branta bernicla) verbleven er; voor de eerste maal sinds 25 jaar zelfs een talrijke groep van 30 vogels, op 30 december 1965.

WETENSCHAPPELIJKE OPZOEKINGEN:

Zoals ieder degelijk beheerd natuurreservaat is het Zwin in feite een openlucht-laboratorium of een levend museum, waar de bezoekers hun studies op het terrein kunnen volmaken. Studenten van verscheidene universiteiten en medewerkers van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen en van de Kruidtuin zijn er komen werken, evenals heel wat buitenlandse vorsers.

Wij hebben eveneens, sinds meerdere jaren reeds, in het Zwin een ringstation gevestigd dat werkt onder de benaming „Natuurreservaat Het Zwin", met twee medewerkers, de Heren Robert Trio en Omer Cool; ik heb vroeger gedane inspanning kunnen opvoeren. Ons ringstation Het Zwin heeft duizenden vogels gevangen en geringd, waaronder de voornaamste soorten waren:

Sijsjes	Carduelis spinus	3.106
Kapmeeuwen	Larus Ridibundus	371
Kauwen	Corvus Monedula	394
Steenkneuters	Acanthis flavirostris	245
Roodborsten	Erithacus rubecula	174
Zwartkopgrasmussen	Sylvia atricapilla	124
Turkse Tortels	Streptopelia decaocto	124

Enkele minder bekende soorten werden geringd: *Draaihals, Steenloper, Regenwulp, Zwarte Ruiter* en *Groenpootruiter, Kramsvogel, Blauwborstje, Bonte Vliegenvanger, Wielewaal,* enz.

Het ringen van de kleine steltlopers was zeer ontgoochelend, want de wind die bijna de ganse zomer heeft gewaaid, heeft ons verhinderd de gehoopte vangsten te doen op het ogenblik van de trek. Ons station ringt geen eenden meer in Meetkerke; dit verklaart waarom nu slechts weinig eendachtigen op onze lijsten voorkomen.

DE VERZAMELINGEN:

Deze verzamelingen levende vogels, die uitsluitend met een didaktisch doel worden tentoongesteld, zijn aangegroeid met een aantal zeldzame exemplaren, o.m. een paar *Ralreigers,* ontvangen van de Heer Lamoureux van Pont de Gau des Saintes Maries de la Mer in Camargue, en een *Slechtvalk,* geschenk van een valkenier. Deze vogel werd gekwetst en is niet in staat behoorlijk te vliegen, zoniet hadden wij hem na zijn volledig herstel de vrijheid teruggeschonken aangezien hij tot de zeldzame soorten behoort.

Vele eendachtigen hebben zich in gevangenschap goed voortgeplant, o.m. de *Krooneend* (Netta rufina), de *Witoogeend* (aythya nyroca), de *Krakeend* (anas strepera) en de *Bergeend* (tadorna tadorna). De meeste van deze vogels vliegen vrij rond en hun demonstraties vormen een prachtig schouwspel.

De *Grauwe Ganzen* (Anser anser), waarvan het aantal op ongeveer 250 wordt geschat, hebben op verschillende plaatsen gebroed, zowel binnen als buiten het Zwin, tot op 5 km in de richting van Westkapelle: 29 vogels werden geringd. Een tamelijk groot aantal van deze ganzen volgen de trekvogels naar het noorden en ruien ergens anders. Enkele eksemplaren werden onlangs afgeschoten in Nederland en Denemarken. Het is een énig schouwspel tientallen van deze ganzen te zien rondvliegen, om daarna neer te strijken op enkele passen van de Zwin-bezoeker. In de lente zijn de bruidsvluchten van mannetjes en koppels eveneens prachtig om te zien. Ook een koppel *Ooievaars* heeft genesteld: 4 jongen werden uitgebroed, doch slechts één jong bleef in leven. We komen hier nog verder op terug. Wat nu de verzameling kleine steltlopers betreft, enig in Europa, die oogst alle sukses. Moeten wij er aan herinneren dat haar doel uitsluitend pedagogisch en opvoedend is en dat de meeste van deze vogels in het najaar worden vrijgelaten teneinde hen toe te laten naar Afrika uit te wijken.

De tentoonstelling van de Word Wildlife Fund heeft reeds tienduizenden bezoekers getrokken, waaronder talrijke schoolgroepen.

(Copyright „The World Wildlife Fund — Belgium)

Een deel van de Zwin-ooievaars vliegt vrij rond. Dit prachtig schouwspel lokt meer en meer bezoekers.

(Copyright „The World Wildlife Fund" — Belgium)

DE TENTOONSTELLING VAN HET WORLD WILDLIFE FUND EN DE OPERATIE „OOIEVAARS".

Onder impuls van onze Beheerder, de Heer Pierre Didier, werd een tentoonstelling ingericht in de gebouwen waar zich voorheen de diorama's bevonden. Deze tentoonstelling kende een zeer grote bijval en heeft tienduizenden bezoekers zien voorbijtrekken. Wanneer men de tijd berekent die de meeste mensen aan dit bezoek hebben besteed, dan komt men tot de vaststelling dat de belangstelling van het publiek voor de natuurbeschermingsproblemen in de wereld zeer groot is. Op 10 april werd de tentoonstelling geopend door Z.E. Sir Roderick Barclay, Ambassadeur van Engeland, in tegenwoordigheid van talrijke personaliteiten, uit de diplomatieke, wetenschappelijke- en jagerskrin-

Voor de eerste maal sedert 1895 heeft een koppel ooievaars in België gebroed. Dit eerste resultaat is het gevolg van de inspanningen die in het Zwin werden gedaan om deze zeldzame vogels bij ons te reacclimateren. De zorg van de ouders voor hun jong, links op de foto, is ontroerend.
(Copyright „The World Wildlife Fund" — Belgium)

gen. Deze tentoonstelling, onder het embleem van de Panda, zal geopend blijven tot het einde van 1966. Z.K.H. Prins Philip, Hertog van Edinburg, Erevoorzitter van het Engels W.W.F., heeft mij tijdens zijn laatste verblijf in Brussel in december 1965 gezegd, hoezeer ons initiatief hem interesseert, en hoezeer hij hoopt op het welslagen van de poging om opnieuw ooievaars in het Zwin te vestigen, en dit onder de auspiciën van het W.W.F.

De operatie "ooievaars" steekt als volgt in elkaar: Verschillende ooievaars die in het Zwin een halve vrijheid genieten, hebben in 1963 en 1964 vruchteloze broedpogingen gedaan. In 1964 o.m. is een vogel die zijn nest begon te bouwen, in gezelschap van twee migrerende ooievaars weggetrokken. De ongelukkige, die werd geringd, kwam om het leven door in Duitsland tegen een elektrische kabel te vliegen. In 1965 verschenen er 4 eieren, die na 32 dagen door het ooievaars-wijfje werden uitgebroed. Ten gevolge van de weersomstandighe-

Ziehier het eerste Belgische ooievaarsjong van deze eeuw. Noteer dat dit kuiken reeds de ingeboren gave bezit zoals zijn ouders te klapperen. Enkele uren na het verbreken van de schaal werpt het reeds de kop in de nek. Het jong uit enkele kreten, de volwassen vogel daarentegen is geluidloos en uit zijn gemoedstoestand door te klapperen met zijn snavel.

(Copyright « The World Wildlife Fund — Belgium »)

den tijdens de lente, bleef slechts één jong in leven. Hij heet „Pierre" en is nog steeds in het Zwin gevestigd. Toen kwam bij de leden van het W.W.F. het denkbeeld op een acclimatatie-poging van ooievaars in het Zwin te doen Deze vogel behoort inderdaad tot de Belgische fauna. Tot in 1895 broedde hij regelmatig in Vlaanderen en dit van oudsher. Afgeslacht door „jagers" of verdreven uit hun midden door drooglegging, zijn zij volledig verdwenen als broedvogels en men ziet ze nog slechts zelden, wanneer zij door ons land trekken in de lente of op het einde van de zomer. Het W.W.F. Belgium heeft 4 jonge ooievaars van de Marokkaanse Regering gekregen en 4 jongen van Portugal. Deze vogels werden kosteloos vervoerd door de vliegtuigen van de Sabena en van de T.A.P. (Transports aériens portugais). Aangekomen in het Zwin hebben ze zich snel aangepast. In oktober zijn twee jonge trekkende

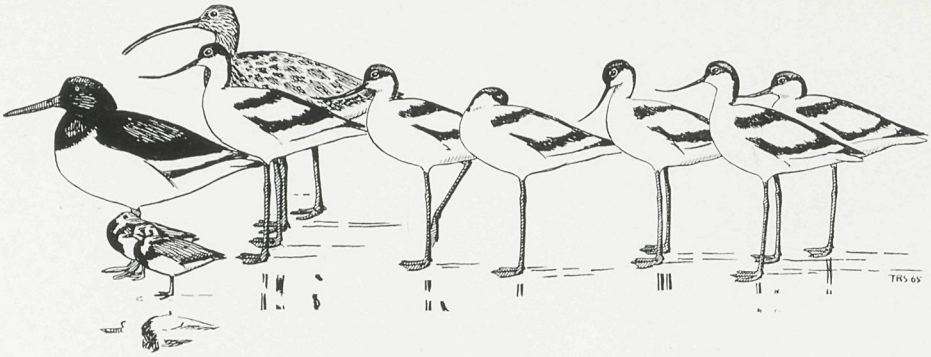

ooievaars zich bij de kleine reeds bestaande groep komen voegen en zijn er gebleven. Momenteel hebben we dus in het Zwin:

4 ooievaars, geboren in 1965 in Meknès (Marokko),

4 ooievaars, geboren in 1965 in het zuiden van de Algave (Portugal),

2 ooievaars, (wilde) geboren in Holland, Duitsland of Denemarken,

1 ooievaar, geboren in het Zwin in juni 1965,

5 volwassen vogels, die in het Zwin verblijven sinds verschillende jaren.

Van deze 16 ooievaars vliegen er 11 vrij rond en het is een schitterend zicht ze te zien rondzweven op grote hoogte gedragen door de wind, om dan neer te strijken in het Zwin, in het naburige park of op het dak van het huis van de bewaker. Verschillende karrewielen werden op deze daken aangebracht en men hoopt een geslaagd broedsel te bekomen in 1966 en aldus deze prachtige vogels, die hier nooit hadden mogen verdwijnen, weer in Vlaanderen in te burgeren. Wij zijn hierin geslaagd met de Grauwe ganzen, waarom dan niet met de ooievaars.

BETREKKINGEN MET ONZE NEDERLANDSE BUREN:

Het Zwin omvat 150 ha, waarvan 125 in België en 25 in Nederland. Het Hollands gedeelte van het Zwin is staatseigendom. De Nederlandse Staat heeft het beheer ervan toevertrouwd aan de „Stichting Het Zeeuwse Landschap". Aldus is het Nederlands Zwin eveneens een vogelreservaat en in zijn geheel vormt het ganse landschap een waar internationaal reservaat.

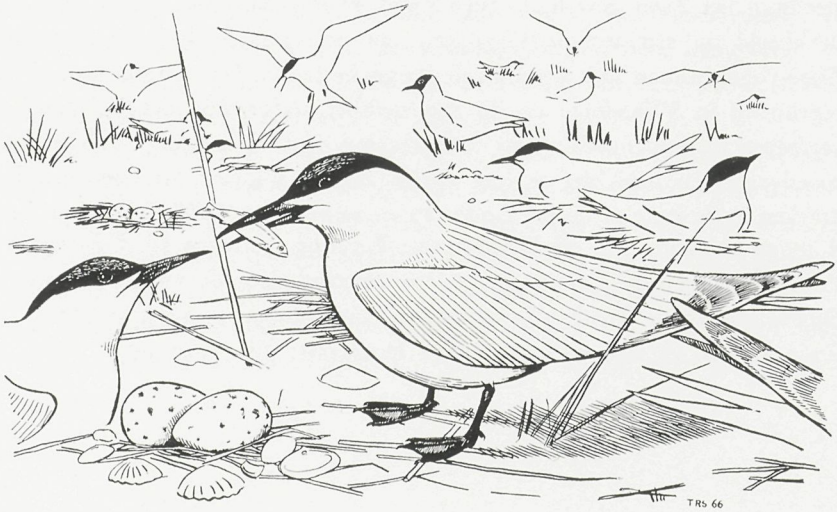

De bonte strandloper (Calidris alpina) *in bruidskleed. Vergelijk dit dokument met de foto van bladzijde 153, die een groep van deze vogels voorstelt tijdens het slechte seizoen. Het is vooral een grote zwarte vlek op de buik die de twee gevederten onderscheidt.* (Copyright Th. Renckens)

Teneinde ons aangenaam te zijn en onze inspanningen te bundelen hebben onze Nederlandse vrienden zich voorgenomen gedurende het ganse jaar de toegang te ontzeggen tot het gedeelte van het Hollands Zwin dat aansluit op het Belgisch integraal Reservaat, waar het publiek geen toegang heeft. Het is daar immers dat de grootste vogelkoncentraties waar te nemen zijn, die voortaan een onverstoorde rust zullen kennen. Het jachtrecht werd eveneens wederzijds geregeld langs beide kanten van de grens: geen enkele vogel mag er geschoten worden. De hazen mogen 1 dag per jaar worden afgeschoten. Slechts de konijnen mogen te allen tijde worden verdelgd, omdat zij schade veroorzaken aan de landbouwteelt en aan de dijken.

Alle natuurliefhebbers in België zijn de Nederlandse autoriteiten erkentelijk voor hun initiatief en hun gebaar van solidariteit, en zij danken hiervoor in het bijzonder de Heer T. Lebret.

De Blankaart in 1965

door P. HOUWEN
Conservator

Een weinig vorst, veel sneeuw, een plotse dooi, vergezeld van een urenlange pijpestelenregen was het voorspel van de onverwachte overstromingen in de historische IJzervallei.

Te Ieper kwamen verscheidene woningen en bedrijven onder water: ook dit water vond tenslotte zijn weg naar de IJzer. Voorwaar een zeldzaam troosteloos beeld, dat de ongure dagen van de eerste wereldoorlog voor de geest roept, toen een kunstmatige inundatie hier twee grote legers van elkaar scheidde. Nu was het twintig jaar geleden dat het water dergelijk hoog peil bereikte en toen is het misschien nog tien centimeter hoger gestegen. Sedertdien hebben de „Wateringen" krachtige pompinstallaties gebouwd, die het overtollige water van de broeken voornamelijk in de lente en de herfst in de IJzer pompen. Eenmaal dat de IJzer tijdens een natte winter zelf buiten zijn oevers treedt zijn deze dure installaties echter volkomen machteloos.

Meteen staat het landschapsbeeld van de rechterijzeroever duidelijk voor de geest: een laag gelegen, practisch ononderbroken grasland dat in ons land zijn weerga niet vindt. Centraal ligt de Blankaart; een meer van 70 ha, waarvan een 20 ha omvattende rietgordel, die aan honderden, ja soms duizenden vogels en zoogdieren veilige dekking biedt. Daar broedt de *Bruine kiekendief* en daar leeft de *Otter.*

Zeker, het loont de moeite langs de Vijfhuizenwegel of de Zandstraat uw blik te laten uitrusten op het vlakke, immense groen. Eilaas, voor hoelang nog? Wat zal er van de broeken overblijven, eenmaal waterspaarbekkens aangelegd en de IJzer verbreed? Nu reeds zijn door de gevolgen van het droogtrekken van de broeken in de vroege lente de *Grutto's* fel gedecimeerd. Wellicht volgt later de teloorgang van het eigenlijke landschap, wanneer hooiweiden tot akkerland worden herschapen. Intussen werd echter een minimumprogramma uitgewerkt: de Blankaart werd natuurreservaat, de jacht werd er volkomen afgeschaft en door klassering zal het gebied voor de toekomst worden veilig gesteld.

Het is spijtig dat de knotwilgen systematisch worden gekapt. Die holle wilgen boden een uitstekende schuilplaats voor een niet gering deel van onze fauna. Samen met hen verdwenen veel Steenuiltjes, zeldzame Hoppen en andere holbewoners. Gelukkig sieren prachtige exemplaren de weiden rond de Blankaart, getuige hiervan de mooie foto. (Copyright Luc Kempynck)

Pierre Didier is de auteur van deze mooie foto. De vogel die hier wordt afgebeeld komt bij ons niet zelden voor, maar hij is bijzonder sympatiek. De grauwe vliegenvanger (Muscicapa striata) *is een behendig insektenjager. Meestal beloert hij zijn prooi vanop een tak of een draad en hij achtervolgt deze waarop hij belust is. Zijn naam is daarom zeer goed gekozen.* (Copyright)

Neen, bijlange niet alle problemen zijn opgelost. En het verdwijnen van de Grutto is niet de enige waarschuwing. Daar hebben wij bijvoorbeeld nog de *Ganzen,* die tijdens de laatste oorlog vrij gewone en talrijke overwinteraars waren en die er heden ten dage door een te intensieve jacht als zodanig volkomen zijn verdwenen. Of moeten wij gewagen van die jagers, die de avondvluchten van de Blankaarteenden, ieder op zijn eigen streepje grond, afwachten en als concurrenten en vijanden op enkele tientallen meter afstand de eenden en mekaar beloeren?

Gelukkig hebben we nog de eigenlijke Blankaart, waar talrijke levensmilieus, die aan talloze organismen het leven bieden, schroomvallig in stand worden gehouden. Daar gaat het natuurlijk leven zijn gang, ongestoord door cultuurtechnische werkzaamheden. Daar is nog ongeschonden natuur, waar een mens vrij ademhalen kan en waar steeds weer nieuwe dingen te beleven vallen. Zo ook in 1965.

* * *

Het begon met veel water en weinig vogels. De allerlaatste jachtpartijen op waterwild in 1964 hadden blijkbaar alle eenden de schrik op het lijf gejaagd en hen ertoe aangezet veiliger oorden op te zoeken voor de komende winter, die eigenlijk meer op een met veel water aangelengde herfst geleek. Het is tijdens die sukkelwinter immers niet eens mogelijk geweest op het ijs van de Blankaart riet te maaien ten behoeve van de schermen langs de vangpijpen van de eendenkooi. Teneinde het volledig herstel van de eendenkooi te bespoedigen, zal in de toekomst naar andere oplossingen worden gezocht.

De *Waterral* is een geregelde overwinteraar op de Blankaart in zachte tot middelmatig strenge winters. Tijdens de laatste vier winters, uitgezonderd die van '62-'63, werd hij er regelmatig waargenomen. Het is altijd een belevenis de primitieve, schrille kreten van deze geheimzinnige vogel in het rietmoeras te horen. Slechts zelden krijgt men de waterral te zien en zelfs wanneer deze schuwe vogel zich uitzonderlijk buiten de veilige dekking waagt, bij het behoedzaam oversteken van een wegje of bij het wantrouwend vliegend dwarsen van een sloot, — dan is dit voor de waarnemer nog maar amper voldoende om de vogel te kunnen identificeren. Vooraleer U de omstaanders op zijn aanwezigheid hebt kunnen wijzen, is hij al even plots in het riet vezwonden als hij verschenen was. Men houdt een vage indruk over van een kleine waterhoenachtige vogel met een lange snavel.

De strenge winter '62-63 heeft om zo te zeggen op de Blankaart geen sporen meer nagelaten. Het *Winterkoninkje* en andere zangvogels van het parklandschap hebben zich volkomen van hun verliezen hersteld. Zelfs de *IJsvogel* werd, zoals voorheen, vanaf juli tot in september regelmatig gezien. Enkel de *Groene specht* ontbreekt nog. Een paar maartwaarnemingen gaven hoop maar tot een broedgeval kwam het niet en sedertdien werd de soort er zelfs niet meer waargenomen. De dichtsbijzijnde broedplaats van deze uitgesproken standvogel is het bos van Houthulst, op een tiental km van de Blankaart vandaan. Van daaruit mogen wij een nieuwe kolonisatie verwachten.

Ook verscheidene *Turkse tortels* waren in maart en april op de Blankaart aanwezig. Deze soort die o.a. te Diksmuide broedt, beperkte haar aanwezigheid tot drukke achtervolgingen en gezang maar vestigde zich tenslotte hier nog niet.

Enkele warme dagen op het einde van maart zorgden voor vroege aankomstdata van *Boeren-, Huis- en Oeverzwaluw, Gekraagde roodstaart, Fitis, Fluiter,*

Een groot gedeelte van het reservaat en de grachten die in de beschermingsgordel omheen de Blankaart voorkomen, is begroeid met een weelderige en zeldzame flora. Hierboven de Zwanebloem. Het is één der mooiste soorten van de Europese waterflora. De stengel bereikt soms een hoogte van 1 meter. De bloemen zijn licht rose en ze worden steeds zeldzamer. Hier groeit ze tussen vergeet-mij-nietjes, een lieftallige hel-blauwe bloem. (Butomus umballatus — Myosotis palustris — Copyright A. Lagrou)

Grote Waterweegbree enkele dagen voor zijn volledig ontluiken. De 3 bloemkroonbladeren zijn rozig blauw. (Alisma plantago — Copyright A. Lagrou)

Het mattenbies is een stevige plant die soms tot 2,50 m boven het water uitsteekt. Het wordt door de stoelenmakers gebruikt. De bladeren zijn slechts scheden die de basis van de stengel omknellen. Het is een plant die in ons reservaat te Genk overvloedig voorkomt. In de Blankaart groeit hij slechts daar waar het slib zich ophoopt.

(Scirpus lacustris — copyright A. Lagrou)

Rietzanger, Snor en *Gele kwikstaart.* De eerste *Tjiftjaf* werd er reeds op 1 februari gezien maar de tweede waarneming dateert van 13 maart. Slechts op 18 maart werd voor het eerst de typische zang gehoord, die deze vogel zijn nederlandse naam heeft bezorgd. Ook de engelse en duitse officiële namen (respectievelijk Chiffchaff en Zilpzalp) zijn zuivere onomatopeeën. Daarbij wordt de geelgroene zanger —, ook weer naar zijn zang, plaatselijk in Oost-Vlaanderen „vijlezetter" en in Normandië „compteur d'argent" genoemd.

Anderzijds was het koude regenachtige weer van april en mei de oorzaak van de abnormaal late aankomst van enkele zomervogels als de *Grasmus,* de *Tuinfluiter,* de *Braamsluiper,* de *Kleine karekiet* en de *Tortel.* Ondanks die

Onder de struiken van de Blankaart, vermelden wij de Gelderse roos (Viburnum opulus). De witte bloemen zoals deze van de sneeuwballen van onze tuinen ontluiken in ringvorm en in achtereenvolgende lagen. Alleen de bloemen in het centrum van de tuil zijn vruchtbaar. Deze struik draagt veelvuldige helrode bessen. De veenwortel is een zeer mooie plant die aan de oevers groeit. De bloemen bestaan uit karmijn-rode aren, en bloeien tussen een warreling van vlottende bladeren. (Polygonum amphibium — copyright A. Lagrou)

barre weersomstandigheden leverde april zes vogelsoorten op, die nog nooit eerder op de Blankaart werden waargenomen: de reeds vermelde *Fluiter,* een *Water-* en een *Grote pieper,* een immature *Dwergmeeuw,* een koppel *Krooneenden* en een *Kuifduiker* in paarkleed.

Mei bracht ook nog onverwachte bezoekers, zoals een *Kanoetstrandloper* op het strandje, een pal naar het noordoosten trekkende *Lepelaar* en twee *Zwarte Wouwen.* Een *Visarend* wijlde — nomen est omen — even bij de visvijver, op 5 juni: Zeker een ongewone datum!

Het broedseizoen beloofde een ware tegenvaller te worden. Het is een bekend feit, dat bij koud en regenachtig weer veel eendenkuikens omkomen, niet zozeer door afkoeling als wel door een gebrek aan bereikbaar dierlijk voedsel. Men kan zich dan ook wel bezorgd afvragen wat er van de *Zomertalingkuikens,* die reeds rond half mei waren uitgekipt, geworden is. Wanneer de tomen door jongensterfte sterk zijn uitgedund, komt het daarbij niet zelden voor dat de eend haar resterende jongen in de steek laat.

Het was een beangstigend zicht in volle broedseizoen het riet, door regen en wind geknakt, plat tegen het wateroppervlak te zien liggen. Met onverwoestbaar levensoptimisme zijn de getroffen *Kleine karekieten* met de nestbouw herbegonnen. Tot 13 september toe waren nog alarmerende oudjes met pas uitgevlogen jongen te zien.

De *Woudaapjes* waren in 1965 talrijk te noemen. Ongeveer tien paartjes vestigden zich op de Blankaart. Spijts het gure weer waren de broedresultaten meer dan bevredigend. Heel anders was het gesteld met de *Dodaarzen.* Er waren opvallend minder nesten dan vorig jaar en weinig jongen zijn groot gekomen.

De *Bruine kiekendieven* boeken nog steeds sukses. Twee koppels brachten in totaal een tiental jongen groot. Het is steeds een apotheose van een Blankaart-exkursie deze prachtvogel, hoog in de lucht kringelend of laag boven de rietvelden jagend, te mogen ontmoeten. Het is ontegensprekelijk: deze vogel maakt werkelijk deel uit van het rietlandschap, zoals meeuwen bij het strand horen en ganzen in het winterse weideland.

Muskusratten zijn uit Noord-Amerika ingevoerde waterknaagdieren met een stompe snuit. Zij worden tot veertig centimeter lang (de zijdelings afgeplatte staart niet inbegrepen) en kunnen tot bijna twee kilogram wegen. Zij werden naar Europa gebracht omwille van de pels, maar eenmaal uit kwekerijen ontsnapt, bleken zij door het graven van gangen grote schade aan dijken te kunnen veroorzaken. In diverse landen, ook in ons land, werden verdelgingsmaatregelen getroffen. De „besmetting" in België komt voornamelijk van uit Frankrijk.

Pas uit het ei — fazantjes →

(Phasianus colchicus — Copyright Ch. Foccroulle)

In de Westhoek vormt het IJzerbekken een geschikt invasiekanaal voor deze woelrat. Ondanks hun hardnekkige strijd zijn de door het Ministerie van Landbouw aangestelde beambten er niet in geslaagd de verdere infiltratie van de muskusrat te beletten. Op dit ogenblik heeft de muskusrat zelfs de Blankaart bereikt. De Blankaart is een uiterst geschikt milieu voor dit dier en het verwonderde de plaatselijke beambte dan ook zeer sterk bij een inspektietocht geen aanwezigheidssporen van de indringer aan te treffen. De aanwezigheid van de soort werd er echter vastgesteld maar de aantallen bleven tot nu toe klein daar er nog steeds *Otters* zijn op de Blankaart, die volwassen exemplaren aankunnen en ook *Bruine kiekendieven,* die zeker jonge muskusratten vangen. Verheugend is het vast te stellen dat enerzijds de kiekendieven een volledige bescherming werd verleend. Doch zolang niet alle roofvogels zijn beschermd, zijn ook de kiekendieven niet veilig voor de onwetende of kwaadwillige jager.

Het broedresultaat van de waadvogels uit het noorden schijnt, zoals dit van de eenden alhier, maar pover te zijn geweest. In ieder geval viel de totale afwezigheid van de *Bosruiter* op de najaarstrek fel op. Reigerachtigen blijken daarentegen niet zo gevoelig aan regen en koude. Terwijl de *Wouwaapjes* buitengewoon talrijk waren en de *Purperreigers* in augustus bijna zo algemeen voorkwamen als de *Blauwe* en zelfs talrijker dan de *Roerdompen,* sloten zich van half augustus tot begin oktober nog twee *Kwakken* bij de reigerachtigen aan. Bijna elke avond kon men in de schemering één of twee kwakken van uit de Blankaart roepend zien vertrekken. Wellicht komt deze nachtreiger op de Blankaart ooit nog eens tot broeden.

Reeds het derde najaar kwam er een zingende *Cetti's zanger* op het appel, vanaf oktober tot in de winter. Het is bekend dat deze vooralsnog zeldzame vogel, waarvan het nestelen ondertussen reeds in ons land werd vastgesteld, zijn broedareaal naar het noorden uitbreidt. Overigens wordt deze zuiderse zanger als een uitgesproken standvogel beschouwd. Het markante is nu dat hij slechts in het najaar en dit reeds drie seizoenen naeen op de Blankaart waargenomen werd. De veelvuldig herhaalde en onmiskenbare zang en de zeldzame korte, droge waarschuwingskreet zijn de schaarse gegevens, waarmee de vogel dient te worden bepaald. De Cetti's zanger houdt zich immers steeds schuil in de dichte onderbegroeiing van het drogere rietmoeras. Wanneer men geluk heeft, dan ziet men een donkerbruin vogeltje laag en rechtlijnig vliegend als een winterkoninkje een tiental meter verder in de dekking duiken. In zit krijgt U het beweeglijk diertje om zo te zeggen nooit te zien.

De invasie van de *Baardmezen* betekende nog een ander hoogtepunt in de najaarswaarnemingen. Van einde oktober tot half november waren er voortdurend in de rietkragen aanwezig. Door de uitgestrektheid van het geschikte biotoop waren de aantallen onoverzichteljk. Het zullen er echter zeker enkele tientallen zijn geweest.

De vroege novembervorst en het stijgende waterpeil nadien deden de aantallen eenden sterk toenemen. Weer dreigde watersnood: bijna 3.000 ha in het IJzerbekken kwamen onder water. Toen het water laat in december zakte, concentreerden de eendvogels zich op de centrale plas: de Blankaart. Maximaal werden er zowat 5.000 geteld: iets minder dan de helft *Wintertalingen,* een 1.000-tal *Blokeenden,* een 500-tal *Smienten,* een 200-tal *Pijlstaarten,* 100 *Slobeenden,* 150 *Tafeleenden* en verder *Krakeenden, Bergeenden, Grote zaagbekken, Nonnetjes* en *Brilduikers:* een bont eendenfestijn.

De hoge waarde van de Blankaart als waterwildreservaat is een vaststaand feit. In Nederland komen wel meer dergelijke reservaten voor maar in ons land bekleedt de Blankaart wel een ereplaats. Allerhande eendensoorten genieten er van een rustige pleisterplaats, waar zij — zo de weersomstandigheden het toelaten — kunnen overwinteren. Op trek betekent de Blankaart een veilig en noodzakelijk relais voor talloze eendachtigen, die in de herfst naar het ongastvrije zuiden trekken of in het voorjaar naar hun noordelijke broedplaatsen terugkeren. Ook in het belang van de jager, voor wie waterwild een begeerde buit is, is het behoud van de door cultuurhistorische en recreatieve gevaren bedreigde watervogelvrijplaatsen een ware noodzaak.

Educatie tot natuurbescherming

In 1965 werd heel speciaal aandacht besteed aan een grondige vorm van educatie tot natuurbescherming. In nauwe samenwerking met de volkshogeschool de Blankaart werden mensen uit zeer diverse milieus op de Blankaart tijdens enkele weekeinden samengebracht. De zeer heterogene groepen (wat beroep, leeftijd en ontwikkeling betreft) maakten er in internaatsverband intiem kennis met de natuur en met praktische toepassingen op het gebied van natuurbescherming. De rationele en ethische verantwoording van deze houding werd er herhaaldelijk belicht. Tijdens acht dergelijke week-ends en een vijfdaagse vacantiecursus kregen honderden deelnemers meer natuurkennis mee en een groter verantwoordelijkheidsbesef t.o.v. de natuur, dat onontbeerlijk element in de menselijke maatschappij.

Vogeltrekstation

Dank zij de voortreffelijke medewerking van de vogelwerkgroep TRINGA ringde het vogeltrekstation De Blankaart vele vogels. Enkele belangwekkende soorten waren: *Fuut, Purperreiger, Roerdomp, Buizerd, Klein Waterhoen, Krombekstrandloper, Kerkuil, Beflijster, Cetti's zanger, Vuurgoudhaantje* en *Waterpieper.* Van sommige soorten werden behoorlijke aantallen geringd: 1.696 *Boerenzwaluwen,* 321 *Huiszwaluwen,* 180 *Grote Lijsters,* 132 *Fraters,* 45 *Baardmannetjes,* 36 (volgroeide) *Wouwaapjes,* 216 *Oeverlopers* en 123 *Waterhoentjes.*

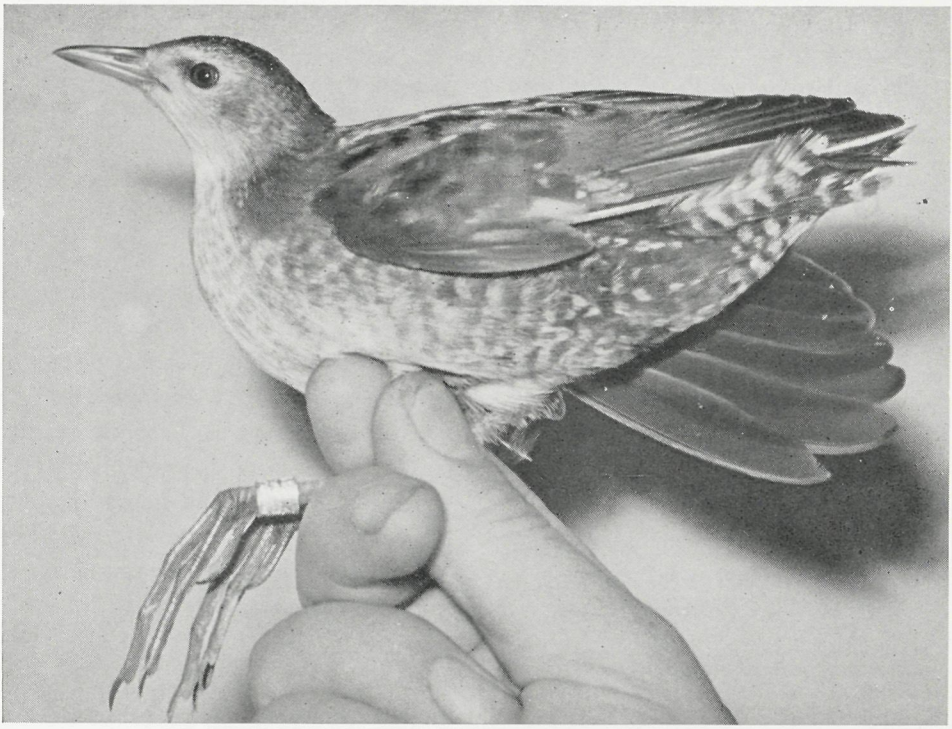

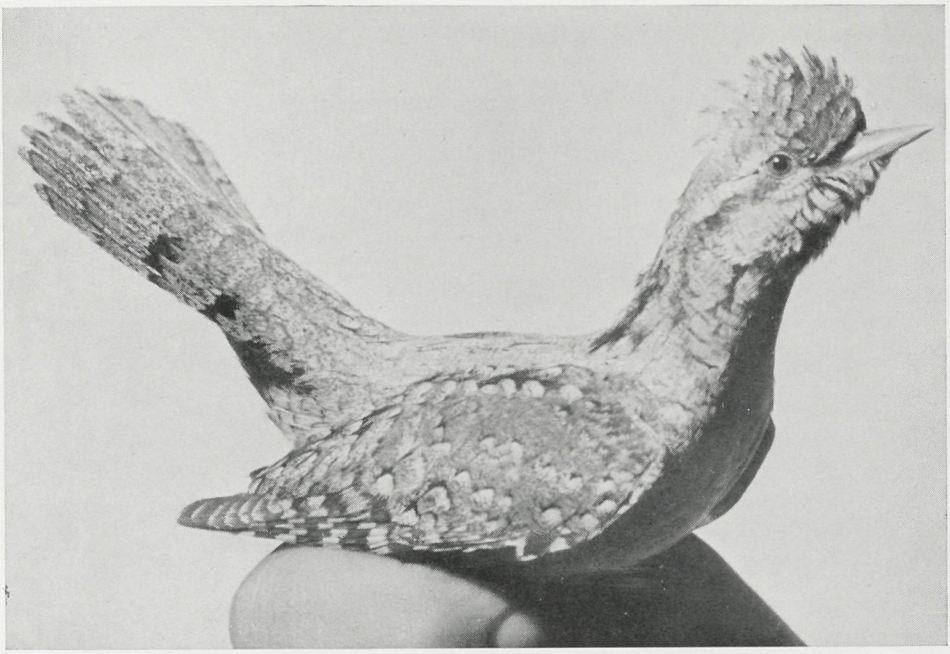

Het ornithologisch station „De Blankaart" legt er zich op toe inlichtingen in te winnen betreffende weinig of minder gekende soorten. Ziehier enkele ter plaatse gevangen vogels die nadat ze geringd werden de vrijheid terugkregen. Links boven het klein waterhoen (Porzana parva), een zeldzame soort die zoals de meeste ralachtigen een geheimzinnig bestaan leidt temidden van het moeras. Nevenaan, de kleine steenuil; deze vogel handhaaft zich vooral op de Blankaart, dank zij de Knot-olmen en wilgen (Athene noctua).
Boven, een soort die bij ons zeer zeldzaam is: de draaihals. Zoals de specht heeft deze vogel twee naar voren en twee naar achter gerichte tenen. De foto's op pagina's 88 en 89 tonen twee draaihalzen bij de nestkast. Meestal worden de jongen gevoed met mierenpoppen, ten onrechte „miereneieren" genoemd.
(Jynx torquilla) copyright H. Van Lerberghe en L. Laga

De bekomen ringresultaten vormen een onmiskenbare wetenschappelijke documentatie, in de eerste plaats noodzakelijk voor een grondige studie van alle trekbewegingen van de plaatselijke avifauna. Zo kon bijvoorbeeld worden aangetoond dat sommige *Boeren-* en *Overzwaluwen* die bij slecht weer in mei boven de rietvelden van de Blankaart op insecten jagen, in Engeland geringde vogels waren.

Verder werd het gebied nog op hydrobiologisch, botanisch, entomologisch en malacologisch vlak dieper bestudeerd, zodat De Blankaart in feite als een *levend laboratorium* fungeert voor biologen en naturalisten en werkelijk een trefpunt mag genoemd worden van personen, die zowel op filosofisch en wetenschappelijk als op recreatief terrein de natuur benaderen.

Het slik van de IJzermonding in het Reservaat te Nieuwpoort: een paradijs voor waadvogels.

(Copyright A. Lagrou)

De IJzermonding in 1965

door P. HOUWEN

Conservator

Economische groei en sociale vooruitgang zijn in ons land en in West-Europa alledaagse begrippen geworden, die de stijgende welvaart en de uitbreiding van de menselijke behoeften tot gevolg hebben. Gelukkig wordt hier en daar aan de ontwikkelingslanden gedacht, alhoewel dit zeker niet altijd uit pure solidariteit gebeurt dan wel als een zakelijke investering.

Gezonde economische streekplannen beogen in de eerste plaats de welstand van de bevolking. Er is al lang geen sprake meer van „onze arbeid: ons brood". In de praktijk wordt de levensstandaard alhier vereenzelvigd met „ieder zijn wagen", „elkeen zijn televisietoestel", enz. Het is opvallend dat de meest elementaire menselijke behoeften over het hoofd worden gezien. Typisch is bijvoorbeeld, dat er meer belangstelling bestaat voor het perfectioneren van een wasautomaat dan voor de kwaliteit van onze voeding, waarvan onze eigen gezondheid afhangt.

De Homo economicus van deze tijd houdt tussen het lawaai van machines door geen rekening genoeg met het feit dat de mens tenslotte een „animal rationel" is. Hij is bang zijn rationele zelfzekerheid te verliezen wanneer hij voor zichzelf en in zijn plannen openlijk bewust wordt van zijn eigen „animal". Hij is vergeten dat de lucht, die hij inademt, het voedsel en de drank, die hij inneemt, de omgeving waarop hij staart en de geluiden, die hem binnendringen hem psychisch en fysisch beïnvloeden. Hij denkt zich te onafhankelijk van het natuurlijke en vervreemdt onbewust van de natuur, waaruit hij is gesproten. Hij bouwt zich een eigen orde op, die eisen stelt, waaraan hij niet kan voldoen. Hij ontwikkelt snelheden, waaraan hij niet is aangepast. Hij vervaardigt gassen, die hem langzaamaan vergiftigen. Hij bezoedelt het water, dat eens zijn dorst zal moeten lessen...

Zeker, het aanpassingsvermogen van de mens is groot maar kan zonder natuur de huidige snelle uitbreiding van de nefaste uitvloeiselen van de moderne beschaving niet bijhouden.

Gelukkig heeft men enigermate de steven gewend, is men zich reeds van het gevaar bewust en tracht men de leemte aan natuur in het menselijk bestaan aan te vullen. In Duitsland werden uitgestrekte natuurgebieden toegankelijk gesteld voor personen in behandeling tegen de „managersziekte". Door het nagaan van het natuurgebeuren komen zij tot rust. In Amerika wordt het

Enkele jaren geleden heeft men een deel van de schorren van Nieuwpoort opgehoogd door er modder uit de IJzer op te spuiten. Deze zoutrijke gronden worden progressief bevolkt door zeer karakteristieke planten. Hier een beeld van deze terreinen in hun tweede stadium van kolonisatie. Bij hevige regens blijft hier heel wat water staan dat meeuwen en steltlopers aanlokt. Daar komen dan ook kieviten, scholeksters en strandpleviertjes tot broeden, evenals de kleine plevier.

(Copyright X. Monbailliu)

personeel van sommige fabrieken tijdens de werkuren langs luidsprekers ingelicht over het weer. „Groenzone" wordt langzamerhand voor iedereen een begrip. In bepaalde klinieken maakt een zicht naar buiten in een natuurrijke omgeving — desnoods langs een spiegel om — deel uit van de behandeling. Ook beantwoordt de modeslogan „terug naar de natuur" aan een reële behoefte, die weliswaar vaak op een onhandige manier wordt geconcretiseerd. De stijgende belangstelling vanwege het groot publiek voor natuurreservaten is eveneens een teken aan de wand: de behoefte aan natuur wordt des te meer aangevoeld naarmate zij verkwijnt. Het gaat zoals met onze gezondheid: zolang we geen letsel hebben zijn wij onze welvarendheid niet eens bewust.

Wij kunnen ons afvragen of in een welvaartstaat een natuurgebied verdwijnen moet voor industrievestiging. Met andere woorden of natuurrecreatieve mogelijkheden en natuurwetenschappelijk onderzoek volledig mogen worden uitgesloten ten voordele van een verhoging van het komfort.

Een voorbeeld. De IJzermonding is een reservaat enig in zijn soort in ons land. Zij is immers onze enige stroommonding. De slikken en schorren maken

er een oerlandschap uit in miniatuur, waar een specifieke flora en fauna voorkomt. Honderden mensen per jaar maken er kennis met een volkomen natuurlijk landschap, waar zij kunnen genieten van de zilt-zerpe geur van de zeealsem, van de sierlijke wendingen van vluchten bonte strandlopers en van indrukwekkende geluiden van meer dan twintig soorten waadvogels. Talloze wetenschapsmensen vinden er een vruchtbaar werkterrein. Dit alles kan verdwijnen door havenuitbreiding.

Mogen eventuele betrokkenen hun verantwoordelijkheid opnemen en mogen zij bedenken dat de mens niet alleen recht heeft op brood maar ook recht heeft op natuur!

* * *

Overvliegende zilvermeeuw (Larus argentatus) (Copyright S. Boutinot)

De *Bergeenden* schijnen zich in 1965 aan het toerisme en de watersport te Nieuwpoort te hebben aangepast, door vroeger met de nestbouw te starten. Vóór het hoogseizoen in juli begon, namelijk op 24 juni was er een koppel bergeenden te zien met twee reeds vliegvlugge kuikens. Op hetzelfde tijdstip maakte een koppel *Scholeksters* zich erg druk over de voortvarendheid van hun drie jongen. Overigens blijkt de watersport de waadvogels geenszins te hinderen. Zoals zij hebben ondervonden dat de knallen van de luchtafweerartillerie van de militaire basis van Lombardzijde voor hen volkomen onschadelijk zijn, laten zij zich ook niet verschrikken door de zeil- of motorboten, zolang deze niet op de rechterijzeroever aanleggen.

Een mannetje strandplevier dat te Nieuwpoort werd gefotografeerd. De eieren zijn geweldig groot voor zo een klein vogeltje. Bemerk het niet doorlopend borstbandje waardoor deze soort verschilt van kleine en bontbekplevier. Elk jaar komen hier deze fijne strandbewoners tot broeden; men denkt aan een vlokje door de wind voortgejaagd zeeschuim, wanneer zo een klein vogeltje over het strand wegrent.

(Charadrius alexandrinus — Copyright A. Lagrou)

←

De hogere gedeelten van het reservaat liggen vol schelpjes en daar komen de broedende steltlopers bij voorkeur bijeen. Links zien wij bovenaan het nog onvolledig legsel van de strandplevier, in het midden een voltallig legsel van de kleine plevier: de stippeltjes zijn fijner dan bij voorgaande soort. Tenslotte onderaan een afwijkend legsel van de scholekster. Deze grote vogel broedt in groter aantal in het Zwin-reservaat. Te Nieuwpoort is er werkelijk te weinig plaats en een nest bovenop een staketsel (enkele jaren geleden vastgesteld) biedt natuurlijk teveel risicos. Bemerk dat 1 ei van de drie merkelijk kleiner is.

(Charadrius alexandrinus — Charadrius dubius — Haematopus ostralegus)
(Copyright A. Lagrou)

Is de IJzermonding hoofdzakelijk voor de trekvogels van belang, dan is zij voor overzomeraars toch eveneens een niet te onderschatten pleisterplaats. Naast vele meeuwen waren in juni de klassieke *Tureluurs* en *Bontbekken* present. Minder gewoon voor deze maand was de aanwezigheid van een *Kluut,* een *Groenpootruiter* en drie *Grutto's.*

Het is steeds boeiend, de vogeltrek, inzonderheid die van de steltlopers te volgen. Te weten dat in augustus en september *Krombekstrandlopers* op de slikken fourageren, die in juni ergens in de Siberische toendra hebben gebroed, brengt in ons spontaan een gevoel van ontzag en bewondering teweeg voor deze kleine vogel, die tot dergelijke prestatie in staat is. De Krombekstrandloper overwintert zelden in ons klimaatgebied maar trekt nog verder zuidwaarts om te gaan overwinteren tussen de Middellandse zee en Zuid-Afrika. Door de vogelwerkgroep TRINGA, die aan de IJzermonding ook in 1965 een paar honderd waadvogels ringde, werd er nu op 6 augustus een exemplaar gevangen, dat in Zweden bleek te zijn gemerkt.

Op de aanwezigheid tijdens de winter van *IJslandse Tureluurs* (Tringa totanus robusta) werd reeds herhaaldelijk de aandacht gevestigd. Aan de hand van vleugelmaten, genomen op levende vogels en op kadavers van koude slachtoffers kon met quasi-zekerheid dit ras worden gedetermineerd. Door

De kuifleeuwerik (Galerida cristata) *komt plaatselijk in België voor, vooral langs de kust, in Noord- en Oostelijk Limburg, en op enkele zandige oefenterreinen, havengebieden en rangeerstations, en tijdelijk op terreinen in aanleg. De kuif valt steeds op. De soort broedt te Nieuwpoort en zingt hier boven op een muurtje.* (Copyright A. Lagrou)

Deze foto is ongewoon. Het is een snapshot dat werd gelukt op het ogenblik dat een jong Bergeendje voor een fraktie van een sekonde een weinig lucht komt opnemen aan de oppervlakte, alvorens opnieuw onder water te verdwijnen. Dank zij strenge beheersmaatregelen lukten wij erin de bergeenden opnieuw als suksesvolle broedvogels te Niewpoort te krijgen.

(Tadorna tadorna — Copyright A. Lagrou)

het vangen van een als jong in IJsland geringde vogel werd nu met absolute zekerheid het voorkomen bevestigd en dit nu niet in de winter maar wel reeds op 7 augustus!

In oktober is het hoogtepunt in de najaarstrek van de waadvogels voorbij. Toch meldden er zich nog een *Rosse Grutto* en een tiental *Zilverplevieren.* Respectievelijk tot 23 oktober en 11 november lieten de *Groenpoot-* en de *Zwarte ruiter* hun kenmerkende roep horen.

Eenden zijn — bij strenge vorst uitgezonderd — nooit talrijk aan de IJzermonding daar het er wegens de geringe oppervlakte niet rustig genoeg is en er ook dekking ontbreekt. Het loont nochtans steeds de moeite naar eenden uit te kijken daar men er nog al eens soorten ziet, die in het binnenland slechts zelden voorkomen. Het was dan ook een prachtig schouwspel op 3 december een bonte troep van twintig *Bergeenden* op het water te zien neerstrijken en een wijfje *Grote Zaagbek* in het gezelschap van meer dan tweehonderd *Meerkoeten* te zien onderduiken, terwijl een adulte *Drieteenmeeuw,* wit contrasterend tegen het grijze water met de donkere vogels, traag in de richting van de zee vloog.

Men beseft niet altijd goed hoe bij hevige koude vele zee- en watervogels sterven omdat er ijskegels op hun verenkleed komen. Hier twee totaal uitgeputte meerkoeten. Vooral bij harde wind uit het oosten of uit het noorden worden er druppels water tegen de veren gegooid waar ze dadelijk vastvriezen. Deze ijsklonters vergroten gedurig in omvang en uiteindelijk krijgt het slachtoffer een onmogelijk voort te slepen gewicht dat al zijn bewegingen fel hindert, des te meer daar vooral reeds honger werd geleden. Heel wat meerkoeten vinden aldus jaarlijks de dood. Maar rijkelijk voedsel strooien houdt die vogels ook veel langer in onze onherbergzame gebieden, daar waar ze zonder bijkomend voedsel (dat dan nog vaak van minderwaardige kwaliteit is) verder naar het Zuiden en naar betere overlevingskansen biedende streken zouden wegtrekken. (Fulica atra. Copyright R. Vermout)

De *Velduil* is een vaste klant geworden tijdens de wintermaanden. Voedselgebrek lijdt hij zeker niet want o.a. de bruine ratten, die in het aanspoelsel een rijke buit vinden, zijn er overtalrijk.

De trek van de zangvogels is, globaal genomen, onbeduidend geweest. Geen *IJs-* of *Grauwe gorzen* werden geobserveerd. Slechts één enkele *Sneeuwgors* werd er op 12 november gezien. *Fraters* waren eerder schaars te noemen. Veel tegentrek (naar het noordoosten) kwam voor. Daarentegen betekende de *Klapekster,* die op 16 oktober een tiental *Kneutjes* in de schorre opschrikte, een ware verrassing.

Twee hoogtepunten in de najaarswaarnemingen waren de invasies van *Baardmezen* en *Sijzen*. Deze laatste trokken in compacte vluchten met honderden voorbij tijdens de eerste helft van december.

De baardmannetjes werden er voor het eerst op 23 oktober gezien. Zij zochten ijverig voedsel in het onkruid, dat tussen suikerbieten metershoog opschoot. Zij frequenteerden eveneens een droog rietveldje van enkele aren groot, waar zij overnachtten, maar schenen voor wat het voedsel betrof hoofdzakelijk op de *Ganzevoet* tussen de bieten aangewezen. Veertig exemplaren konden er worden geringd. Tot 4 december bleven de laatste.

Van Oost- tot de Westkust en op verscheidene plaatsen in het binnenland werden baardmezen gesignaleerd, steeds in kleine groepjes van enkele vogels tot een paar tientallen. Deze uitzonderlijke invasie, die in ons land geen voorgaande kent, is ook merkbaar geweest in Engeland, Duitsland en Frankrijk en schijnt zijn oorsprong te vinden in overbevolking, gevolgd door een min of meer gerichte eruptie van uit Oost-Flevoland in Nederland. Deze nieuwe polder in het IJselmeer met zijn tientallen vierkante kilometers uitgestrekte

Bonte strandlopers komen soms in groot aantal voor langs onze stranden en dan vooral te Nieuwpoort. Vooral tijdens de trekperiode komen ze er vaak voedsel zoeken in ondiepe plasjes, zoals deze drie vogels hieronder. Het zijn uiterst bedrijvige vogeltjes, die in staat zijn de hevigste koude te trotseren. Zeer sociaal vormen ze soms troepen van vele honderden.

(Calidris alpina. Copyright A. Lagrou)

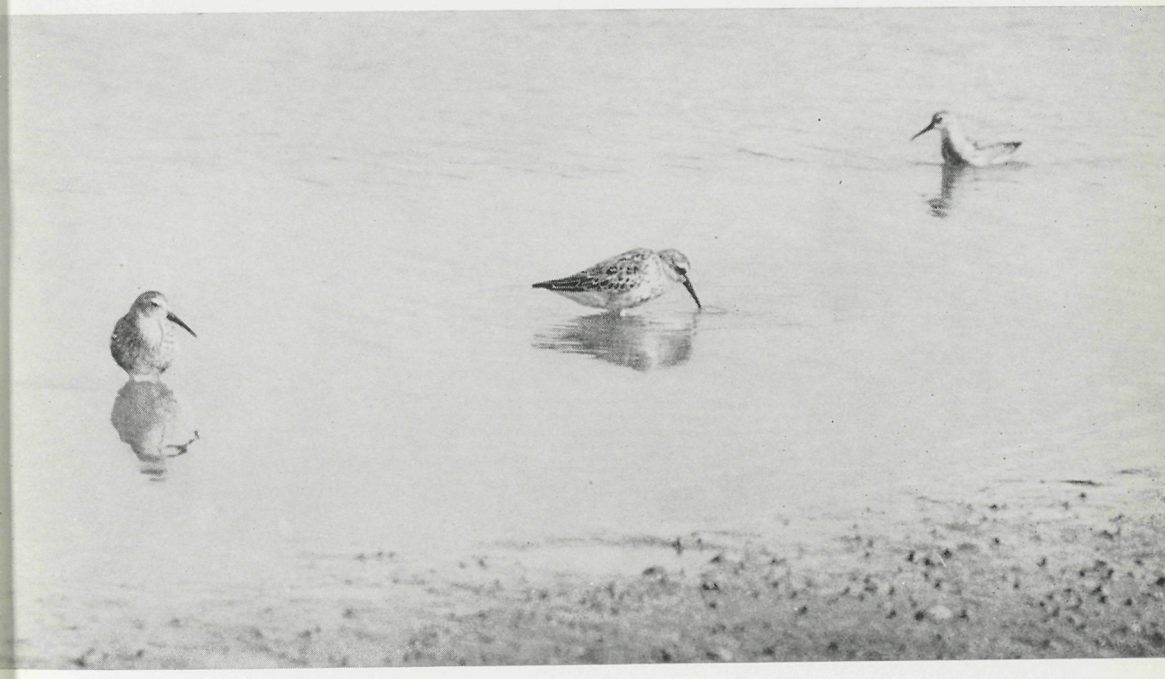

rietvelden maakt een uiterst geschikt broedmilieu uit voor dit vogeljuweeltje, dat in kleurenpracht met een IJs- of Pestvogel kan wedijveren. De soort, die vroeger beperkt voorkwam op het Kampereiland en verder op enkele zeldzame plaatsen in Friesland, heeft dank zij de kunstmatige uitbreiding van zijn biotoop zijn aantallen in weinige jaren tijd een paar tientallen keren weten te verveelvoudigen. De baardmees staat eigenlijk bekend als standvogel, die na een succesrijk broedseizoen sterke eruptieve neigingen vertoont, die soms op gerichte trekbewegingen gaan lijken. In Engeland, waar de soort in klein aantal in Norfolk en Suffolk broedt, werden na een eruptie nieuwe broedgebieden vastgesteld. Laten wij hopen dat de baardmees, die jaren geleden als broedvogel uit ons land verdween, er zich nu terug zal vestigen.

Nota van de Redaktie: Zopas (juni 1966) verwezenlijkt... en wel in 1 onzer (vrije) reservaten!!!

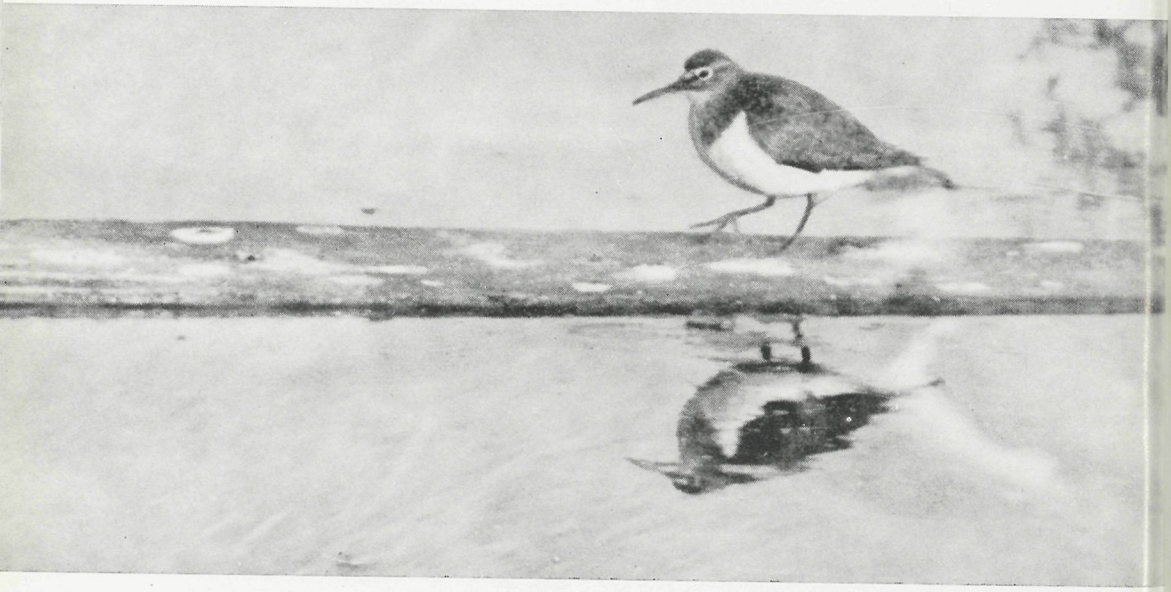

Zeer typische foto van een fijn oeverlopertje dat zonder aarzelen post heeft gevat op een vlottende plank die meedrijft met het binnenkomende zeewater bij vloed. Zeer karakteristiek is de witte wig tussen de donkere borst en de vleugelboeg. (Tringa hypoleucos. Copyright A. Lagrou)

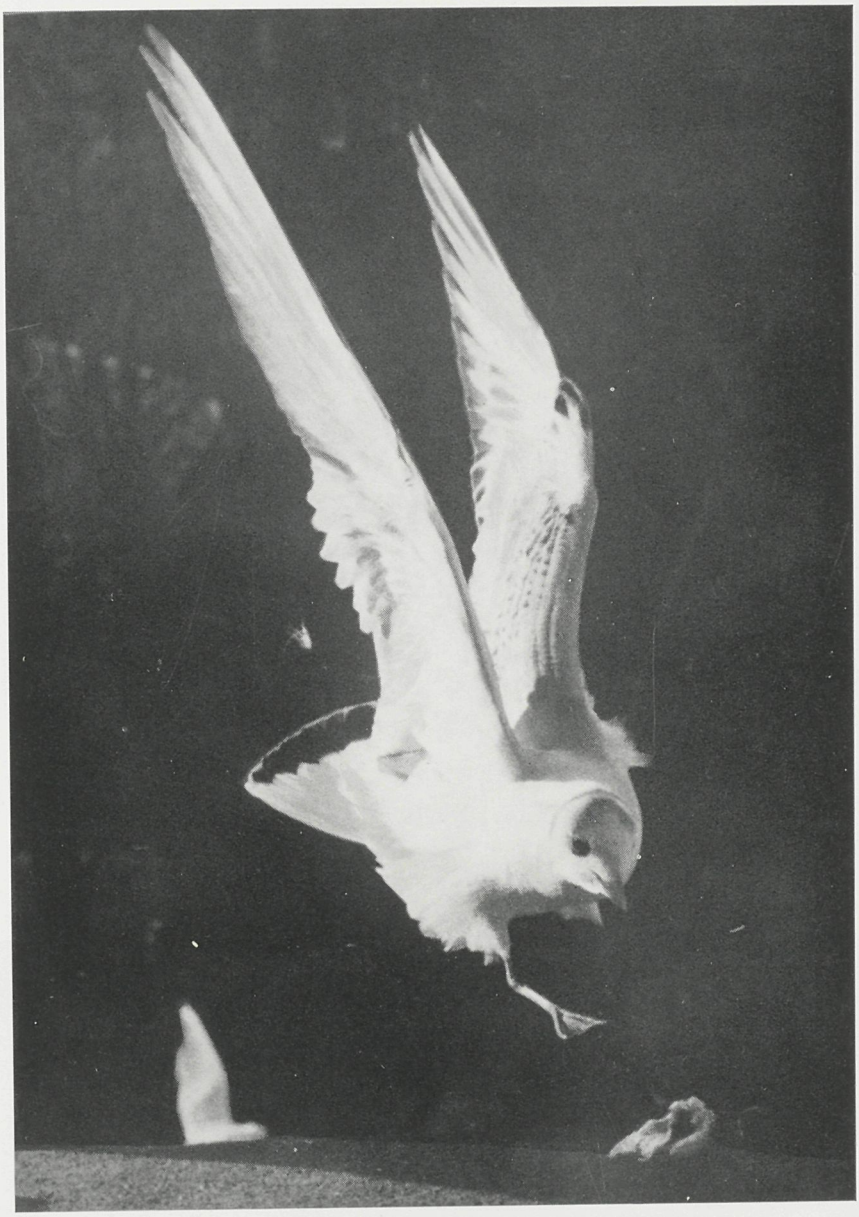

De Heer en Mevrouw J. Gérard hebben in het hartje van de winter deze kapmeeuw gefotografeerd: het is een vogel die slechts een zestal maanden oud is, zoals blijkt uit de zwartgezoomde staart en de vlekjes en grijze band op de bovenzijde van de vleugels. Duizenden kapmeeuwen bevolken 's winters onze steden waar ze krijsend op allerlei voedselafval komen door „barmhartige zielen" uitgestrooid. De keerzijde is wel dat er 's zomers door de aldus ontstane overbevolking bij de verschillende meeuwensoorten een probleem is gerezen voor de andere vogelsoorten die in dezelfde levensgebieden hun voortplanting dienen te verzekeren: dwergstern en zwarte stern zijn bij ons stellig om die reden zeer sterk in aantal achteruitgegaan. (Laris ridibundus — Copyright)

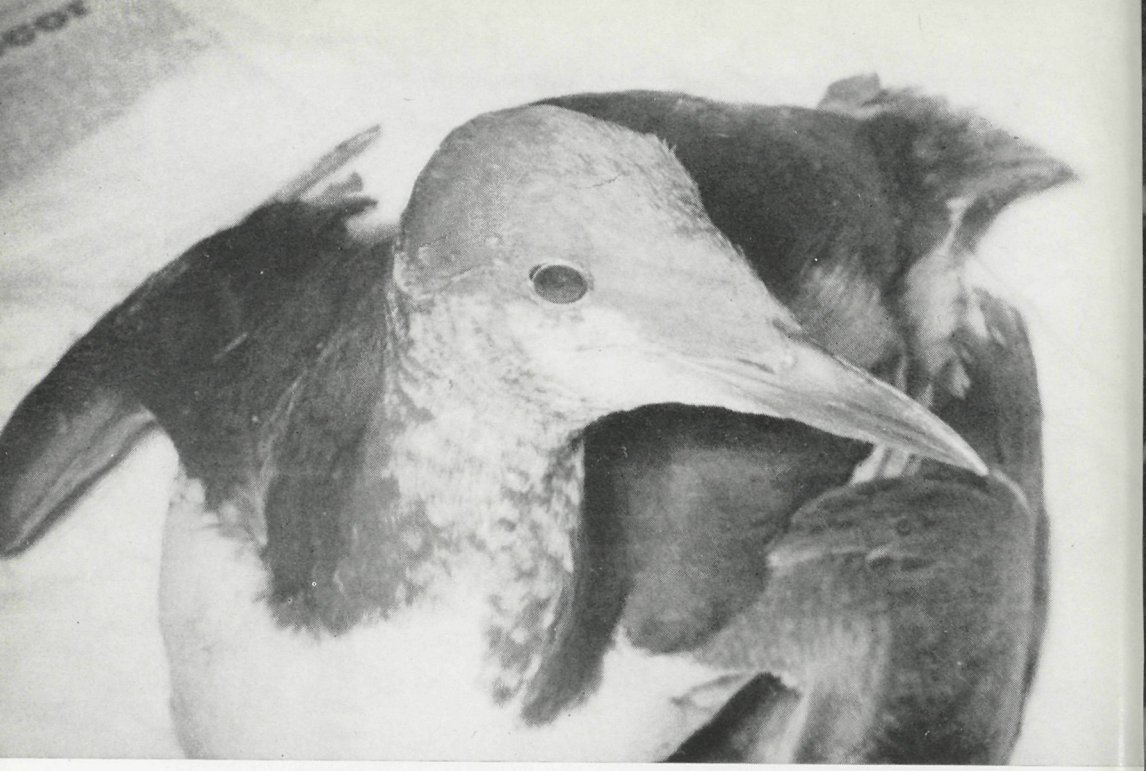

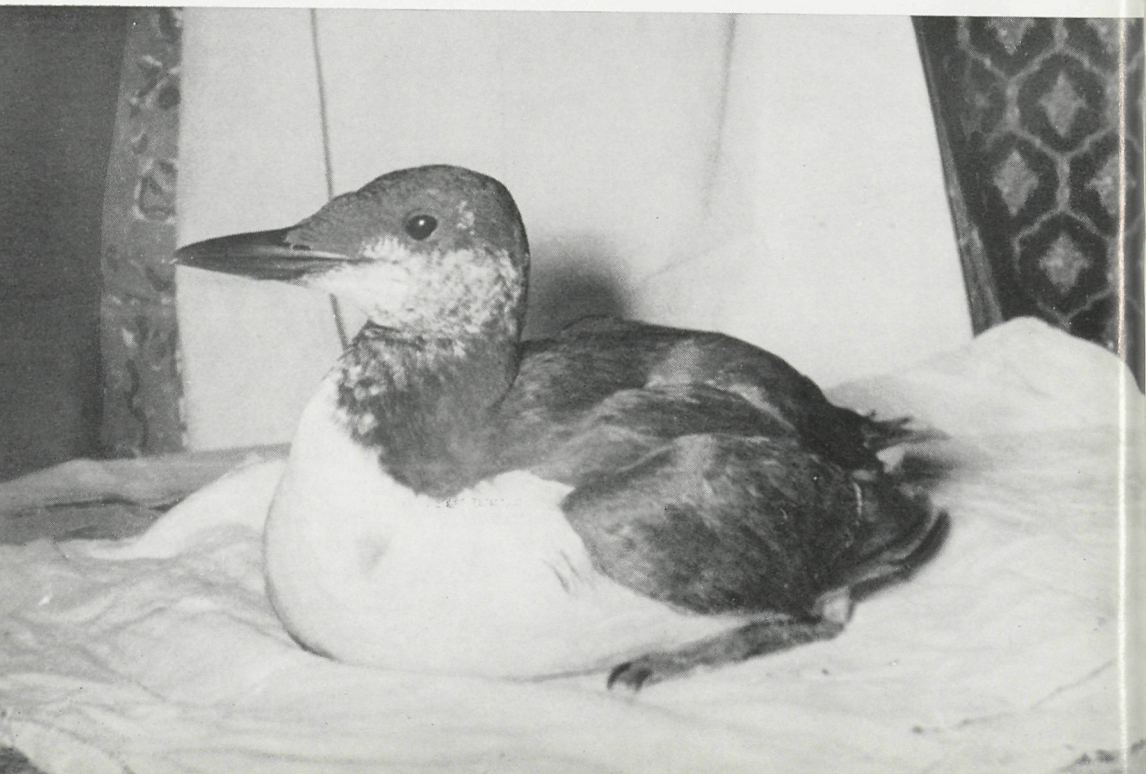

DE STOOKOLIE TEISTERT STEEDS ONZE ZEEEN

Alle jaren komen er duizenden vogels sterven langs onze kusten, nadat ze in volle zee besmet werden door vlekken stookolie. Vooral zeekoeten en zee-eenden zijn hiervan in groot aantal het slachtoffer.

De drie dokumenten die wij hier tonen geven hiervan een beeld: het betreft een opgepikte zeekoet (Uria aalge) *in overgangskleed, die onlangs nog door vogelvrienden werd meegebracht van Cap Griz Nez, in de hoop hem nog te kunnen redden.*

Deze hoop was eens te meer ijdel, want zoals de foto hierboven aantoont zijn de buikvederen reeds ernstig aangetast, zodat het koude zeewater door de aldus ontstane bres tot op de huid is kunnen doordringen. Uitputting gevolgd door longontsteking hebben dan spoedig een noodlottige afloop onafwendbaar gemaakt.

(Copyright M. Kesloot)

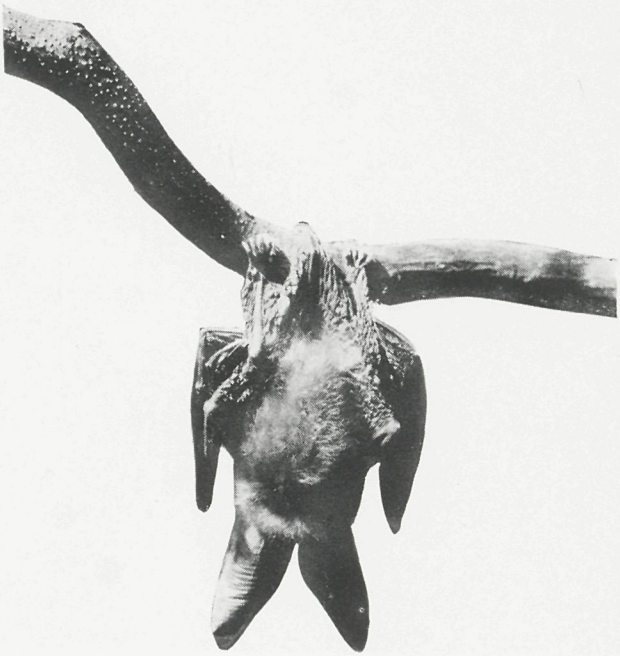

De vleermuizen en het probleem van hun bescherming

door Yves ROUGET

Medewerker aan het Koninklijk Instituut voor Natuurwetenschappen van België

In deze studie nemen wij de vleermuizen in ogenschouw met als eerste doelstelling hun bescherming. Wij zullen de oorzaken van hun opvallende vermindering in België en Frankrijk niet verbergen, doch vooraf dienen wij op te merken dat het probleem, dat ons hier aanbelangt, vrij ingewikkeld schijnt want vleermuizen zijn onze enige gevleugelde zoogdieren. Wij zullen dus een onderzoek wijden aan enkele oorzaken die van aard zijn hun verdwijning in de hand te werken. Alhoewel wij ons reeds sinds 20 jaar met de studie der vleermuizen bezig houden, kunnen wij tot op heden nog geen definitieve besluiten trekken wat deze diersoorten betreft. Wij zullen dus zeer genuanceerd trachten te zijn bij alles wat wij daarover zullen schrijven.

* * *

ALGEMEENHEDEN:

Door de beroemde naturalist Cuvier werden de vleermuizen op het einde van de 18e eeuw (of begin 19e eeuw) ingedeeld bij de klas van de Chiroptera.

Het aantal vleermuissoorten in de wereld wordt geraamd op een goede duizend en deze komen overal voor zowel in de tropische als in de gematigde streken. Ze worden onderverdeeld in 2 groepen: de Megachiroptera en de Microchiroptera: deze laatste groep omvat 24 tot 26 families.

Onze inheemse vleermuizen behoren allemaal tot de groep der Microchiroptera en worden door 2 families vertegenwoordigd: de Rhinilophidae en de Vespertilionidae; eerstgenoemde heeft hier slechts 2 soorten: de *grote en kleine hoefijzerneus* (Rhinolophus ferrum equinum en hipposideros); bij de Vespertilionidae vinden wij het geslacht Myotis met als soorten: de *grote vale vleermuis* (M.myotis), de *snorvleermuis* (M.mystacinus), de *ingekorven vleermuis* (M.emarginatus), de *meervleermuis* (M.dasycneme), de *franjestaart* (M.nattereri), *Bechstein's vleermuis* (M.bechsteini), en de *watervleermuis* (M.daubentoni). Tot dezelfde familie behoren ook de *grootoorvleermuis* Plecotus auritus), de *dwarsoorvleermuis* (B.barbastella), alsook de zogenaamde boom-vleermuizen zoals: de *vroegvlieger* (Nyctalus noctula), *Leisler's vleermuis* (N.leisleri), de *laatvlieger* (Eptesicus serotinus), en ook de *dwergvleermuis* (Pipistrellus pipistrellus), die wij enigszins afzonderlijk dienen te behandelen doch die wegens sommige morfologische eigenschappen wel

De Laatvlieger (Eptesicus serotinus) is een sterke boomvleermuis

De Grote hoefijzerneus
Rhinolophus ferrum equinum
Is een bewoner van onderaardse grotten. Links boven en rechts de kleine hoefijzerneus die zich in hun vleugelvliezen oprollen om te overwinteren.

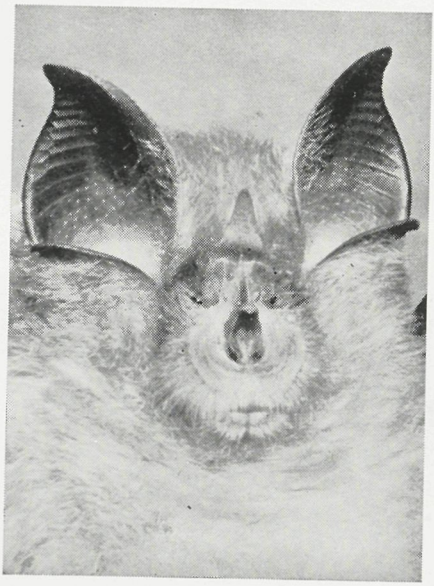

Kleine hoefijzerneus
Rhinolophus hipposideros

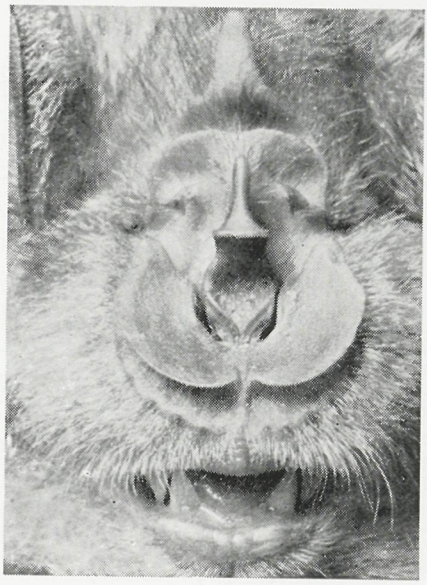

De Grote hoefijzerneus kan zijn naam niet loochenen

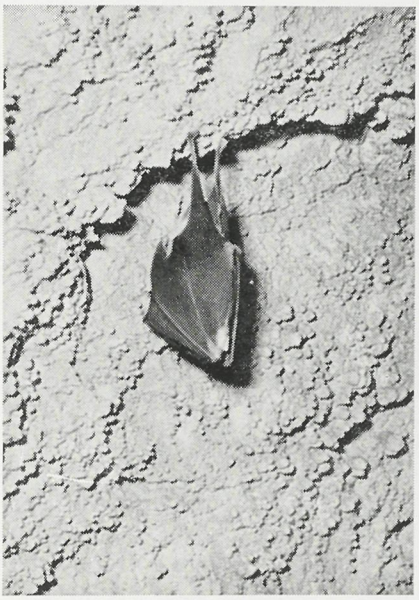

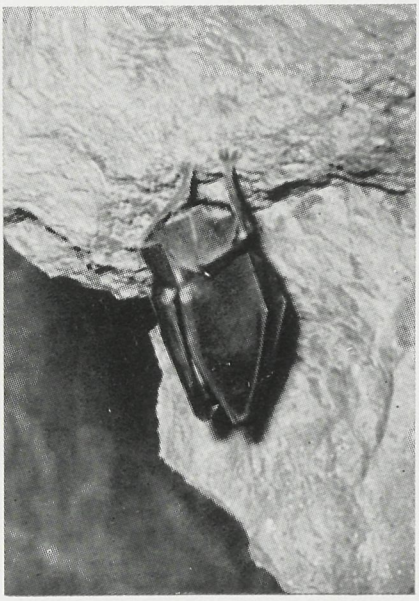

Grote en kleine hoefijzerneus in winterslaap

degelijk tot de groep der boomvleermuizen behoort. In totaal zijn er bij ons dus 15 vleermuis-soorten.

Morfologische kenmerken:

De Rhinolophidae vertonen duidelijke morphologische verschilpunten vergeleken bij die der Vespertilionidae: ter hoogte der neusgaten bezitten eerstgenoemde immers een zeer typisch orgaan, een soort sterk-ontwikkelde neusplooi die door de zoöloog Frechkop, onze vriend en collega erelaboratoriumbestuurder van ons Instituut, betiteld werd als een uitbreiding van het reukorgaan; wij menen dat zulks een oordeelkundige benaming is. Een ander opvallend verschilpunt is de relatieve zwakheid der poten bij de Rhinolophidae terwijl een veel belangrijker verschillend kenmerk gevormd wordt door de afwezigheid van een tragus in het oor bij de voornoemde Rhinolophidae terwijl de Vespertilionidae dit wel bezitten. Herinneren wij eraan dat dit orgaan, de tragus, een soort tong is waarvan de vorm enigszins aan een lans doet denken doch die ook schijfvormig kan zijn (bij de vroegvliegers).

OVERWINTERING:

Rond einde oktober begint de winterslaap bij de vleermuizen; hij duurt tot einde maart. De wijze van overwinteren verschilt soms heel wat van soort tot soort: zo zullen de *grote* en *kleine hoefijzerneuzen* (de Rhinolophidae) zich in hun vleugelvliezen oprollen en zich aldus laten hangen aan muren en gewelven van grotten of kelders. De Vespertilionidae nestelen zich als het ware in de muuropeningen, uitzondering gemaakt voor de *grote vale vleermuis,* een zeer grote soort met een spanwijdte van bijna 45 cm en die zich langs de muurwanden laat hangen, bij voorkeur op grote hoogte. De *grootoorvleermuis* verschuilt zich het liefst nabij de grotingang terwijl de *dwarsoorvleermuis* zich dikwijls op een meter hoogte aan de wanden laat hangen. Wat de boomvleermuizen betreft, overwinteren de *vroegvliegers* en de *laatvliegers* in het algemeen in holle boomstammen doch zulks is niet absoluut. Maar vleermuizen zijn geen volledige winterslapers, in deze zin dat ze vaak ontwaken in hun toevluchtsoord en het gebeurt zelfs dat ze dan naar buiten komen. Tijdens de periode van lethargie daalt de inwendige temperatuur van de Chiroptera tot een laagtepunt dat voor de mens bijvoorbeeld meer dan dodelijk zou zijn. Bij de *vale vleermuizen* heeft men inderdaad temperaturen van 10°

De Franjestaart vleermuis. Myotis Nattereri
Let op de uitzonderlijke grootte van de lansvormige tragus in het oor.

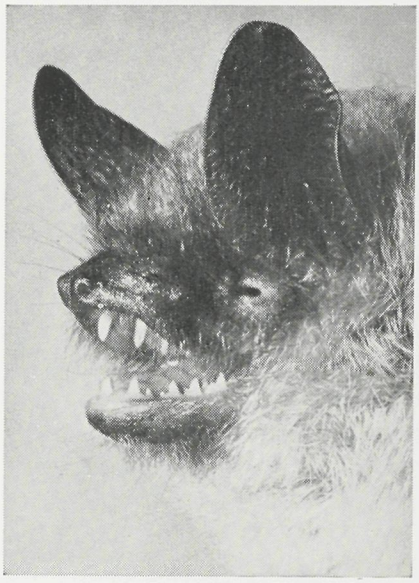

Myotis myotis →
De Grote vale vleermuis is ook de grootste van onze inheemse vleermuizen. Spanwijdte tot 48 cm.

Ingekorven vleermuis
Myotis emarginatus

Meervleermuis →
Myotis dasycneme

Snorvleermuis.
Myotis mystacinus
Een meer algemene soort.
←

Bechstein's vleermuis
Myotis Bechsteini
Zeer zeldzame soort in België; voor het eerst door J. Verschueren gevangen in 1946.

vastgesteld, maar toch schijnt het dat lagere temperaturen het dierlijk metabolisme uitschakelen en plaats maken voor de produkten van het catabolisme, die de dieren vergiftigen en aldus hun dood veroorzaken.

Grotten en natuurlijke holten

In principe kunnen de grotten en alle onderaardse gangen een schuilplaats verschaffen voor alle soorten vleermuizen (zelfs de *vroegvliegers* werden nabij de ingang van sommige grote grotten aangetroffen) doch het zijn de Rhinolophidae die het meest schijnen te houden van allerlei spelonken; men vindt er daar dan zelfs in volle zomer. In het algemeen zullen andere soorten zoals de *grootoorvleermuis,* de *franjestaart,* de *ingekorven vleermuis,* en nog andere zich dicht bij de ingang vestigen. Daarentegen schijnt de *watervleermuis* niet te houden van grotten wat echter ook niet wil zeggen dat men ze er nooit zal vinden. De *grote vale vleermuis* daarentegen is hier niet zeldzaam. Op voorwaarde dat men in de omgeving van de ingang blijft, kan men ongeveer alle soorten in de grotten vinden, op uitzondering evenwel van de *dwergvleermuis,* de *laatvlieger* en ook de *vroegvlieger* waarvan de aanwezigheid in de Belgische grotten althans weinig normaal schijnt te zijn alhoewel toch reeds vermeld te Remouchamps.

Onderaardse grotten

Hieronder verstaan wij alle kunstmatige holten, waaronder kelders, mijngangen, enz. Op deze plaatsen zullen wij minder Rhinolophidae zien, en zulks geldt vooral voor de *grote hoefijzerneus.* Daarentegen zullen wij hier alle

Moytis-soorten kunnen vangen evenals de *dwarsoorvleermuis* en de *grootoorvleermuis*. Doch men dient zich te hoeden voor te vroege besluiten en voor het veralgemenen. Zo zullen wij in de oude mergelgroeven nabij Tongeren of te Folx-les-Caves vooral de *snorvleermuis*, de *watervleermuis* en de *ingekorven vleermuis* ontmoeten als een soort drievuldigheid waarbij zich echter meestal ook de alom-tegenwoordige *grootoorvleermuis* komt voegen. Wat de onderaardse gangen betreft moeten wij echter opmerken dat hun ligging belang schijnt te hebben: zo zullen wij in die van de omgeving van Mons veel *grote vale vleermuizen* vinden die bij Tongeren veel zeldzamer zijn. De *meer- of moerasvleermuis* (Myotis dasycneme) is een soort met middelmatige afmetingen, kleiner dan de grote vale vleermuis en groter dan de andere Myotis-soorten; het meest opvallend bij voornoemde soort zijn de lange afstands-verplaatsingen, tot ongeveer 400 km ver tijdens de zomer in het noorden van Nederland. In de abdij van Aulne zijn de overheersende soorten de *snorvleermuis* en de *watervleermuis*, evenals de *grootoorvleermuis* en de *grote hoefijzerneus*. In de abdij van Villers schittert echter laatstgenoemde door afwezigheid, dan wanneer men hier de *kleine hoefijzerneus* en vooral de eerder ongewone *laatvlieger* kan aantreffen. In de oude kalkovens kunnen wij dan de *franjestaart* vinden. Wat ten slotte de zeldzame *Bechstein's vleermuis* betreft (soort die echter de jongste jaren minder zeldzaam is geworden) kan men deze opsporen in de grotten in het Oosten en vooral in het Zuid-Oosten van het land (grotten van Han).

Inzake vleermuizen-schuilplaatsen dienen wij ook de kelders en kleine onderaardse gangen te vermelden, namelijk kelders van oude vervallen of zelfs nog gaaf gebleven kastelen. Daar verblijven meestal de *snorvleermuis*, de *watervleermuis* en de donkere *dwarsoorvleermuis*. Zeer toevallig kan men daar ook de *laatvlieger* ontmoeten, deze mooie en sterke boomvleermuis, doch zulks slechts daar waar de onderaardse gang gelegen is nabij een oud park met natuurlijk ook oude bomen.

* * *

De verspreiding der vleermuizen in België

Het is uiterst moeilijk zich een beeld te vormen van de soortenverspreiding der vleermuizen in ons land, en wel om de goede reden dat er heel wat inlichtingen ontbreken voor de beide Vlaanderen, wegens het tekort aan natuurlijke toevluchtsoorden in deze Provincies. Er bestaan hier echter vanzelfsprekend schuilplaatsen zoals onderaardse gangen op private eigendommen, die voor zoölogen, — de officiële althans, — onbekend zijn. Het zijn de eigenaars van deze merkwaardige schuilplaatsen die zouden gegevens van het hoogste nut kunen bezorgen aan de specialisten belast met de studie van de vleermuizen-verspreiding, door hen het bestaan van die schuilplaatsen eenvoudig te melden.

Grootoorvleermuis — Plecotus auritus
De naam is zeer goed gekozen. De tragus is zeer groot. Zie ook een document van H. Lehaen op blz. 158.

→

Dwarsoorvleermuis — Barbastella barbastellus
Zeer donkere korte en dichte vacht.

Wij kunnen nu inzake deze verspreiding enkel spreken van een „tendens", die zou wijzen op een groter aantal *grote vale vleermuizen* in het zuidelijk deel van ons land bijvoorbeeld, en hetzelfde zou ook gelden voor de *grote hoefijzerneus*. Persoonlijk menen wij dat de oorzaak van dergelijke ongelijke verspreiding dient toegeschreven te worden aan de aard van het beschikbaar voedsel, waardoor het talrijker voorkomen van een of andere soort in een bepaald gebied afhankelijk zou zijn van het voorkomen van de bij voorkeur als voedsel genomen insektensoorten.

Een vrij merkwaardig geval is wel dat van de *meervleermuis* die in de zomer de omgeving van Amsterdam en Groningen zou opzoeken, tenminste op grond van terugvangsten die werden gedaan van vleermuizen die 's winters in België waren geringd. Wij moeten echter toegeven dat onze kennis terzake zeer onvolledig is zodat alles er ons toe aanzet uiterst voorzichtig te zijn bij het trekken van besluiten.

Het ringwerk

Het ringen der vleermuizen, dat kritiek heeft opgelopen op grond van feiten die zonder ernstige betekenis waren, heeft reeds belangrijke inlichtingen verschaft over de levensduur en de verplaatsingen der vleermuizen. Persoonlijk konden wij een vrij groot aantal kostbare gegevens inwinnen die wij hier onmogelijk kunnen behandelen. Wij staven ons advies over het ringen der vleermuizen op dat van vele Engelse naturalisten. Het is juist dat om te vermijden dat het ringen van vleermuizen schadelijk zou kunnen zijn er voorzichtig dient gehandeld te worden en dat er dus in zekere zin een reglementering noodzakelijk is. Zulks werd zeer goed begrepen door de Heer Misonne, laboratoriumbestuurder van het Koninklijk Instituut voor Natuurwetenschappen van België, want door hem werd een methode op punt gesteld die een einde heeft gemaakt aan de vroeger door de fout der ringers zelf geschapen wanorde.

* * *

De oorzaken van het verminderen of zeldzamer worden der vleermuizen

Hiermede snijden wij een uiterst ingewikkeld probleem aan, zoals men zal kunnen oordelen! Vleermuizen kennen natuurlijk vijanden, ondermeer de roofvogels zoals de kerkuil, hetgeen wij zelf hebben kunnen vaststellen. Ook katten kunnen voor een gering aandeel verantwoordelijk zijn voor hun verdwijning. Er is ook de mens: wij kennen immers enkele voorbeelden van verdelgingen veroorzaakt door Homo sapiens. Doch dit alles maakt geen nieuwe faktoren uit, waarschijnlijk zelfs hebben die doodsoorzaken altijd bestaan en vormen zij de basis van het bekende natuurlijke evenwicht waarover zoveel wordt gesproken. Er bestaan eveneens oorzaken die wij cyclische klimaatsomstandigheden kunnen noemen. Wij weten dat vleermuizen een gewicht hebben dat schommelt tussen 4 en 30 gram, volgens de soorten, en dat er tijdens de winterslaap ongeveer 15 % van dit gewicht wordt verloren (min of meer). In het begin van de lente bevinden de vleermuizen zich dan ook bij hun ontwaken in een zeer kwetsbare toestand. Is de lente normaal, dan slaan ze er zich wel door, doch bij koud weder en wanneer de insekten zeldzaam worden, dan is het een ramp. Dan is het ook niet zo uitzonderlijk bij de aanvang van het goede jaargetijde hier en daar lijken van vleermuizen aan te treffen. Doch het betreft hier natuurlijke faktoren waartegen er geen verweer is. Het gebruik van scheikundige insekten-bestrijdingsmiddelen heeft stellig ook invloed gehad op het voorkomen der vleermuizen. Franse onderzoekers zijn zeer formeel in dat opzicht en voeren ter staving bewijsmiddelen aan die ons zeer afdoende schijnen. Toch schijnt het verdwijnen van goede schuilplaatsen volgens onze mening een belangrijke faktor te zijn. Moderne gebouwen

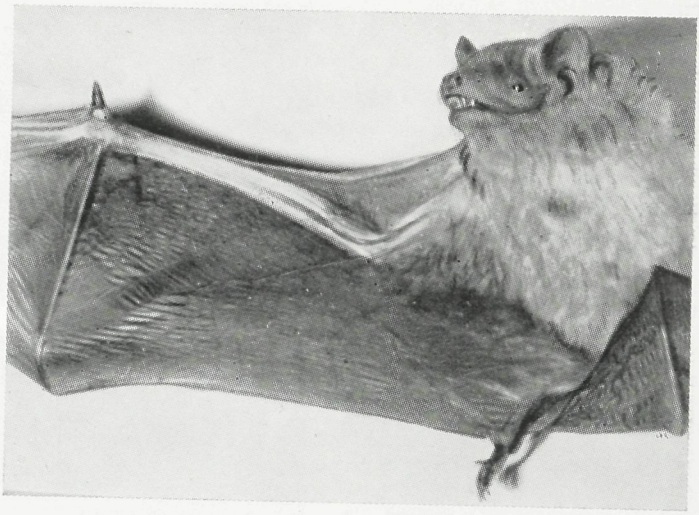

De Vroegvlieger — Nyctalus noctula
is met de grote vale vleermuis de grootste van onze inheemse vleermuizen.

bieden immers geen aangepaste schuilplaatsen in de betekenis die de vleermuizen daaraan hechten. In een overbevolkt land zoals België worden verlaten woonhuizen, oude onderaardse gangen en zo meer zeer spoedig opgeruimd. Ook de ontwikkeling van de speleologie als sport zal beslist niet zonder invloed gebleven zijn. De vroeger door vleermuizen in groot aantal opgezochte grotten worden nu meer en meer door hen verlaten. Het is een feit dat de vleermuis een dier is dat gevoelig is aan allerlei reuken, en in elk geval vrij schuw. De menselijke tegenwoordigheid zal dan ook bijna steeds de vleermuizen verjagen. Het bewijs daarvan werd ons eveneens door het ringwerk verschaft. Een schuilplaats die door de ringers te vaak wordt bezocht zal spoedig door de vleermuizen in de steek gelaten worden. Stippen wij terloops aan dat het ringen zelf nooit een oorzaak van vernieling voor de vleermuizen is geweest zoals men het wel durft beweren. Vrij dikwijls vinden wij nog vleermuizen met ringen die meer dan 10 jaar geleden werden geplaatst. Een enkel voorbehoud dient gemaakt te worden voor de *grote hoefijzerneus* die, dank zij haar zeer krachtig gebit, erin slaagt de ringen te plooien waardoor op de voorarm een wonde of ontsteking ontstaat die echter niet dodelijk is, want herhaaldelijk hebben wij aldus gekwetste vleermuizen gevonden met ringen aan van meerdere jaren terug. Om op de menselijke faktor terug te keren moeten wij bekennen dat het moeilijk is deze als oorzaak van verdwijning naar juiste waarde te

schatten; toch menen wij te mogen zeggen dat speleologen en ook niet de toevallige grotbezoekers vleermuizen vernielen; er zijn ook nog de jongeren, doch deze zullen meestal niet de kans krijgen grotten en onderaardse gangen te verkennen. Naar onze opvatting is het probleem in zijn geheel zeer ingewikkeld, want van jaar tot jaar gebeuren er onverklaarbare schommelingen in de vleermuizen-populaties. Verliezen wij immers niet uit het oog dat deze dieren slechts één of maximum twee jongen jaarlijks ter wereld brengen en dat de minste afwijkingen in het normale verloop der jaargetijden zich hier scherp kunnen laten voelen. Laten wij toch een wens naar voor brengen: namelijk een betere bescherming van die schuilplaatsen voor vleermuizen, die soms door de laboratoria van enkele universiteiten totaal worden verwoest. Wat ten slotte de jeugd betreft menen wij niet dat het begrip van nut of schadelijkheid der dieren nog dient aangeleerd te worden. Dergelijk „materialistisch" standpunt is werkelijk bedroevend en meer dan kleingeestig. Wij geloven dat het beter is aan iedereen te doen begrijpen dat vleermuizen dienen beschermd te worden omdat ze deel uitmaken van ons natuur-patrimonium, een morele en geestelijke waarde die door niemand kan betwist worden.

De Dwergvleermuis — Pipistrellus pipistrellus is werkelijk een zeer klein diertje.

De Kalmthoutse Heide 1965

door G. HUYSKENS
Conservator

We kunnen dit verslag aanvangen met de originele uitdrukking dat het jaar 1965 met gouden letters zal geschreven worden in de ornithologische annalen van de Kalmthoutse heide. Het klinkt bijna ongelooflijk maar niet minder dan twee vogelsoorten zijn het reeds aanzienlijk aantal broedvogels komen vergroten. Voeg daarbij nog een nieuwkomer voor het Belgisch gedeelte en dan nog wel in de gemeenteheide zelf, plus een broedpoging van de *Steltkluut* (himantopus himantopus) en vandaar de gouden palmen voor het jaar 1965.

Zo is het dan eens temeer bewezen dat het met de ornithologie verloopt als met de wereldrekords in de atletiek. We komen nooit aan het einde en er bestaan blijkbaar geen grenzen. Sommige soorten verdwijnen, andere komen en voor ons blijft het vuur der nieuwsgierigheid eeuwig branden.

Eerst de nieuwkomers.

Op 9 mei vonden De Ridder en Maes het nest van de *Scholekster* (haematopus ostralegus) in de buurt van de wilgenduinen. Reeds meerdere malen had de scholekster zich laten zien in de heide maar nooit was ze tot broeden overgegaan, dan wanneer dit op heideterreinen nog verder in het binnenland gelegen — Noord-Brabant bv. — al herhaalde malen was gebeurd.

Reeds vanaf 8 april waren op twee verschillende plaatsen in de heide twee koppels verschenen. Eén koppel verdween, het overblijvend kwam tot broeden. Het nest lag echter zo ongelukkig „aan het publiek tentoongesteld", dat het haast een wonder zou geweest zijn indien het de ouderdom van drie weken had overleefd. Het wonder is niet gebeurd. Hopelijk zoeken ze de volgende maal een beter verstopte plaats.

Nummer twee is de *Krakeend* (anas strepera). Ze kwam tot broeden in het privaat domein op Nederlands gedeelte. Daar is het dan tevens het eerste broedgeval voor Noord-Brabant. Gedurende de hele maand april en ook mei verbleven er Krakeenden op het „Klein Meer" in wisselende aantallen. Van één mannetje tot 2 en 3 koppels. Begin augustus werden 3 grote jongen geringd.

Een typisch beeld van de heide. Het recreatief karakter van dit landschap blijft bij velen een vastgeankerd begrip dat enkele jaren geleden op jammerlijke wijze werd aangevuurd. De gevolgen zijn dan ook een steeds verder gaande verminking van het centraal gedeelte van de heide door een zogezegd „natuurminnend" publiek dat in massa naar Kalmthout afzakt: enkel „drastische" maatregelen kunnen die stormloop nog indijken. Wij zullen onze verantwoordelijkheid opnemen. (Copyright K. Janssens)

De bergeenden (Tadorna tadorna) *komen meer en meer in de heide tot broeden. Hier een mooie groep tijdens de vlucht gefotografeerd door Theo Renckens.* (Copyright)

Tussen haakjes, kunnen we hier zeggen dat het „Klein Meer", in de toestand waarin het zich thans bevindt met een ideale waterstand, een pareltje is voor de vogels. Ik zou me nergens een rijker heideven kunnen indenken. Bij een recent bezoek zag ik er zelfs *Krooneenden* (Netta rufina) en een koppel *Wilde Zwanen* (cygnus cygnus) en er waren 10 verschillende eendensoorten aanwezig.

Op 10 april is het eerste nest van de *Pijlstaart* (anas acuta) op de gemeenteheide gevonden. Het is één van de eerste en nog zeer weinige broedgevallen in België. Ten titel van inlichting: Op het Nederlands gedeelte heeft ze al gebroed. Alhoewel we overtuigd waren dat ze op komst was, was het ons toch een verrassing. Op Stappersven werden wel regelmatig pijlstaarten gezien, maar een zich afzonderend koppel werd niet opgemerkt. Op bovengenoemde dag zocht ik naar een wulp zo ongeveer in het centrum van de heide, toen een tiental meter naast mij een eend opvloog. Het ging alles zo bliksemsnel, dat het enige wat ik met zekerheid wist was, dat het geen gewone eend was en toen ik de eieren van op zekere afstand kon waarnemen, ging een groot vermoeden naar de pijlstaart. Het raadsel was spoedig opgelost. Ik legde me verdoken neer in de heide en 5 minuten later kwam een onrustig koppel pijlstaarten neergestreken op een nabijgelegen ven.

Er is dan de broedpoging van de steltkluut (himantopus himantopus).

Ook de Kalmthoutse heide was weer betrokken in de grootste naoorlogse steltkluteninvasie. Op 15 mei werd aan de « Moerkens » het eerste koppel waargenomen. Daarna hebben enkele dagen geen steltkluten in de heide verbleven. Op 2 juni waren er 3 vogels aan het vennetje, dat hun broedplaats zou worden. Op 6 juni alarmeerden ze reeds, wat dus sterk een broeden

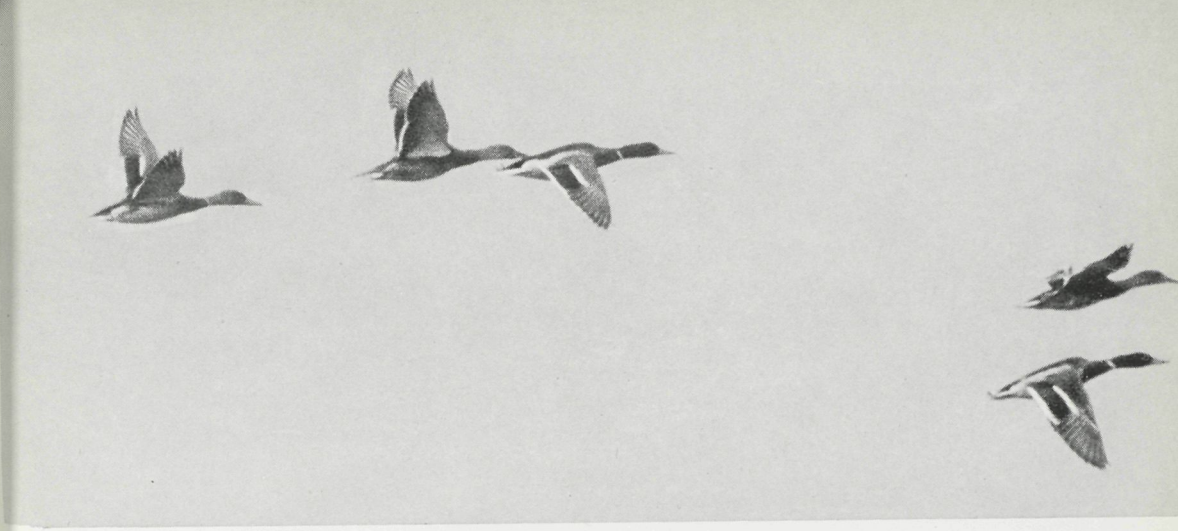

Wilde eenden of blokeenden (Anas platyrchyncha) *zijn de gewoonste eenden te Kalmthout.* (Copyright Pierre Didier)

deed veronderstellen. Op 8 en 9 juni vonden Herberigs en nadien Nelen het nest met 4 eieren. Op 19 juni werd het nest door een kraai geroofd.

Tot daar dan de 4 merkwaardige broedgevallen. Ze bewijzen op onweerlegbare wijze de uitzonderlijke mogelijkheden van het heidereservaat. Daarom is het dan ook dat ik van de gelegenheid gebruik maak een afwijkend kommentaar te geven bij deze vier nesten. Van de vier is maar één tot een goed einde gekomen. Het stemt tot nadenken dat juist dat nest in het goed bewaakt privaat domein gelegen was. De drie anderen lagen in de gemeenteheide. Hierover dit: Door een propaganda die een paar jaren geleden voor de Kalmthoutse heide werd gevoerd verkreeg ze principieel de status van staatsreservaat, wat we ten zeerste toejuichen. Dezelfde propaganda echter is er oorzaak van dat die nesten zijn verloren gegaan, wat we minder kunnen toejuichen. De aanstichters van die propaganda hadden zeker niet de bedoeling de Kalmthoutse heide te verknoeien. Maar er is dit gebeurd. Bij de massa is het begrip ontstaan, dat de Kalmthoutse heide een rekreatiecentrum zou zijn en ze beschouwen het dan ook als dusdanig.

Ik zal voor de kenners wel niet hoeven te bewijzen dat het dat juist niet is. In de zomer of bij het minste zonnestraaltje is de heide met bezoekers overbelast. Ik zal me niet wagen aan het beschrijven van een beeld van de Kalmthoutse heide op een mooie zomerse zondag. Mensen die van de natuur houden en haar willen beschermen geef ik de raad zich dat zielig gezicht te onthouden en thuis te blijven. Gedurende het broedseizoen heeft dat dan de fatale gevolgen die we nu hebben beleefd. Want mensen waren de oorzaak dat de drie vogels hun nesten zagen verloren gaan, zelfs de steltkluut die zijn nest

Wat een tegenstelling tussen de vredige stilte in de heide tijdens de wintermaanden en de toeloop aan bezoekers enkele maanden later.
(Copyright K. Janssens)

door een kraai zag roven, werd door een bezoeker van het nest verdreven en de causale faktor voor het verlies is dus hier ook de mens. De scholekster, de pijlstaart en de steltkluut vormen een schrijnende aanklacht aan een zinloze vete tussen personen. Maar vanuit de komfortabele salons waar wordt vergaderd en benoemd en komitees worden gesticht, wordt dat niet gezien of gehoord.

De eerste en enige beheersmaatregel die we hebben kunnen nemen — klandestien om de Heren terwille te zijn — en die erin bestond het water op te houden in de heide, wat absoluut noodzakelijk is, heeft al prachtige vruchten afgeworpen. Eerst en vooral voor de eenden. Het aantal *Wilde Eenden* was bijzonder groot en de *Slobeenden* zijn op slag weergekeerd. Minstens zes koppels hebben weer gebroed. Het was hetzelfde met de *Zomertaling*. Op het Belgisch gedeelte is het aantal *Tafeleenden* nu tot 13 koppels gestegen. De vooruitgang is verbazend, bijna fantastisch. Bijna alle Belgische tafeleenden broeden te Kalmthout. Rond alle vennen hadden we broedgevallen. Buiten de *Wulpen* waren ook de *Ruiters* in aantal toegenomen. Er waren meer dan

20 paren *Grutto's,* een zeer hoog getal, en zeker rond de 15 paren *Tureluren.* De wulpen boekten weer een lichte achteruitgang. Willen we de wulpenstand weer opdrijven dan dringt een tweede zeer dringende beheersmaatregel zich op, namelijk het kappen van de houtopslag. Vooral rond de biezenkuilen, de voornaamste wulpenbroedplaats, neemt het onrustwekkende verhoudingen aan.

Daar de waterstand op de Drielingen nu uitstekend was, zijn — en we mogen hier zeggen helaas — de *Zwarte sternen* hier na 10 jaren afwezigheid, weergekeerd. Dat ze hier tot mislukken gedoemd waren lag voor de hand. Natuurvandalen hebben koudweg de nesten verwoest. De sterntjes hadden beter in de private domeinen kunnen blijven. Zo heeft zelfs de mooiste medaille een

De aftakeling van het centraal gedeelte van de heide maakt zeer drastische maatregelen nodig in de overblijvende gebieden, waar de natuur min of meer ongerept is blijven bestaan. Deze foto toont ons een gedeelte van de natte heide, waar wij dank zij kunstmatige beheersmaatregelen erin geslaagd zijn een zeer hoog waterpeil te handhaven: als gevolg hiervan konden wij zeer interessante broedgevallen begroeten, en kon door de uitschakeling van jonge dennen die hier door het gebrek aan water waren uitgezaaid, opnieuw een heropleving vastgesteld worden van plantenassociaties die zonder ons beheer met uitsterven waren bedreigd te Kalmthout. (Copyright Pierre Didier)

keerzijde. Ook de roofvogels hebben hun stellingen gehandhaafd en de vermindering schijnt wel te zijn gestopt. De *Ransuil* zat weer in zijn zelfde bos en van *Torenvalk* en *Boomvalk* waren er 3 à 4 paren, wat een normale bezetting is.

De trek van de waadvogels in het najaar was bijna nul. Dat is logisch bij hoge waterstand. Daarom was er ook geen trek van steltkluten, die in het vorig invasiejaar 1949 zo prachtig te volgen was te Kalmthout. Eind april

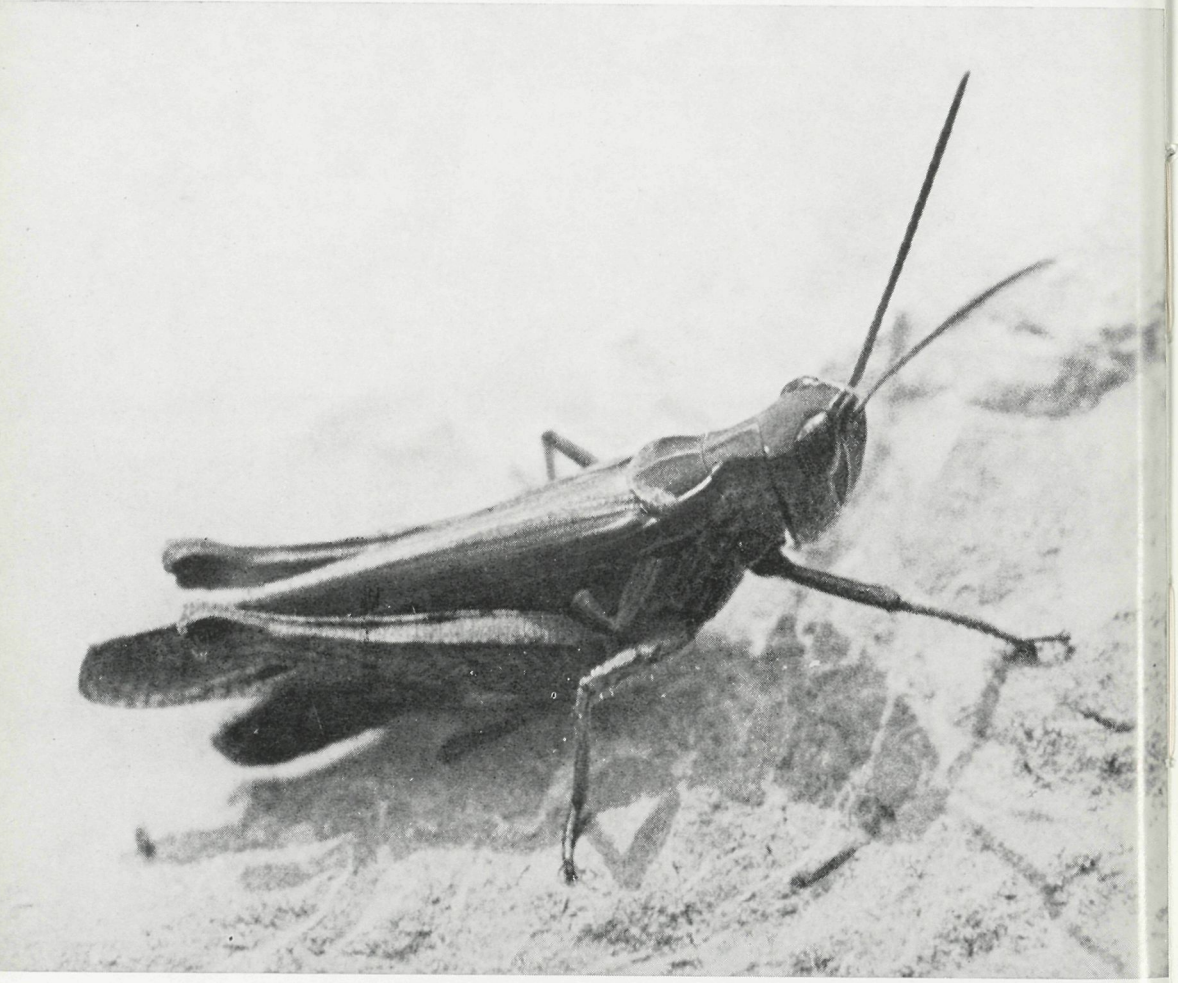

De heide van Kalmthout is zeer rijk aan allerlei insektensoorten. Talrijke sprinkhaansoorten worden er jaarlijks opgemerkt.

(Copyright J.P. Laureys)

hadden *Kemphanen* een kampplaats bij de biezenkuilen. Van broeden is nochtans bij mijn weten geen sprake geweest.

Op 13 april was er een *Beflijster,* die in België in de trektijd van 1965 geen ongewone verschijning was.

Om op het hoogtepunt van de eendentrek zo ongeveer eind maart een steekproef te maken en te zien hoeveel eendensoorten er op één dag in de heide kunnen te zien zijn, deed ik op 27 maart een wandeling van ongeveer 5 uren. Ik kwam tot het verbazend aantal van 12 soorten. Er was zelfs een *Toppereend* bij.

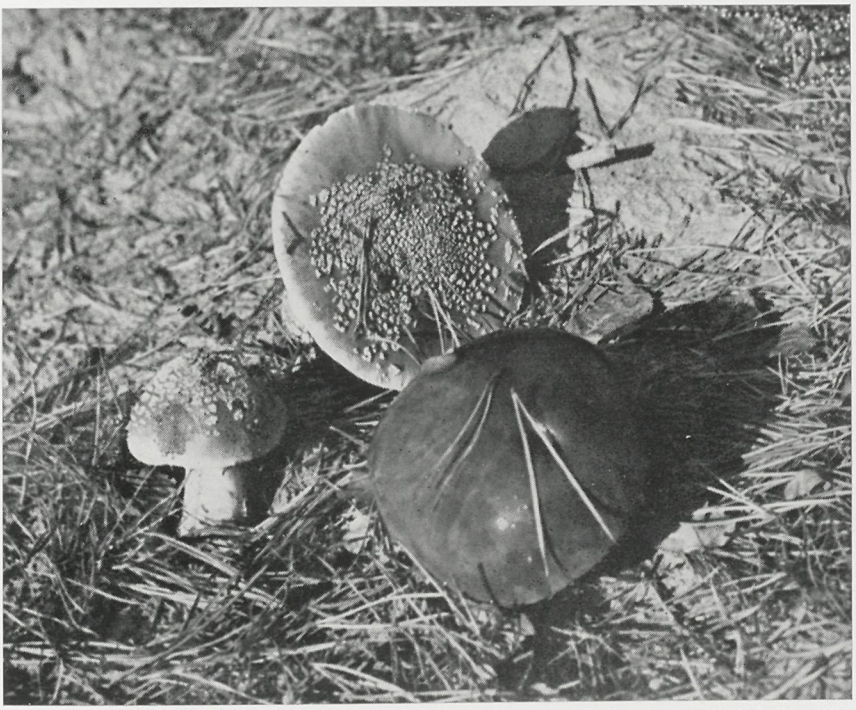

De beboste stroken die de heide van Kalmthout omringen zijn bekend om hun talrijke soorten kampernoelies. Hier zien wij, door Karel Janssens gefotografeerd, twee wijnamanieten (Amanita rubescens) *en een boleet.*

(Copyright)

Het Reservaat van Genk

(Copyright Minders)

Het reservaat van Genk is een der meest merkwaardige natuurgebieden van België. Samen met het Zwinreservaat werd dit prachtig landschap opgenomen op de lijst der waterlandschappen die in het kader van het MAR-projekt in ons land volledige voorkeur zullen genieten. Om dergelijke gebieden in hun huidige staat te bewaren is het nodig dat alle maatregelen getroffen worden met het oog op het meest oordeelkundig beheer ervan, want naast hun

wetenschappelijke waarde zijn dergelijke toevluchtsoorden onmisbaar om de Europese watervogels te kunnen behouden.

Om deze reden hebben wij nieuwe maatregelen getroffen om de integriteit van ons reservaat van Genk nog te verstevigen. Een beheercomité zal voor-

(Copyright Minders)

taan waken over de toekomst van dit reservaat. Het is ook nodig dat het publiek alle aspekten van dit enig landschap leert kennen zonder op enige wijze het natuurlijk evenwicht ervan te storen of zijn verdere uitgroei te remmen. De inhuldiging van het reservaat zal een nieuwe periode inluiden tijdens dewelke wij een taak zullen weten te voltooien waaraan onze Vereniging haar pioniers-werk heeft besteed in vaak zeer moeilijke omstandigheden.

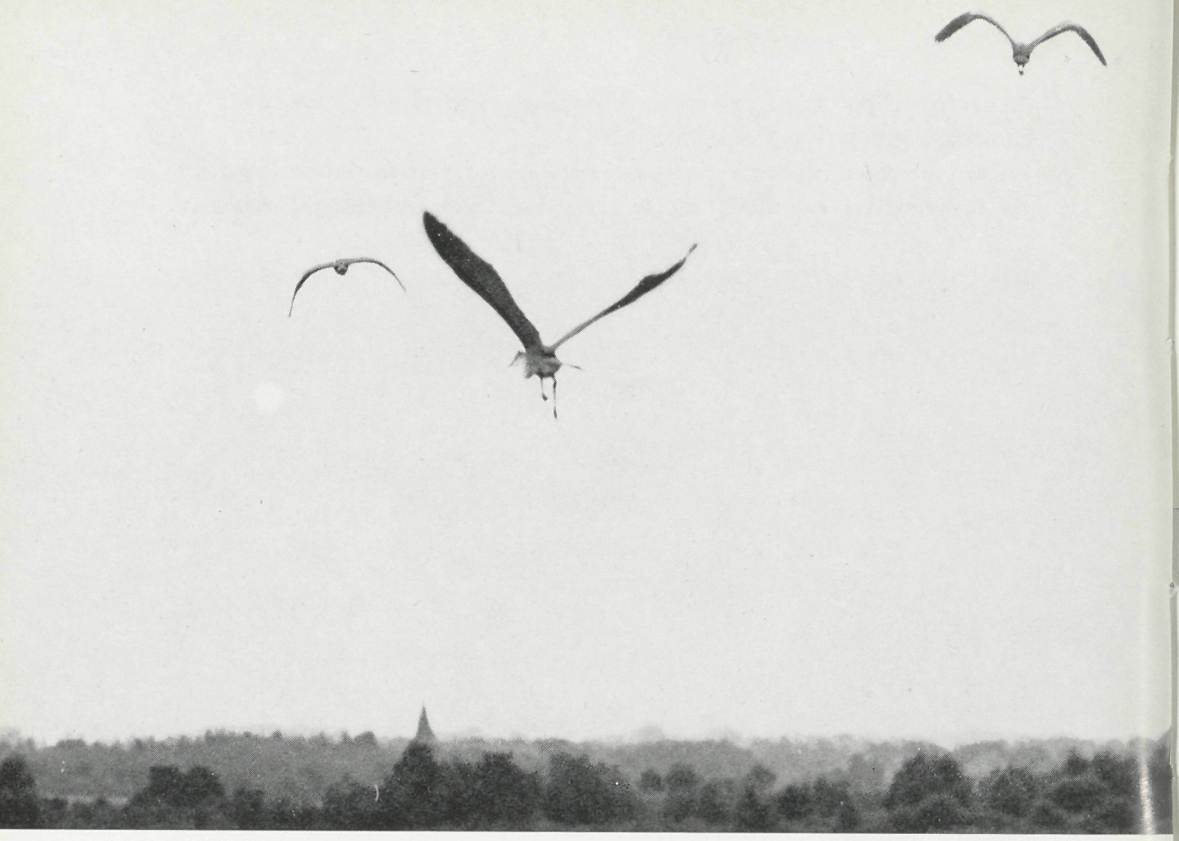

Theo Renckens heeft drie wegvliegende blauwe reigers (Ardea cinerea) *in de vlucht gefotografeerd. In de achtergrond de kerk van Diepenbeek. Het is natuurlijk dank zij sterke tele-objektieven dat dergelijke foto's kunnen verwezenlijkt worden.*

Onze leden en de openbare opinie beseffen dikwijls zeer onvolledig de lasten en opofferingen die wij ons moeten getroosten om in uiterste nood nog een landschap te kunnen redden met onschatbare waarde. Wij blikken terug op een periode met zeer merkwaardige resultaten, doch wij rekenen op U allen om onze taak helemaal tot een goed einde te brengen.
Een landschap van dergelijk belang voor ons land duldt geen enkele leemte, zowel op gebied van beheer als op dat van onderhoud en inrichting.

Het nieuw reservaat van de „Tenhaagdoornheide" te Zonhoven

door Martin LOENDERS

Conservator

De longen van Limburg — zo heet het — zijn de nog ongerepte heidevlakten, gelegen in het midden der provincie.

Twee vergezichten die ons een overzichtelijk beeld geven van het nieuw reservaat te Zonhoven. De foto bladzijde 181 werd ten westen van het reservaat genomen, door de Heer Loenders. De foto hierboven werd noord-oostwaarts genomen door de betreurde Heer Overlaet.

(Copyright)

Tussen de gemeenten Genk, Houthalen en Zonhoven, bevindt zich de „TENHAAGDOORNHEIDE" nog ongerept, afgeboord, in het noorden door de zilveren kronkelloop van de rivier „Laambeek" en in het zuiden door deze van de „Roosterbeek".

Dat de Limburgers aan deze heide gehecht zijn, bewijst het feit dat ze, tot op heden, nog ongerept is bewaard gebleven.

Het landschap van „Den Teut"", met de aangrenzende vallei van de Roosterbeek, 196 Ha. groot, eigendom van de gemeente Zonhoven, vormt de zuidelijke rand van de „Ten Haagdoornheide" — landschappelijk één geheel.

Dit gebied sluit volkomen met deze heide aan en het voortbestaan van de grandiose „Ten Haagdoornheide" is slechts mogelijk zo *beide* gebieden *integraal* worden bewaard.

Het is dit gebied van nagenoeg 196 Ha. ongerepte schoonheid, dat, op 28 december 1965, principieel door de Gemeenteraad van Zonhoven bestemd

werd tot natuurreservaat, onder auspiciën van de Belgische Natuur- en Vogelreservaten, in samenwerking met de Wielewaal, Afdeling Midden-Limburg.

Lange tijd reeds was de aandacht gevestigd op dit landschap, omwille van zijn grootsheid naar vorm en estetiek, met daarbij nog de uitzonderlijke ligging in het hart der provincie, midden het Kempens kolenbekken, op nauwelijks een tiental km verwijderd van de provinciehoofdstad en slechts vijf km van Genk.

Waar reeds eerder verschillende akties, bewegingen en organisaties tot die uiteindelijke bestemming hebben bijgedragen, met altijd welwillende medewerking en sympatie vanwege de provinciale overheid, was het aan de andere kant een belangrijke droom van wijlen Dr. J. Overlaet — „het maar al te vroeg ontvallen eminent lid van de Raad van Beheer van de Belgische Natuur- en Vogelreservaten, tevens landbouwkundige der provincie" — dit gebied te reserveren.

Misschien zijn de vroede vaderen van de Gemeenteraad van Zonhoven, op 28 december 1965, ook tot de beslissende stap overgegaan door de begeesterende uitnodiging welke de „liefste dichter der Tassandriers" in roemrijke verzen heeft neergeschreven, — een van Zonhoven's groten: de dichter Leenaard-Willem-Jacobus Leenaerts (1862-1913) — in zijn gekend meesterwerk „De verdwijning der Alvermannetjes", epische dichtbundel, gesitueerd bij het bewuste gebied van „Ter Molen": de Tenhaagdoornheide, den Teut en de Roosterbeek:

" 't Is dat ik den peel en 't heiveld
met zijn plassen en zijn zand
altijd min uit ganser herten
als mijn lief geboorteland

* * *

het land der mulle zavelbergen
op 't dorre, 't droge, 't vlakke heiland

* * *

Bij het kronkelen van de beke
waar ze ontsnapt aan 'tdromend poelven
levenslustig heiwaarts slingert

* * *

Vanuit het heivlak werkt de zandberg
zijn kam omhoog met bocht en kronkel
... en spreidt dan hoog over bos
en peelven henen zijn hoogvlak open
dor en eenzaam..."

Ofschoon het gereserveerd landschap met 'n aantal dienstbaarheden is bezwaard — er bestaan o.m. verbintenissen en bedingen inzake landbouwontginningen, enz. dient dit gebied bestempeld als 'n heerlijk natuuroord met de zeer zeldzaam geworden landschaps-combinatie waar het verband tussen natuurlijk beekdal en de daaraan grenzende heidevlakte nog niet is verstoord.

'n Schets van het voorbestemd reservaat van de „Ten Haagdoornheide" biedt: 'n uitgestrekt massief heidelandschap, met golvende heuvelruggen en beboste gedeelten in de richting van „den Teut" waar de heide snel daalt naar het zuiden en eindigt in 'n reeks veenplassen en vijvertjes in etage-verband die grenzen aan 'n haast ondoordringbaar moeras, 'n echt oerwoud, waarin de Roosterbeek haar dwaalloop heeft uitgewerkt.

Een dam van de mijnspoorbaan boordt verder het landschap én het reservaat rechtlijnig af.

De oostzijde wordt begrensd door „Hengelhoef" het rekreatieoord, wijl de uiterste zuid-westelijke rand „den Teut" is, — 'n merkwaardig natuurstuk dat de naam schonk aan het grandiose landschap rond het hart van Limburg. „Den Teut" is een dominerende heuvel; zijn koepel ligt 75 m boven de zeespiegel. Alleen dor heidekruid en enkele bremstruiken versieren zijn welvingen. Wind en regen hebben grillige gangen in zijn flanken geopend, waar veelkleurige rolkeien worden aangetroffen. Vanuit alle richtingen wentelen wandelpaden de hoogte in, 'n onvergetelijk vergezicht biedend. Den Teut is op zich-zelf alléén reeds voldoende om te worden bewaard: Thans is „den Teut" 'n kampeerterrein, vacantieoord en geliefkoosd attraktiegebied bij uitstek voor de jeugd.

Het ontworpen natuurreservaat kenmerkt voorts 'n mooie reliëfkombinatie met hei-hellingen, bekroond met oude dennen en wispelturige stuifduintjes, waar de wind gedurig boetseert. Een viadukt overspant de enige toegangsweg, die de vermaarde „Holsteen" aansluit bij dit reservaat.

Dit laatste terrein van 'n betrekkelijk kleine ruimte, nauwelijks enkele aren groot, bevat merkwaardige, aan de oppervlakte zichtbare, enorme stenen, met uithollingen, — ware kolossen van verschillende kubieke meters omvang elk, door de primitieve mens gebruikt. Hier bevinden we ons op 'n belangrijke, 'n voor de toekomst bewaarde plaats, waar onze primitieve voorouders samenkwamen toen deze geleerd hadden hun stenen tuigen reeds zorgvuldig te bewerken of te polijsten. Op initiatief van de Koninklijke Vereniging voor Natuur- en Stedenschoon — Komitee Limburg — en de spontane bereidwilligheid van de gemeente Zonhoven (eigenares van die plaats) werd die merkwaardigheid voor de toekomst bewaard.

* * *

De karakteristieken van 'n landschap ontdekt men aan de hand van de geologie. In het geheel geeft het reliëf 'n idee van de struktuur van de bodem.

Het natuurreservaat in kwestie „Ten Haagdoornheide", „Den Teut" en de Roosterbeek is nu nog gelijk eeuwen geleden. Het is 'n echt relict van 'n schiervlakte waarvan de eigenlijke vallei is uitgeschuurd door de evenwijdig lopende Roosterbeek, in de richting van de Demervallei. De vermaarde

De eenzame heide, broedgebied bij uitstek van het korhoen.
(Copyright M. Loenders)

„Bolderberg" — even verder — door dezelfde uitschurende krachten gemodelleerd, is 'n identiek zelfde verlengstuk.

Het ontworpen reservaat is gelegen op het Kempens hoogterras — geologisch plateau in de provincie Limburg, van vlak reliëf — gelegen tussen de denkbeeldige driehoek: Leopoldsburg, Lanaken en Neeroeteren. Noordwaarts gaat dit plateau over in 'n laagvlakte; oostwaarts is het door 'n steile wand van bijna 40 m. hoogte gescheiden door de Maasvallei. Aan de westzijde ervan kent men 'n heuvelstreek, met de typische uitschuringen uit de geologische tijden, waar niveauverschillen bestaan van 70-80 m naar 50-40 m, zo nabij het ontworpen reservaat.

Het Kempens plateau met overwegend fijnkorrelig zand op grindlagen is de kwartaire afzetting van de Maas. Het is deze Maas die zich over de gehele Limburgse Kempen moet hebben verplaatst, van west naar oost, tot op haar huidige loop. Haar karakteristiek relikt is de afzetting van de kempische keien, die allen duidelijk door de wateren gerold zijn geweest.

Daar 'n groot deel van het ontworpen reservaat topografisch een hoogteland is, kunnen er ook tal van hydrografische verschijnselen uitstekend nagegaan worden.

Aan de voet van het Kempens plateau, zowel Z.W.-zijde als Oost-zijde (de Peel in Nederland) treft men „vennen" aan. De moerassen en vennen in de vallei van de Roosterbeek zijn ontstaan waar de bodem ondoordringbaar is, als gevolg van het bestaan van ijzeroerlagen, waarop zich een veenvegetatie vormt, die de welgekende Kempense turflaag schonk.

De Roosterbeek heeft met die veenplassen geen verbinding en schijnt deze eerder te mijden; haar water vloeit over 'n roodbruine bedding.

De loop van die rivier, haar vallei en haar betekenis hebben 'n overwegende rol gespeeld in de primitieve volksgemeenschap en de nederzetting in de oertijd.

Zoals voorzeker ook de Ten Haagdoornheide, is aan de andere kant de gehele heide in de Kempen als „klassiek heidelandschap" kunstmatig onstaan door toedoen van zijn bewoners; zo lagen de nederzettingen, gehuchten en later de dorpen eens verloren in onafzienbare heidevlakten, hier en daar slechts onderbroken door een smalle strook groen waar 'n rivier of beek stroomde.

Op de kwartaire grind- en zandmassa's die zich in de Kempen hadden neergezet, groeiden immers omstreeks het begin onzer tijdrekening weelderige eiken- en berkenbossen, het legendarisch kempens woud.

De ontginningen, reeds door de primitieve bewoners, de systematische roof, de verwoestingen door voorbijtrekkende legers, de beweiding, het afbranden; dat alles bracht er toe bij tot de totale likwidatie en vernieling van het oorspronkelijk machtig loofbos. De bodem verarmde volkomen, zodat zich weldra onmetelijke heidevlakten uitstrekten. Toen heeft de heide als

onmisbare schakel in het agrarisch bedrijf „uitsluitend" ingestaan om te voorzien in de behoeften van de Kempense bewoner. De uitgestrekte heide was de énige en „onuitputtelijke„ bron die de toenmalige Kempenaar — de heikeuter — verschafte wat hij in zijn hardheid nodig vond. Zo heeft het lange tijd geduurd totdat eens de heide, nog tamelijk recent, onder de zweep van de vooruitgang, de opkomst van de industrie, de nieuwe technieken, enz. elk nut verloor en overal verdween.

Onverbiddelijk, als verbeten, valt ze nog altijd ten offer aan ontginning, industrievestiging, woningbouw, rekreatie, en zo *thans* de „Ten Haagdoornheide" niet aan deze pletwals spoedig wordt onttrokken, zal er weldra in gans Limburg geen uitgestrekt heidelandschap meer overblijven. 'n Patrimonium echter, waar de ziel van 'n volk innig mee is vergroeid, heeft, als dusdanig, ontegensprekelijk een reële waarde, die moet erkend worden.

* * *

In het ontworpen reservaat komen alle vormen van levensgemeenschappen, zowel van de droge, vochtige en drassige heide, als die van voedselarme heidevennen en min of meer rijkere rivierafzettingen, over ruime oppervlakten, afzonderlijk ontwikkeld, voor.

Het beekdal van de Roosterbeek met de aangrenzende heidevlakte bevat tal van interessante vegetaties. Vanaf struikheidebegroeiingen van de droge voedselarme duinheuvels en heuvelkammen, via het daarop aansluitende vennengebied naar het eigenlijk dal van de Roosterbeek, nemen voedselrijkdom en vochtigheid van het milieu langzaam toe, zodat wisselende plantengemeenschappen optreden.

Buiten de vlakke, hoge heide met de struikheide-associaties zijn de hoge heuvelruggen grotendeels begroeid met typische buntgrasgezelschappen — associaties, die op de verweerde zandgrond diverse soorten van korstmossen alsmede soms heidespurrie bevatten. 'n Verdere zonerings-begroeiing van de grote heide behoort tot de „vochtige struikheide-gemeenschap", naar het afhellend dal opgevolgd door de „dopheide-gemeenschap". Hier prijken voornameplantensoorten, zoals *Klokjesgentiaan* (gentiana pneumonanthe), *Beenbreek* (narthecium ossifragum), de *Ronde Zonnedauw* (drosera rotundifolia), enz. Op de uitgeturfde of afgeplagde gedeelten wordt de associatie van „witte snavelbies" (rynchosporetum) aangetroffen, waarin de karakteristieke witte en bruine snavelbies (rynchospora alba & fusca) naast de zonderlinge *Moeraswolfsklauw* (lycopodium inundatum) opvallen.

In de vroegere opene heidevennen — alhoewel zeer spontaan maar daarom niet minder interessant — treft men 'n zone aan waarin het *Veenpluis* (eriophorum angustifolium) samen met *Veenmos* (sphagnum) het aspect bepalen.

De gagel (Myrtica galle) *is wel de meest typische plant van de vochtige heide*
(Copyright M. Loenders)

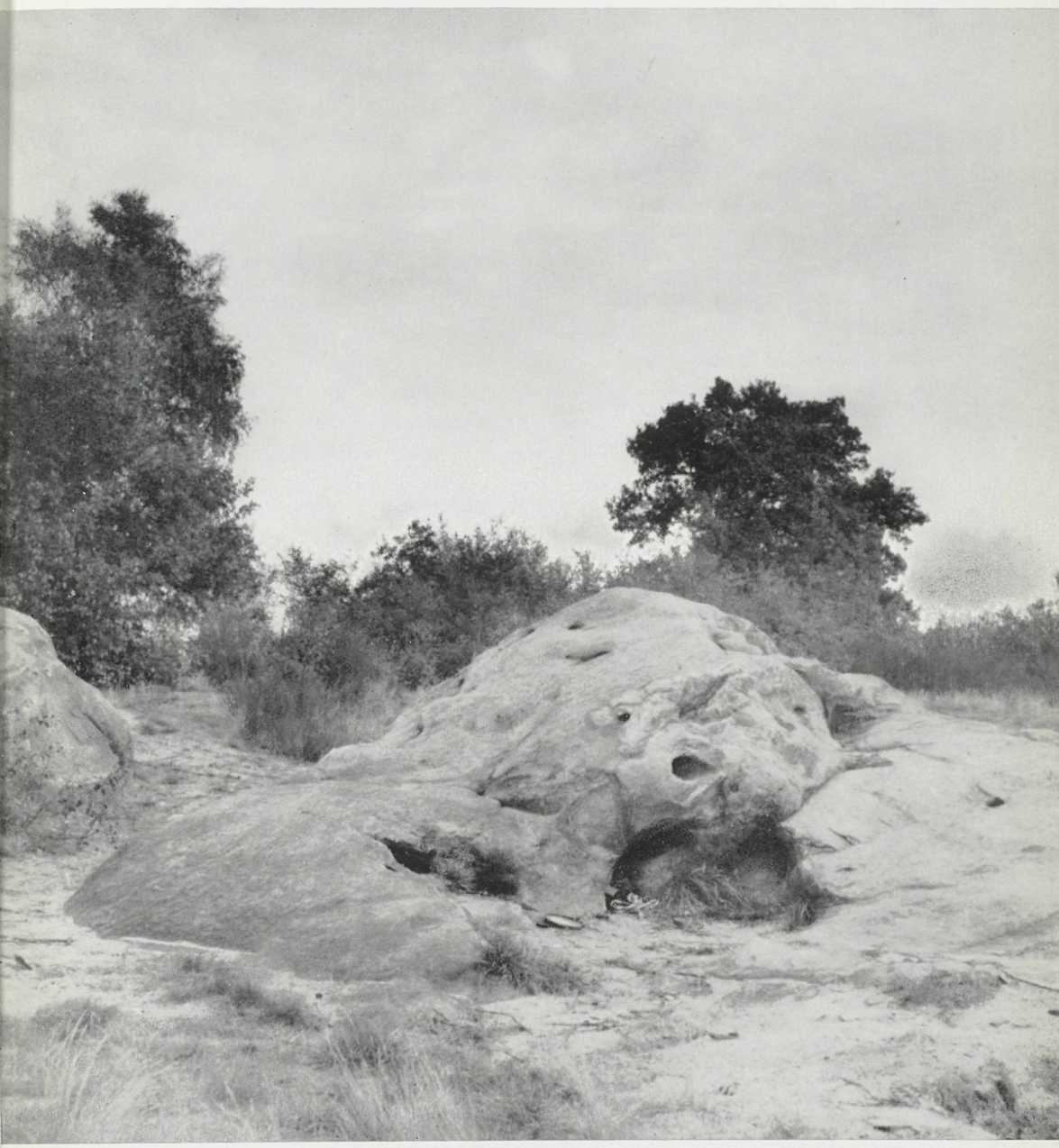

De "Holsteen" sluit aan bij het reservaat. Dit gemeentelijk bezit werd definitief gevrijwaard op verzoek van Limburgse natuurvrienden.
(Copyright M. Loenders)

Waar het natuurreservaat echt rijk aan is, is de volgende gemeenschap — zeer typisch en merkwaardig — van het hoge veenmos- en haarmoskussens, met de vermaarde *Veenbes* (vaccinium oxycoccus), de fameuze *Lavendelheide* (andromeda polyfolia), *Wateraardbei* (comarum palustre), enz.

De bekoorlijke ros-bruine *Gagelstruiken,* die hier weelderig gedijen, mogen niet over 't hoofd gezien.

De eigenlijke Roosterbeek tenslotte is afgeboord door veelsoortig houtgewas, — 'n ware wildernis — waarvan de vegetatieve samenstelling doet denken aan een gezelschap van elzenbroek of berken en wilgenbroek. Hier zijn de zure veenmossen al lang verdrongen en het moerasbos treedt aan met slingerende lianen van de *Hop* (Humulus lupulus) *Kamperfoelie, Bitterzoet* (solanum dulcamara) en zovele andere.

'n Laatste hakhout-wal naar de spoorweg-dam brengt ons terug in de beschaving en de doening van vriendelijke bewoners van Termolen.

Al met al vormt dit terrein van het natuurreservaat 'n waardevol en indrukwekkend botanisch geheel waarvan de rijkdom en de weelde niet te miskennen valt.

* * *

Dank zij het betrekkelijk uitgestrekt gebied van het ontworpen natuurreservaat, aanleunend tegen de eigenlijke „Ten Haagdoornheide" wordt hier 'n vogelpopulatie aangetroffen, waar andere natuurparken erg jaloers op zouden zijn.

Weinig soorten vinden we evenwel het gehele jaar door, ze nemen maar juist de tijd om hun jongen groot te brengen.

Buiten de *Zwarte Kraai,* in de winter vergezeld door haar bonte soortgenoot, is het *Korhoen* alleen bepaald standvogel. In elk jaargetijde kan men het korhoen, in flinke aantallen, over de heide zien snorren, waar het leeft van bessen, knoppen, insekten, enz.

In de hoge heide en op de heuvelkammen komen de *Tapuit,* de *Leeuwerik, Boomleeuwerik* en *Boompieper* regelmatig voor. Hier leeft eveneens de *Kneu* en de *Roodborsttapuit* en als bijzonderheid werd de zeldzame *Klapekster* er meermalen opgemerkt.

Van alle steltlopers is de *Wulp* voorzeker de meest typische broedvogel van de hei. Van jaar op jaar, in maart, treffen we hem reeds jubelend en jodelend aan, terecht „de zanger van de heide" genoemd. Alhoewel de meeste wulpenparen de grote eigenlijke Ten Haagdoornheide bewonen zijn er toch jaarlijks enkele koppels die ons reservaat voor lief nemen, liefst daar waar kaalgebrande heideplekken begroeid zijn met *Pijpestrograss* (molinia cœrulia)

De lichte dennebossen, die de heuvelruggen op meerdere plaatsen omzomen, worden, in het zomerjaargetijde, 's avonds en 's nachts, betoverd door het

geratel en het vleugelgeklap van de *Nachtzwaluw,* daar waar, hier en daar, de *Ransuil* op nachtelijke strooptocht trekt. Ook de *Torenvalk* werd, op muizenjacht, wiekelend aangetroffen boven dit gebied, terwijl *Kiekendieven* laag over hei en moeras schommelen.

De overgangsgebieden tussen moeras en heide zijn bekend als broedbiotoop voor typische weidevogels, zoals de *Kievit,* die reeds in februari, onstuimig buitelend, zijn baltsvluchten ter plaatse uitvoert.

De vennen zijn van betekenis voor de *Kokmeeuw,* die hier regelmatig op bezoek komt, en het *Waterhoen,* terwijl deze in het trekseizoen 'n eldorado zijn voor vele steltlopers, die in het Hoge Noorden broeden, zoals *Bosruiters, Witgatjes, Zwarte Ruiters, Kemphanen, Tureluurs,* enz. Ook de *Grutto's* en de *Watersnippen,* inzonderheid, vertoeven hier bij uitstek.

In de moerassen trekt de vreemde roep van de *Waterral* de aandacht, terwijl de *IJsvogel,* in razende vlucht, hier al eens werd opgemerkt. Ook is dit gebied 'n uitnemend fourageerterrein voor de *Blauwe Reiger.*

Van de eendachtigen treffen we de *Wilde Eend* of *blokeend* aan, daar waar ganse zwermen *Wintertalingen,* tijdens de trek, uit de vennen en plassen opvliegen.

Natuurlijk ontbreken hier noch *Rietgors* noch *Witte Kwikstaart,* maar in de houtkant bij de Roosterbeek heerst in het volle seizoen 'n drukdoenerij en 'n uitbundig koor van vele zangvogels verlustigt hier de aandachtige luisteraar. We citeren: de *Nachtegaal, Witte Blauwborst, Tuinfluiter, Zwartkopgrasmus, Grasmus, Winterkoning, Geelgors,* en nog vele andere, *Wielewaal, Tjif-tjaf, Koekoek, Tortelduif enz. enz.*

Bij 'n toevallig bezoek mocht zelfs bij gunstige omstandigheden de zeldzame *Hop* geobserveerd worden en de onvoldoend gekende *Ortolaan.*

Het nieuw ontworpen reservaat van „De Ten Haagdoornheide" met omgeving, bezit 'n zeer rijke schat aan ornitologische merkwaardigheden en soorten, die men slechts, alleen zeer ver, kan gaan zoeken.

Zoologisch is het gebied 'n uitgelezen terrein voor haas en konijn en goed beschermd zelfs voor ree- of roofwild. Kikvorsen vinden hun gading in het moerassige en drassige, waar de boomkikker het kikkerkoor luid overtreft. De zonnende hagedis ritselt overal weg en wezel en hermelijn „dat ongedierte", brengt afwisseling en 'n levendige noot.

Gebonden aan de karakteristieke heideflora is, *entomologisch,* het voorkomen van zandwespen, zandbijen, sprinkhaanachtigen, glazenmakers, libellen, kevers en vlinders zowaar onuitputtelijk, terwijl diverse soorten watertorren, roofkevers en wantsen de vennen als levensmilieu hebben.

* * *

Dit vluchtig en onvolledig overzicht dat we getracht hebben naar voren te brengen, zowel op geologisch, geomorfologisch of biologisch vlak, moge voldoende zijn om de overtuiging bij te brengen van 'n ongewone rijkdom van de gereserveerde „Ten Haagdoornheide" met omgeving.

Deze terreinen met vrij geaccidenteerd karakter, met typische flora en fauna, met de nog ongeschonden geologische opbouw, zijn beslist waard om te worden bewaard als 'n natuurreservaat in de meest algemene zin van het woord.

Voor de verenigingen die het beheer kontrakteerden ligt beslist 'n zeer zware taak weggelegd. Het is inderdaad de bedoeling niet deze terreinen hermetisch af te sluiten, maar wel om in het toegankelijk gebied waardevolle groei- en broedplaatsen te beschermen, in stand te houden of zelfs in 't leven te roepen, en bovenal — niet te na gezien de genoemde huidige dienstbaarheden — dit heerlijk landschap te bewaren voor het nageslacht en voor elke likwidatie te behoeden.

Gelet op de achterstand en de verongelijking, vooral in de laatste tijd, is er, bij de behartiging van de belangen der gemeenschap maar al te weinig recht verleend aan wat de natuur en het landschap voor de mens, dus ook voor de gemeenschap, betekent.

Dit feit is nochtans onloochenbaar dat de gedachte tot bescherming van waardevolle natuurgebieden meer en meer veld wint en dat met die moderne stroming rekening dient gehouden, al is deze soms een moeilijk vatbaar ideaal, zonder onmiddellijk of uiterlijk profijt of soms in tegenstelling met ekonomische of genoeg gekende rekreatieve faktoren.

Hoe dan ook, hier is enkel en alleen samenspraak de gulden regel, de dialoog, die te Zonhoven, zo mooi, de richting heeft aangewezen en tot de uiteindelijke bestemming van het gebied van de „Ten Haagdoornheide" met omgeving „Den Teut" en de vallei van de Roosterbeek tot integraal natuurreservaat heeft geleid, tot heil van de gemeente Zonhoven, de provincie Limburg en de ganse samenleving.

De dag van 28 december 1965 dient in de annalen der gemeente Zonhoven in grote letters geschreven.

Een vermaard geworden landschap „De Snepkensvijver"
(Copyright Jos Cuypers)

Vogelleven op De Snepkensvijver in 1965

door J. CUYPERS

Conservator

Zelfs een paar vrienden met de borstel wil ik graag tegemoetkomen.

Men heeft er immers van alle soorten.

Met plezier laat ik me soms uitborstelen, omdat ik te veel aan tradities zou vasthouden.

Een beetje conservatief zijn, dat komt met de jaren.

Hoe die prozaïsche vaststelling nu op De Snepkensvijver 1965 van invloed kan zijn krijgt U meteen verklaard.

Ik aanvaard dus, terwille van mijn borstelaars, dat dezelfde draad die doorheen mijn jaarlijkse bijdragen sinds 1953 altijd opnieuw gespannen wordt, om er mijn belevenissen met de vogels van De Snepkensvijver aan op te hangen, stilaan sleet vertoont.

Zonder opnieuw in een chronologisch stramien te kruipen zal ik me er daarom toe beperken, enkel die waarnemingen te presenteren, die ik meen van belang te kunnen zijn om met De Snepkensvijver 1965 de geschiedenis in te gaan.

Ze kunnen dan nog door mijn conservatieve vrienden ingelast worden in het steeds weerkerende jaarverloop zoals ik hen dit in mijn vorige bijdragen heb opgebouwd, of zoals zij het tijdens hun bezoeken in zijn kleurrijke varianten leerden kennen.

In de aankoopvoorwaarden van De Snepkensvijver moesten we aanvaarden, te laten bedingen, dat de verkoper zich gedurende 12 jaar het jachtrecht voorbehield op alle wild, — behalve waterwild, — op de strook tussen het water en de steenweg Herentals-Lichtaart.

Velen hebben zich daar in de loop dezer twaalf jaren aan geërgerd. Daar waren we ons bij de aankoop reeds van bewust. Twaalf jaar is echter geen eeuwigheid. De laatste schoten zijn gevallen in december 1964. Eerlijkheidshalve moet ik zeggen dat in die twaalf verlopen jaren, de vogels, en dan vooral de eenden, hiervan weinig hinder hebben laten blijken. Er werd zeer weinig gejaagd, hoogstens een drietal malen in het najaar.

In december 1964 brachten zeer veel *Wilde eenden* en *Wintertaligen* de dag op het ijs door. Dan zijn ze zeer gevoelig voor elke storing. De enkele geweerschoten in de onmiddellijke buurt, nog gauw de laatste kansen vóór het verstrijken van de twaalfjarentermijn, hebben de eenden doen emigreren.

Het moet zijn dat hun gebondenheid aan een vaste verblijfplaats in december niet zó sterk is als deze van tijdens de maandwisseling januari-februari, wanneer in de verblijfplaats reeds broedplaatsambities groeien. Zeer eenvoudig en gemakkelijk te begrijpen. Nadat einde december de dooi was ingetreden zagen we geen eenden dadelijk terugkomen, wat voorheen wél het geval was, wanneer ze ongestoord de toegevroren Snepkensvijver uit eigen beweging verlieten, om op de open waters van het beneden-Schelde-bekken tijdelijk hun toevlucht en heil te zoeken.

Ruim drie weken later, tot een eindje in de tweede helft van januari, keerden ze nu pas weer in een getalsterkte die we in die periode op de Snepkensvijver van hen gewoon zijn, namelijk om en rond de driehonderd wilde eenden.

De paarspeldemonstraties en de afmattende vluchten van amoureuze woerden achter op hun eer en echtelijke trouw gestelde dames, zijn aanvang februari reeds de eerste symptomen van een naderende lentekoorts boven de nog rustige Snepkensvijver, waar de keuze van het broedterritorium is aangevangen. Het aantal broedvogels lag ongetwijfeld 50 % boven het gemiddelde van vorige jaren.

Voor de 80 à 100 paar, die op en in de buurt van de vijver hebben gebroed, liep alles gesmeerd tot wanneer de jongen te voorschijn kwamen. Het waren dit jaar prachtbroedsels. Allemaal tomen van 10 tot 14 jongen.

Jammer genoeg was de blijdschap van korte duur. Hoogstens een vijftal dagen bleven de jongen in leven. Ze stierven met honderden binnen een tweetal weken. Geen enkel insect boven het water, een voortdurende koude ijzige lucht en een onafgebroken ongenadige regen!

Meerdere nesten geraakten onder water en de broedster kon herbeginnen. Van hen hebben we in de maanden juni en juli de eerste jongen gezien. Alleen de eenden die met hun jongen op de grachten en in de plassen onder het hoge hout, vooral in waterwilg en els hun toevlucht hadden gezocht, hebben een deel van hun jongen kunnen grootbrengen.

Nooit hadden we zo weinig jonge volwassen eenden op de Snepkensvijver als in de rotzomer 1965. Daarenboven, tot in de verre omgeving, trokken de hoge waterstanden in de beemden en de laaggelegen overstroomde gebieden onze wilde eenden onweerstaanbaar aan. Het waren nieuwe voedselrijke gronden. Vele van hen zijn vandaar niet meer teruggekeerd. Nacht en dag werden ze daar als een rijk manna... opgeraapt.

Het is lang geleden zeggen sommige jagers, die zelden een eend onder het geweer krijgen, dat we nog zoveel eenden onder schot hebben gehad. Dank zij onze reservaten, mijne heren!!!

Gelukkig herstelde zich die benarde toestand in het najaar. Het was opvallend en ook weer begrijpelijk dat alleen nog de Snepkensvijver hun voorkeur genoot.

Op de binnenvennen achter de vijver (De Heide) kwamen ze niet meer voor. Het was er te eng en hun gezichtsveld was er te klein. Ze hadden te lang buiten vertoefd en geen rust meer gekend gedurende enkele maanden. Nu verkozen ze de grote ruimte. Ze waren erg schuw geworden.

Naar het einde van het jaar toe groeiden hun rangen sterk aan, terwille van de volledige rust en de gastvrijheid die ze in het reservaat ondervinden. Hun getalsterkte is nu groter, rond de 500, dan die we ooit op dit tijdstip van het jaar gehad hebben.

De *Wulpen* en de *Kieviten* kwamen berooid uit het broedseizoen te voorschijn. De steeds oplopende waterstand stelde een dramatisch einde aan vele broedgevallen, zelfs op de kievitweide. Nesten liggen onder water, bebroede eieren drijven weg, in aangepikte eieren verdronken de jonge vogels. Ik zag zelfs een wulp, hulpeloos gehurkt boven haar nest staan, waarin de aangepikte eieren, de piepende jongen erin, voor meer dan de helft onder water lagen,

Zielig om aan te zien

Een kokmeeuw verlaat haar nest. Dit prachtig dokument werd verwezenlijkt door M. Brillon (Copyright)

We hebben getracht wulp- en kievitlegsels te redden door het aanbrengen van een laagje grond onder de nestbasis, om aldus de nestkom enkele centimeter boven het waterpeil te krijgen. Jammer genoeg slaagden we erin slechts maar een kievitlegsel te redden. Voor de andere was het reeds te laat.

Ik heb me geen zorgen gemaakt over de *Kokmeeuwen,* omdat ze zo lang op zich lieten wachten. Februari was echt niet van aard om de broeddrift der vogels te bevorderen en toch kwamen ze er door, de eersten, met honderd tegelijk op 28 februari.

Van dan af werd de Snepkensvijver weer terug hét reservaat.

Ze hebben zich uitgeleefd, zoals ieder jaar, in uitbundigheid, in overvloed en in schoonheid.

De jongen uit hun ruim 16.000 nesten kregen het hard te verduren.

In het voorjaar kwamen ze een tiental dagen later toe, ook een tiental dagen vroeger dan de andere jaren (rond 10 juli) hebben ze hun broedplaatsen verlaten.

Het reuze-evenement van 1964 was ongetwijfeld het broedgeval van de *Zwartkopmeeuw*. Vermetel zou ik het niet noemen, maar wel erg optimist, om na elk bezoek vanaf half april 1965 lichtjes ontgoocheld te zijn, omdat de rara-avis nog niet was weergekeerd.

Toen op 2 mei 1965 de heer Przygodda (Vogelschutz Essen D.B.R.) voor de eerste maal met onze Snepkensvijver kennis maakte in gezelschap van de heer Egd. Kesteloot, viel hem de grote voldoening te beurt, als eerste, het paar zwartkopmeeuwen 1965 tussen duizenden kokmeeuwen te repereren.

Ze waren teruggekomen!!!

Het zou weer een gebeurtenis van formaat worden op ónze Snepkensvijver. Met de grootste voorzichtigheid werden tot 26 mei, dus 25 dagen lang, alle gedragingen van dit paar zeldzame gasten zeer nauwlettend gevolgd.

Gedurende de eerste dagen van hun aanwezigheid, aan de Z.W.-kant van de centrale plas, bleven ze meestal samen roerloos staan, kopje in de wind en de regen, op een klein slijkbankje, dat een tot twee centimeter onder het wateroppervlak lag en waar reeds enkele carexsprietjes boven het water uitgroeiden.

Mocht dat hun toekomende broedplaats worden, dan werd het hoog tijd dat het waterpeil zou dalen. Het tegendeel gebeurde. Een paar dagen nadien (10 mei) na lang turen door de kijkerlenzen, kregen we hen opnieuw in de gaten. Het was een zoeken naar de naald in een hooischelf... maar we vonden ze!

Ze hadden post gevat midden in een door de kokmeeuwen zeer dicht bezet territorium, in de hogere zeggegrassen, op geen tien meter van de plaats waar ze vorig jaar hebben gebroed. Konden het dezelfde vogels zijn? Misschien. Toch erg toevallig me dunkt.

Ze hadden hun vaste zitplaats, een alleen, maar zeer dikwijls alle twee samen... soms voor lange tijd. Vlogen ze beiden tussen de andere meeuwen mee, dan kwamen ze steeds op ditzelfde plaatske invallen. Daar was het ogenschijnlijk te doen! Wanneer we in de drukke meeuwenwirwar de vogels niet bemerkten dan fixeerden we gedurende een tijdje dit bepaald punt en ze kwamen in ons gezichtsveld. Dit gebeurde zo enkele dagen. Vele, vele uren werden in een paar voor gunstige observatie geschikte bomen, zowel aan de Noord- als aan de Zuidkant van de vijver, doorgebracht. Jammer genoeg lag de vaste landingsplaats — of misschien wel het nest — te laag in de grassen, zodat, zelfs vanuit onze bomen, we de vogels niet meer konden zien. Enkel de kop van de zittende (of broedende vogel) heel even, wanneer hij zich omhoogwierp om een agressieve kokmeeuw af te weren. Het invallen en landen

van de zwartkopmeeuw werd hen door de vlakbij broedende kokmeeuwen niet gemakkelijk gemaakt. Slechte geburen die kokmeeuwen!

We hebben zo ongeveer een week laten voorbijgaan zonder dat we het hebben aangedurfd een risico te nemen, om midden in de dichtbezette broedplaats der meeuwenkolonie enige zekerheid te bekomen of er, ja dan neen, een nest en eieren van de *Larus Melanocepha'us* aanwezig was. Gelukkig deden we het niet.

Tijdens de laatste week van hun verblijf werd de plaatsvastheid op het terrein losser. Klaarblijkelijk interesseerden ze zich niet meer voor het plaatske waar wij dachten dat ze hun nest hadden. We observeerden hen nog, drijvend en zwemmend in de Noord-Oosthoek van het open watervlak, waar ze de kokmeeuwen die hen te nabij kwamen met een nijdige uitval verdreven.

Een laatste maal hoorden en zagen we hen op 26 mei, op een hoogte van dertig meter, uit het gezichtsveld van onze kijkers in zuidelijke richting verdwijnen.

Op 28 maart houwen de *Zwarte spechten* een nestholte in een oude berk. Zal het nu dit jaar eens eindelijk voor mekaar komen? Helaas binnen de twee dagen hadden de *Kauwen* beslag gelegd op de nestholte. Van half april scheen alle hoop opnieuw gewettigd. Steeds treffen we het paar aan in of bij hun 4 jaar oude nestholte in een zware beuk. Nu namen ze hun voorzorgen. Een vogel bleef doorlopend het vlieggat bezetten. Dat duurde zo tot ongeveer half mei. Op 19 mei werd ook die nestholte door een holenduif in beslag genomen en die bracht er nog twee broedsels in groot.

Wekenlang nog roffelend schreeuwden de zwarte spechten hun leed en hun levenslust uit. Ze zijn er nu nog, zelfs met drie, en laat ons hopen dat onze wensen voor 1966 hen voorspoediger mogen zijn.

Van 5 tot 11 mei kregen we het bezoek van de *Witwangstern.* Een enkele vogel maar. Hij heeft ons toch ongewoon aangename uren bezorgd, vooral wanneer we hem samen met een *Visdiefje* en enkele *Zwarte Sternen* zwierig boven het water konden observeren.

Bemoedigend is ook de sterke toename van de *Waterral.* Een tiental jaren geleden waren we al blij dat deze mysterieuze vogel zich ook op ons reservaat was komen vestigen. Thans mogen we voor 1965 het aantal broedparen op ± 25 ramen.

De *Boomvalk* en de *Ransuil* brachten elk twee jongen groot.

Van de 8 paar *Slobeenden,* die samen ongeveer 50 jongen hadden, zijn er slechts 7 grootgegroeid.

Van de ruim 100 paar *Wintertalingen* bleven een paar honderd jongen in leven.

De twee paar *Zomertalingen* hebben er niets van terecht gebracht.

Kraaien, Eksters en *Gaaien,* ze waren eerder gering in aantal, graaiden naar de eieren en jongen van alle soorten vogels. Overal vonden we eierschalen. Ze hebben zich als bezetenen op eieren geworpen omdat elke andere vorm van voedsel, wormen, rupsen, kevers, terwille van de ongemeen slechte weersomstandigheden uiterst zeldzaam was.

En om te besluiten...

Omdat de conservator van de Snepkensvijver „geen faciliteiten" verleent aan de honden van de geburen en niet goedschiks kan kroppen dat die beestjes in de bossen zo nu en dan op hun eentje wat vrij rondlopen... en zogezegd ook omdat „die flauwe mannen van de vogelreservaten" veel

Het mecenaat is nog geen ijdel woord in België of „short story" van de Ennekensbrug (Foto Jos Cuypers)

liever die vuile meeuwen op De Snepkensvijver zien rondvliegen dan wolken zeer aangenaam aanvoelende en welriekende duizendfrank-biljetten op de verkavelingsplannen van onze natuurschenners te laten neerdwarrelen, werd een modus vivendi met prikkeldraad en barrikaden, zonder andere taal of teken opgezegd.

Afgelopen! Geen toegang meer langs de N.W-hoek.

Geen parkeermogelijkheid meer voor wagens en het gebruik, te voet, van een kort eindje Snepkensdreef om een rondwandeling van de vijver te maken

Wat nu? Het kan soms meevallen dat men ineens, op het gepaste ogenblik een uitkomst vóór zich krijgt.

Met een brug „Geen problemen"! Dát was het!!!

Binnen het kwartier kreeg ik van de garagehouder, waarheen ik mijn toevlucht nam en die zweert bij „Geen Problemen", een royale gift in materialen. Hiermee kon een brug gebouwd worden van 11 meter lang, een meter breed boven een diepte van ruim 1,50 meter. Ze heeft een draagvermogen van ruim 1.500 kg. Schitterend!!!

Met raad en daad werd ik door een goeie vriend bijgestaan. Samen met nog een drietal kloeke mannen, die de pontonniersknepen goed aan konden, werd binnen de 16 werkuren op 16 en 17 maart, de „Ennekensbrug" gebouwd!!!

Hierdoor kunnen we de prettige voldoening aaien niet meer in de ogen te moeten kijken van hondenmaniakken en plannenmakers... en we kunnen weer netjes, langs de uiterste Westhoek om, rond De Snepkensvijver.

1965 heeft ons grote voldoeningen en bittere teleurstellingen bezorgd Dat hoeft zo. We leven. Gaat alles zonder hoogten en laagten dan wordt het zo eentonig!

1966 zal op zijn beurt wel weer zorgen voor nieuwe sensaties, die ingeschakeld kunnen worden in de jaarcyclus van het heerlijke vogelleven op onze Snepkensvijver.

Ik hoop voldoende fijne aantekeningen te kunnen maken om ze U volgend jaar weer te mogen ophangen aan de nieuwe kabel waarmee ik vast besloten ben mijn sleet geraakte draad te vervangen.

Het gebied „De Trod" te Opwijk is een van de door de Vereniging gecontroleerde gebieden. Bert van den Broeck liet ons een studie geworden die wij zeer binnenkort zullen laten verschijnen.

De triomf van onze Vogelreservaten in 1965

door Henri WILLE

Adj. Bestuurder

Toen wij in het voorgaand Jaarbulletin aankondigden dat wij een 200-tal Belgische domeinen met een totale oppervlakte van meer dan 30.000 Hektaren als gevaloriseerde vogelreservaten mochten beschouwen, konden wij geenszins vermoeden welke reusachtige vooruitgang wij in de loop van het voorbije jaar 1965 zouden boeken: wij tellen thans niet minder dan 386 domeinen met

naar schatting 90.000 Hektaren oppervlakte, waar onze Vereniging op de een of andere wijze haar aktiviteit uitoefent ten bate van onze in het wild levende vogels. Dat buitengewoon sukses danken wij in de eerste plaats aan onze nestkast-operatie die dit jaar een massale uitbreiding nam, dank vooral aan de nauwe samenwerking met de Rijksdienst van Waters en Bossen van het Departement van Landbouw. Maar ook zeer talrijke partikuliere grondbezitters vereerden ons met hun vertrouwen en stelden ons in staat hun eigendommen met selektieve nestkasten voor insektenetende vogels te voorzien.

Om nog beter aan te tonen hoe doelmatig onze aktie zich ontrolt over gans het nationaal grondgebied, volstaat het even de verdeling van al deze vogelreservaten per provincie in ogenschouw te nemen. In Limburg waar het aantal ervan en ook de totale oppervlakte iets lager ligt dan elders, ontwikkelt onze Vereniging precies haar grootste aktiviteit bij het tot stand brengen van volledig-integrale reservaten.

Ziehier dan de indeling per provincie van onze vogelreservaten, de kern van alle verdere uitbouw van de natuurbescherming in België:

West-Vlaanderen	44	4 400 ha
Oost-Vlaanderen	45	3 600 ha
Antwerpen	33	5 700 ha
Limburg	27	3 500 ha
Brabant	47	8 600 ha
Henegouwen	41	4 200 ha
Namen	55	12 000 ha
Luik	44	22 000 ha
Luxemburg	46	27 000 ha
	382	91 000 ha

Voor hen die meer houden van holle frazen is het natuurlijk een koud kunstje de waarde van deze indrukwekkende lijst verwezenlijkingen te minimiseren: altijd en overal staan de beste stuurlui aan de wal, want het spreekt van zelf dat een dergelijke ontplooiing van natuurbeschermingsmaatregelen niet overal de ideale en door ons meer dan door iemand anders verhoopte resultaten kan opleveren... laat ons echter toe even op te merken:

1. de zogezegde „vrije" of „private" reservaten, die naar men beweert, minder waarborgen voor de toekomst bieden, hebben ons herhaaldelijk het tegendeel bewezen: de bezitters ervan zijn immers uiterst gehecht aan hun eigendom en aarzelen soms niet zware financiële opofferingen voor het behoud ervan te brengen, wanneer ze maar daarbij aangemoedigd worden in hun overtuiging dat hun natuurgebied een hoge waarde bezit voor de gemeenschap;

bovendien biedt de bewaking van deze partikuliere eigendommen, — zelfs wanneer deze vooral ten behoeve van de jacht gebeurt —, toch heel wat meer levenskansen aan onze vrije natuur dan wanneer het zogezegde „integrale" reservaten betreft waar de massa op aftrekt en er zomaar alles kan doen...

2. Wij kunnen onmogelijk alles vertellen wat wij aan zeer positieve daden en vaststellingen te weten zijn gekomen in al die gebieden: in het belang zelf van de natuurbescherming is het maar al te vaak noodzakelijk de meest belangwekkende gegevens te verzwijgen want de daardoor opgewekte nieuwsgierigheid is heden ten dage wel een der grootste bedreigingen voor ons natuur-patrimonium.

3. Dat zij die steeds klaar staan om onze aktiviteiten af te breken zelf eens voorleggen wat zij op het konkreet vlak voor het natuurbehoud hebben gepresteerd: schrijven en roepen is maar al te goedkoop en brengt tenslotte toch zo weinig aarde aan de dijk om onze zo bedreigde natuur een beetje te helpen want die wordt niet op papier, doch dagelijks op het terrein zelf onder de voeten gelopen.

4. Ten slotte laten wij de nadruk leggen op de reusachtige som aan inspanningen allerhande die dagelijks door onze honderden vrijwillige medewerkers, eigenaars, bewakers, bospersoneel en jagers, zonder tastbare vergoeding ten bate van de gemeenschap en het behoud van de voor het algemeen welzijn onontbeerlijke natuur worden gebracht.

Hier willen wij ons „bilan" in wat meer bijzonderheden voorleggen: de nummers van onze reservaten en gecontroleerde gebieden stemmen overeen met die op de 9 Provincie-kaartjes die wij telkens bij elke lijst hebben laten afdrukken, het spreekt echter wel vanzelf dat de op de kaart aangebrachte schetsen zeer schematisch zijn.

A. op de Kaartjes:

■ ● Eigendommen onder bescherming van de Vereniging.

□ Integrale reservaten.

B. op de Lijsten:

P. Parken - meest in de omgeving van Kastelen

W.B-E.F. Gebieden door de vereniging in nauwe samenwerking met de Rijksdienst van Waters en Bossen ingericht ten behoeve van de vogelbescherming

b Bossen

G.B. - b.c. Gemeentebossen

D.B. - b.d. Domaniale bossen

* Integrale reservaten

Fazant-hen op het nest (Copyright Ch. Foccroulle)

A. WEST-VLAANDEREN -

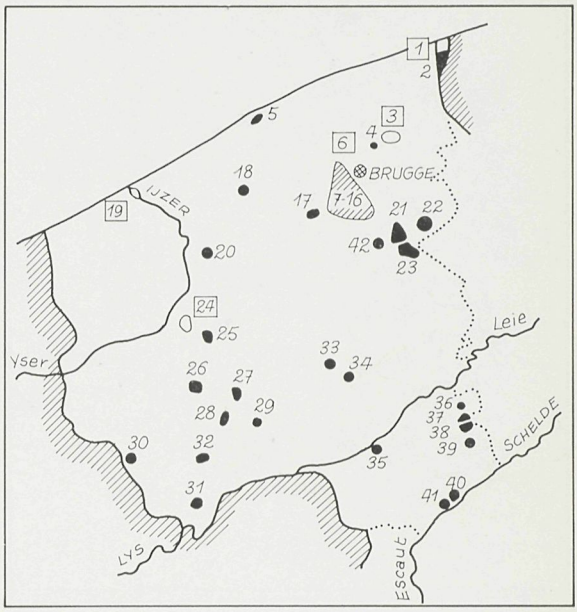

* 1. Reservaat *Het Zwin;* Knokke-Zoute — Réserve du Zwin
2. *Hazegraspolder,* Knokke
* 3. Polderweiden (Ganzenreservaat); Damme — Prairies (Réserve d'Oies)
4. Fort van Beieren (P); Koolkerke
5. Duinbossen-Klemskerke — Dunes boisées (W.B.)
* 6. Eendenkooi, Meetkerke — Canardière
7. Messem; (P) Sint-Andries
8. *Het Foreyst;* (p.b.)
9. *Sint Anna ter Woestijne;* (b)
10. Sint-Andries (p.b.)
11. Abdij *Zevenkerken* — Abbaye (b)
12. Provinciaal Domein, Tillegem (P.b.) — Domaine Provincial
13. Sint-Michiels (b.p.)
14. Loppem (p.b.)
15. *De Dale;* (p.b.) Oostkamp
16. *Les Celles;* (p.b.)
17. *Kromhoek;* Zedelgem (W.B.)
18. Reigerkolonie, Westkerke — Héronnière
* 19. IJzermonding, Nieuwpoort — Réserve Naturelle de l'Yser
20. Koekelare (W.B.)
21. *Bulscampveld* (b); Beernem Hertsberge
22. Beernem (P)
23. *Les Fougères;* (b) Wingene
* 24. Reservaat *De Blankaart,* Woumen — Réserve Naturelle du Blankaart
25. Houthulst (W.B.)
26. *Het Hoge* (P) Zillebeke
27. Zonnebeke/Polygoon Zillebeke (W.B.)
28. *Gotschalk;* (b) Zillebeke
29. Geluwe (b)
30. *Rodenberg;* Westouter (W.B.)
31. *Gheerbos;* (b) Waasten/Ploegsteert
32. Wijtschate; (b)
33. Rumbeke (P)
34. Izegem (P)
35. Marke (P)
36. Waregem (P)
37. Hooibeekbos; (b) Waregem
38. Anzegem (b)
39. Anzegem (P)
40. Scheldemeersen, Outryve — prairies
41. Bossuyt (P)
42. Hertsberge (b)

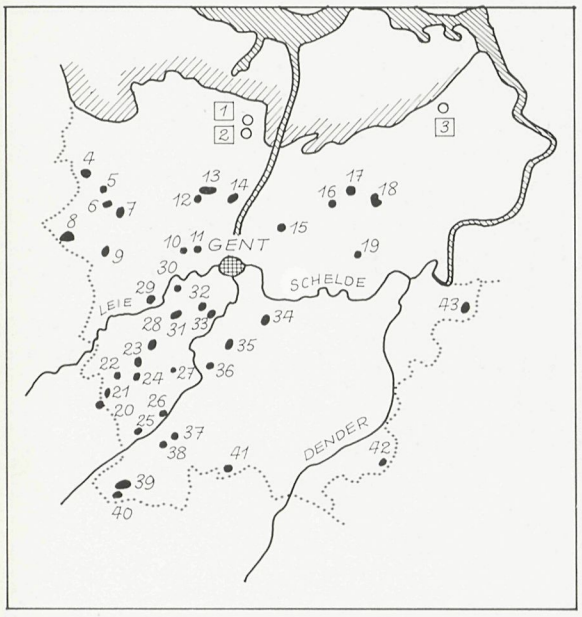

B. OOST-VLAANDEREN -

* 1. Rode Geul, Kreek, Assenede
* 2. Grote Geul, Kreek, Assenede
* 3. Moeras, Marais, Kieldrecht
4. Maldegem/Burkel (B)
5. Maldegem/Prinsenveld (b)
6. Ursel/Drongen Goed (b)
7. *Rijvers;* (b) Ursel/Oostwinkel/Zomergem
8. Maria-Aalter (b); Aalter
9. Bellem (b)
10. Drongen (P)
11. Mariakerke (P)
12. Waarschoot (W.B.)
13. Lembeke (b)
14. Heffing (b) Sleidinge/Kluizen (b)
15. Beervelde (P)
16. Daknam (b)
17. *Lijsdonk* (b) Sinaai
18. Waasmunster/Heide (b)
19. *Gratiebossen* (b) Berlare
20. Wortegem 1 (b)
21. Wortegem 2 (b)
22. Nokere (P)
23. Kruishoutem (P)
24. Wannegem-Lede (P)
25. Petegem-Oudenaarde (P)
26. *Vesting,* Oudenaarde (P)
27. Mullem (P)
28. Huise/Lozer (b)
29. *Ooidonk* (b, P) Bachte-Maria-Leerne
30. Sint-Martens Latem (P)
31. Nazareth (b)
32. *Ten Nieuwenhove* (P) Zwijnaarde
33. *De Ghellinck* (P) Zwijnaarde
34. *Terheide* (b) Melle/Merelbeke
35. Melsen (b)
36. Gavere (P)
37. Leupegem/Oudenaarde (b)
38. *Koppenberg* (b), Ruien
39. Calmont-Kluisberg (b) Ruien
40. *Kluisbergbos* (b) Orroir
41. Opbrakel (b)
42. *Neigem* (b) Meerbeke
43. Buggenhout (W.B.)

C. ANTWERPEN -

1. Reigerkolonie, Berendrecht — Héronnière (P)
2. Duindak (b); Stabroek
3. Kapellen (b)
4. *Putse Moer* (b); Kalmthout
5. Markgraaf (b); Kalmthout
* 6. Gemeenteheide (814 ha); Kalmthout *Bruyère Communale*
7. Essen (b)
8. Wuustwezel (b)
9. Klein Schietveld (b) Brasschaat
   Petit Champ de tir à Brasschaat
10. Groot Schietveld (b) Brasschaat
    Grand champ de tir à Brasschaat
11. *Eikelenberg* (P.b); Brasschaat
12. Ipenrooi (b) Meerle

13. Merksplas (b)
14. Weelde/Oost (b)
15. Ravels (W.B.)
16. *600 ha* (b); Arendonk
17. *De Lint* (b) Oud-Turnhout
18. De Mellen (b) Turnhout-Zevendonk
19. Beerse (b)
20. Krabbelshof (b) Pulle
21. Grobbendonk (P.b)
22. Oelegem (b)
23. Wijnegem (b)
24. *Rivierenhof* (P); Deurne
25. Boechout (P.b)
26. Hove (P.b)
27. Willebroek (b)
28. *Vrijbroekpark* (P), Mechelen
29. Zennegat, Walem
30. Isschot (b), Itegem

* 31. Reservaat « *Snepkensvijver* »; Lichtaart-Herentals (moeras-bos)
Réserve naturelle du *Snepkensvijver:* marais et bois

* 32. *De Heide* (b) Lichtaart, natuurreservaat — réserve naturelle

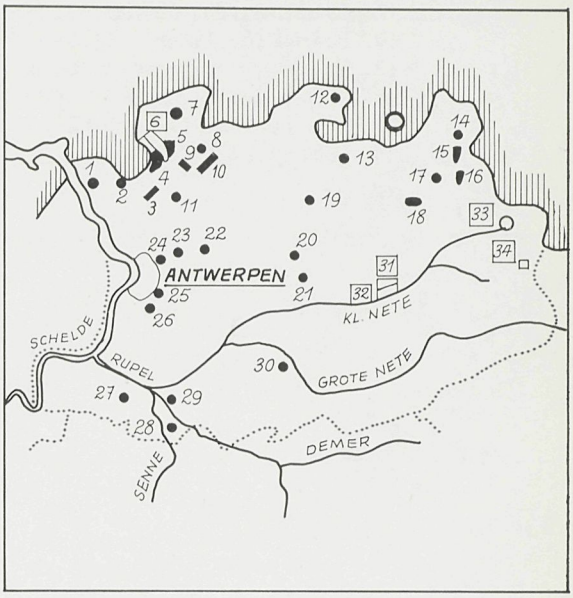

* 33. *De Ronde Put:* Reservaat (b) Mol-Postel — Réserve naturelle du *Ronde Put*

* 34. *De Maat:* reservaat te Mol — Réserve naturelle *De Maat*

D. LIMBURG

1. *Stevensvennen* (b) Lommel

* 2. Natuurreservaat *Hageven,* Neerpelt — Réserve naturelle du *Hageven*

3. Achel (G.b) (W.B.)
4. *Boelehoef* (b); Neerpelt
5. Overpelt (b)
6. *Kolis* (b), Neerpelt
7. Sint-Huibrechts Lille (b)
8. Hammont-Zuid (b)
9. *Lozenbos* (b), Bocholt
10. Kaulille (b)
11. *Pijnven* (b); Eksel (W.B.)
12. Hechtel (b)
13. Hechtel (D.B.) W.B.
14. *'t Hasselt* (b); Bree

* 15. *Ter Hagedoornheide* reservaat, Houthalen-Zonhoven — Réserve naturelle Ter Hagedoornheide

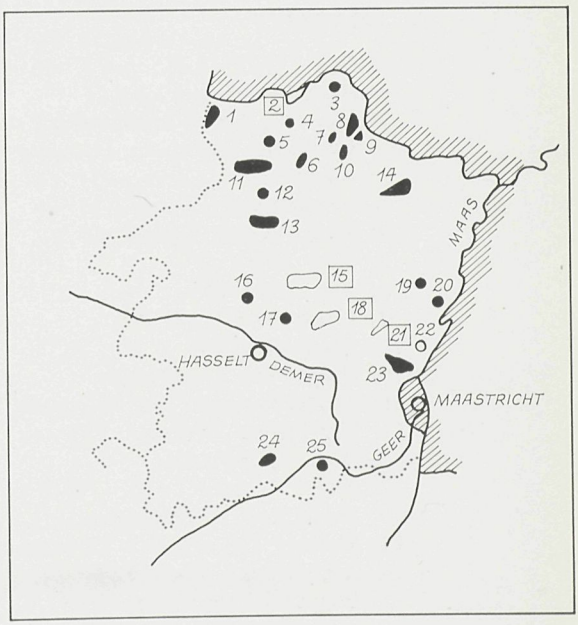

16. *Bolderberg* (b), Zolder
17. *Bokrijk* (b), Genk
* 18. Het natuurreservaat te Genk-Diepenbeek — La réserve naturelle de Genk-Diepenbeek
19. Dilsen (D.b.) (W.B.)
20. D. Vilain XIIII te Leut (P)
* 21. Heiwick (b), Opgrimbie
22. Rekem (b)
23. Petersheim (b), Lanaken
24. Heks (P.b)
25. *Hamal* (P), Rutten

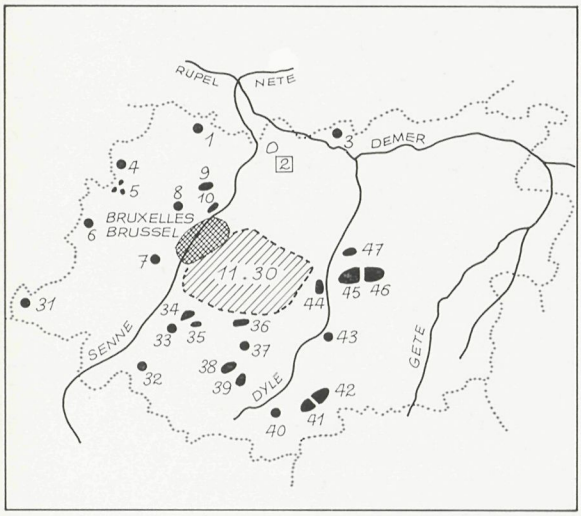

E. BRABANT

1. Ramsdonk (p)
* 2. Hofstade (Deel Rijksdomein) - Hofstade, Partie du Domaine d'Etat
3. Keerbergen (P)
4. *De Trod* (b), Opwijk
5. Asse (3 P)
6. Liedekerke (b)
7. Gaasbeek (P) (W.B.)
8. Brussegem (P)
9. *Borgt* (Pb), Grimbergen
10. *La Bichonnière* (P) Vilvoorde
11. Sint-Pieters Woluwe (P) — Woluwe-St-Pierre
12. *Rouge Cloître* (b) (W.B.) Auderghem — Oudergem
13. *Stolberg* (b) (W.B.) Tervuren
14. 15, 16, 17. Lombeek-Huldenberg-Duisburg-Stockel (P)
18. *Capucienenbos* (b) Tervuren (W.B.) — *Bois des Capucins* (b), Tervueren (E.F.)
19. Overijse/Tombeek (b)
20. Parcs Communaux d'Ixelles Gemeenteparken van Elsene
21. Watermael-Boitsfort (P)
22. Watermaal-Bosvoorde (b) W.B.
23. Uccle (P) Ukkel
24. St-Genesius-Rode (P)
25. Huizingen, Provinciaal Domein (P.b) Huizingen, Domaine provincial
26. Hoeilaart/Groenendaal (b) (W.B.)
27. *Jolimont* (b), La Hulpe
28. Ter Hulpen (P)
29. Watermael-Boitsfort (P)
30. Forest-Ukkel (P) Vorst-Ukkel
31. Galmaarden (b)
32. Oisquercq (b)
33. Lembeek (b)
34. Halle (b)-(W.B.)
35. Braine-le-Château (P.b)
36. Ohain (P.b)
37. *Chapelle St-Lambert* (b) Lasne-Chapelle
38. Maransart (bb)
39. Baisy-Thy (Nord) (bb)
40. Villers-la-Ville (b.P) Abbaye - Abdij
41. *Haute Heuval* (bb) Gentinnes
42. *Le Chenoy* (Pb) Court St-Etienne
43. *Basse-Wavre* (P.bb) Wavre
44. *Groot-Broek;* St-Agatha-Rode
45. *Meerdaalwoud* (W.B.) Haasrode
46. *Mollendaalwoud* (W.B.), Bierbeek
47. Heverlee (b)

H. LUIK

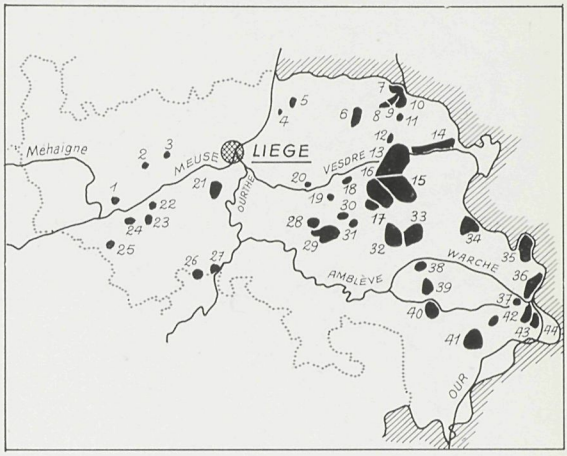

1. Antheit (b)
2. *Oudoumont* (P.b) Verlaine
3. *Lexy* (b.p.); Horion-Hozémont
4. Chératte (b)
5. Argenteau (b)
6. Montzen (b.c.E.f.)
7. *Preuswald* (E.f.); Gemmenich
8. *Preuswald* (E.f.); Moresnet-la-Chapelle
9. *Preuswald* (E.f.); La Calamine
10. *Preuswald* (E.f.); Neu Moresnet
11. Walhorn (b.c.E.f.)
12. *Katharinabusch* (E.f.); Kettenis
13. *Hertogenwald* (E.f.) Eupen
14. *Raerenwald* (E.f.) Raeren/Petergensfeld
15. *Hertogenwald* (E.f.) Membach/Helle
16. *Hertogenwald* (E.f.) Membach/Gileppe
17. Jalhay (b)
18. Stembert (b)
19. Pepinster (b)
20. Fraipont (P)
21. La Vecquée (b.D) Seraing (E.f.)
22. Clermont-sur-Maux (b)
23. Villers-le-Temple (b)
24. *Fond de l'Oxhe* (b), Ombret-Rawsa
25. Marchin (P.b.)
26. Ouffet/Himbe (b)
27. *Renal* (b) Hamoir
28. Staneux (b) Theux
29. Spa (b.D.E.F.)
30. Polleur (b)
31. Sart/Solwaster (b)
32. Bevercé (b)
33. Robertville/Sourbrodt (b)
34. Elsenborn (b.c.-E.f.)
35. Rocherath (b.c.-E.f.)
36. Bullange (bc-Ef)
37. Bullange (b)
38. Malmédy (b)
39. *Huyer* (b.D.-E.F.), Bellevaux Ligneuville
40. Amblève (b.c.-E.F.)
41. Saint-Vith (b.c.-E.F.)
42. Heppenbach (b.c.-E.F.)
43. Manderfeld (b.c.-E.F.)
44. Manderfeld/Holzheim (bc-EF)

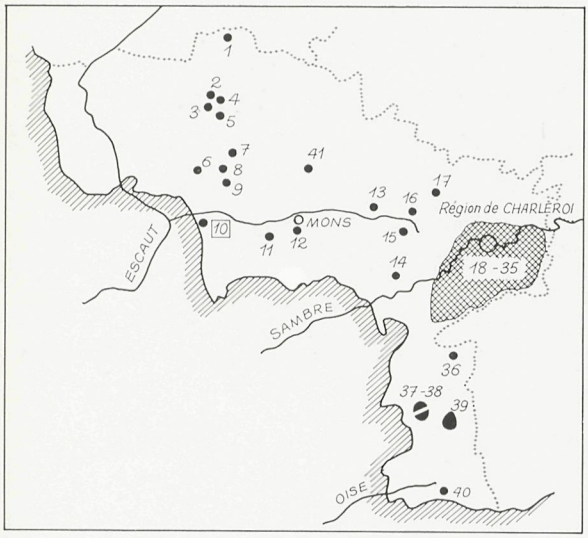

HENEGOUWEN

1. Rhodeberg, Flobecq (b)
2. La Hamaide (b)
3. Buissenal (b)
4. Oeudeghien (b)
5. La Berlière, Houtaing (p.b.)
6. Bois d'Augnies, Basecles
7. Belœil (p.b.)
8. Stambruges (b)
9. Grandlise (p)
10. Harchies (réserve)
11. Colfontaine Warquignies, (e.f.)
12. L'Hermitage, Mons (p)
13. Péronnes lez Binche (p)
14. Sars la Buissière (p)
15. Buvrinnes (p.b.)
16. Fontaine l'Evèque (p)
17. Roux (p)
18. Charleroi (p)
19. Montignies le Tilleul (p)
20. Etangs de Chatelineau
21. Aiseau (b)
22. Chatelet (p)
23. Couillet (p)
24. Couillet (p)
25. Marcinelle (b)
26. Marcinelle (p)
27. Lobbes (p)
28. Lobbes (p)
29. Lobbes (p)
30. Thuin (b)
31. Ragnies lez Thuin (b.c.)
32. Gozée (Les étangs)
33. Jamioulx (b)
34. Loverval (b.p.)
35. Nalinnes (b)
36. Boussu lez Walcourt (b.p.)
37. Forêt Domaniale, Rance (E.F.)
38. Rance (b.c.)
39. Forêt Domaniale Chimay (E.F.)
40. Abbaye Forges Scourmont (b)
41. Domaine de Masnuy St-Jean (b.p.)

NAMEN

1. Balatre (b)
2. Onoz (b)
3. Rhisnes (p)
4. Novilles les Bois (b)
5. Lives sur Meuse (b)
6. Courrière (b)
7. *Basse Marlagne,* Wepion (p)
8. *St-Berthuin,* Malonne (p)
9. *Grande Hulle,* Profondeville (b)
10. Rivière (b.c.e.f.)
11. Annevoie (b.c.e.f.)
12. Bioul (b)
13. Biesme (p)
14. Laneffe (b.c.e.f.)
15. Berzee (b)
16. Clermont lez Walcourt (b)
17. Pry (b)
18. Yves Gomezee (b)
19. Yves Gomezee, Fontaine (b)

20. Abbaye Maredsous (b)
21. Falaen (b.p.)
22. Onhaye Chestruvin (b)
23. Dinant (b)
24. Lisogne (b)
25. Yvoir (b.c.e.f.)
26. Spontin (b)
27. Waillet (b)
28. *Haversin* Serinchamps (b)
29. *St-Remy,* Rochefort, (b.d.e.f.)
30. *Briquemont,* Mont Gauthier (b.d.e.f.)
31. Eprave (b.d.e.f.)
32. Resteigne (b)
33. *Domaine royal de Villers sur Lesse (b.p.)*
34. *Domaine royal de Ciergnon* (b.p.)
35. *Domaine royal d'Ardenne-Houyet* (b.p.)
36. Hour (b)
37. Wiesme (b)
38. Feschaux (b)
39. Gochenee(b)
40. Doische (b.c.e.f.)
41. Matagne la Petite (b.c.e.f.)
42. Neuville le Chaudron (b.c.e.f.)
43. Senzeille (b.c.e.f.)
44. Cerfontaine (b.c.)
45. Oignies (b)
46. Winenne (b.d.e.f.)

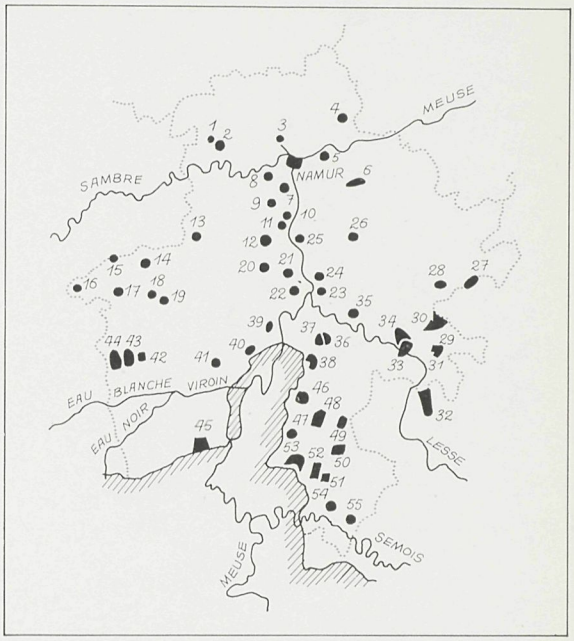

47. Felenne (b.d.e.f.)
48. Javingue-Sevry (b.d.e.f.)
49. Voneche (b)
50. Gedinne (b.c.e.f.)
51. Louette-St-Pierre (b.c.e.f.)
52. Rienne (b.c.e.f.)
53. Willerzie (b.c.e.f.)
54. Orchimont (p.b.)
55. Chairières sur Semois (p)

LUXEMBURG

1. Grand-Han/Petit Han (P.b)
2. Erezee (b)
3. Wibrin (b.c.e.f.)
4. Wibrin/Hachouffe(b.d.e.f.)
5. *Cedronge* - Les tailles (b.E.F.)
6. Grand-Bois, Vielsalm (b.d.e.f.)
7. Amberloup (b)
8. Lavacherie (b)
9. *Hazeille* Lavacherie (b.d.e.f.)
10. *Bois des Moines,* Champlon
11. Bois des Moines, Bande
12. Bande (b)
13. Beausaint/Vecmont (b.d.e.f.)
14. Roy (b)
15. Harsin (b)
16. Verdenne, Marenne (b)
17. Marche en Famenne (b.c.e.f.)
18. Roy (b)
19. Waha (b.c.e.f.)
20. *St-Michel,* St-Hubert (b.d.e.f.)
21. Mirwart (Dom. Provincial) (e.f)
22. St-Hubert, Wellin-Lomprez (e.f.)
23. Wellin (b.c.e.f.)
24. Maissin (b.c.e.f.)
25. Villance Nord (b.c.e.f.)
26. Villance-Sud (b.c.e.f.)
27. Anloy Nord (b.c.e.f)
28. Anloy Sud (b.c.e.f.)

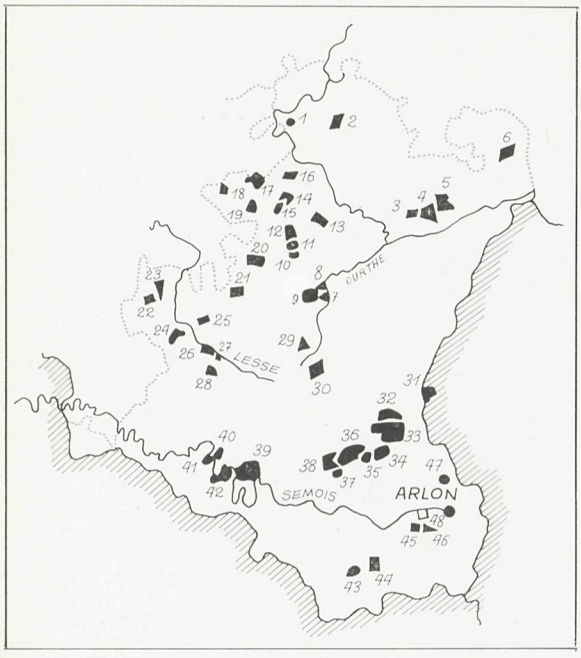

29. Freux Nord (b)
30. Freux Sud (b.étangs)
31. Tintange (b) (b.E.F.)
32. Fauvillers,
33. *Anlier,* (b.E.F.)
34. Habay la Neuve, *Anlier* (p.b.)
35. Habay la Vieille (p.b.)
36. Rulles (b.E.F.)
37. Chenêt / Villers sur Semois (b.E.F.)
38. Courtelle/Mellier (b.e.f.)
39. Herbeumont (Forêt) e.f.
40. Herbeumont (b.p.)
41. Cugnon Petit Danseau (b)
42. Concques-Ste-Cecile (b.d.e.f.)
43. Virton (b)
44. Ethe (b.p.)
45. Vance (Réserve)
46. Hachy (b)
46. Bonnert (b)

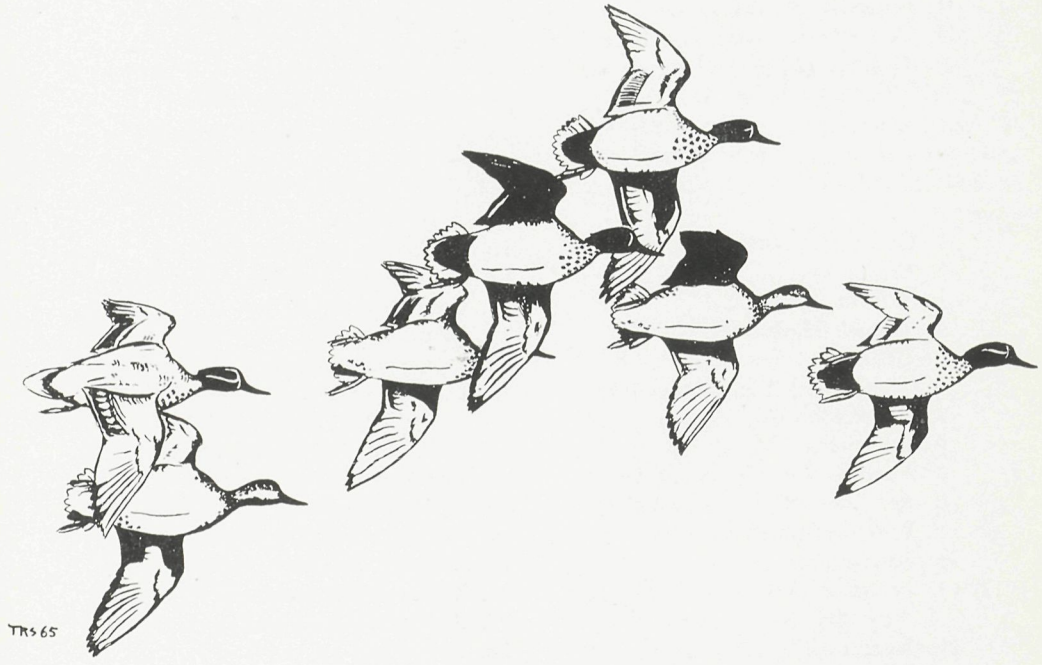

Kent U deze vogels?

Wij hebben in het Bulletin 1964 (bladzijde 196) een twaalftal foto's verzameld van de Heer Didier met de vraag: zouden de lezers de juiste naam van elke vogel kunnen bepalen?

Ziehier de juiste oplossing:

blz. 54: Bergeend — Blokeend — Smient
blz. 80: Regulus regulus
blz. 197 a) en b) een paar Blokeenden met het wijfje vooraan
c) Grauwe ganzen d) Kolgans e) Blauwe kiekendief
f) Velduil g) Boompieper
h) Gierzwaluw i) Spreeuw

* * *

De redactieraad stelt het op prijs onze uitgever de Heren Snoeck-Ducaju en Zoon, alsook de personen die hun medewerking verleenden aan het welslagen van dit jaarverslag, te bedanken, en meer in het bijzonder, diegenen die ons spontaan hun fotografische dokumenten ter beschikking stelden.

Dit jaarverslag werd gedrukt op de persen Snoeck-Ducaju en Zoon te Gent - oplage 5.000 exemplaren. De clichés werden geleverd door de Gentse lichtetserij te Ledeberg.

Gent, juni 1966

Foto op keerzijde:

De heer Brillon lukte een uitzonderlijk document (Snepkensvijver) Kokmeeuw, Larus ridibundus, Copyright.